

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๑๗๖ ตอนที่ ๑๗๕๑ – ๑๗๖๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๑๗๕๑

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๓๑

ถ. การที่จะรู้สภาพของรูปธรรมและนามธรรมที่ปรากฏเกิดขึ้นตามความเป็นจริงตามปกติในชีวิตประจำวันนี้ บางท่านบอกว่า ปกติไม่รู้ไม่ได้ ต้องไปอยู่ในห้องปฏิบัติหรือเข้าที่ปฏิบัติ เพราะชื่อนามธรรมและรูปธรรมจะเกิดตอนนั้น ผมก็เคยไปเข้าห้องปฏิบัติเพื่อจะให้เห็นนามธรรมและรูปธรรมเป็นเวลาหลายเดือนเหมือนกัน โดยคิดว่า รูปธรรมนามธรรมจะโผล่มาให้เห็น

เป็นความเข้าใจที่รู้สึก ว่า น่าสงสัยจริง ๆ เพราะไม่ตรงตามคำสอนของพระพุทธองค์เลย เนื่องจากว่ารูปธรรมนามธรรมไม่จำเป็นต้องไปหา มีอยู่เป็นปกติแล้ว ที่จะต้องหานั้น คือ ความเข้าใจ ไม่ได้เข้าใจอย่างนั้นแต่แรกก็เลยหลงผิดอยู่ตั้งนาน

มีเรื่องหนึ่งที่ข้องใจอยู่นาน คือ ผู้ที่ได้ฌานและท่านมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องวิปัสสนาดี ในขณะที่จิตท่านอยู่ในฌาน ท่านจะเจริญวิปัสสนาได้ไหม

ส. ไม่ได้ เพราะว่าวิปัสสนาญาณทุกวิปัสสนาญาณไม่ใช่รูปาวจรจิต หรืออรูปาวจรจิต

ถ. ในอดีตที่ล่วงมานานแล้ว อย่างท่านดาบสต่าง ๆ ที่ท่านเจริญฌานจนได้สมาบัติ เห็นเห็นดินอากาศมีอิทธิฤทธิ์ต่าง ๆ นั้น ที่ท่านไม่สามารถบรรลุมรรคผลได้ ก็เพราะท่านไม่เข้าใจวิธีการเจริญวิปัสสนา

ส. ถ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ทรงตรัสรู้ ไม่ทรงแสดงพระธรรม ฤๅชีเหล่านั่นก็ไม่น่ารู้หนทาง และบางท่านก็สิ้นชีวิตไปก่อน เช่น ท่านอาฬารดาบสและอุทกดาบส เพราะฉะนั้น ท่านทั้งสองก็หมดโอกาสเจริญปัญญาแจ้งอริยสัจจธรรมเป็นพระอริยบุคคล เพราะว่าท่านเกิดในรูปพรหมภูมิ ไม่มีการได้ยินธรรมใด ๆ ทั้งสิ้น

ถ. เจริญสติปัฏฐานในขณะที่จิตเป็นฌานไม่ได้ ต้องออกจากฌาน ถ้อยคำอย่างนั้นที่เขาพูดกัน หมายความว่าอย่างไร

ส. ผู้ที่ได้ฌานแล้วและเป็นผู้ที่เข้าใจการเจริญสติปัฏฐานย่อมรู้ว่าการเจริญสติปัฏฐานเพื่อละการยึดถือนามธรรมและรูปธรรมทั้งหมดในชีวิตประจำวันว่าเป็นตัวตน และจะมีการเกิดอีกเพียง ๗ ชาติ คิดดู เคยเกิดมามากมายแสนโกฏิกัป นับไม่ถ้วน แต่จะเหลือการเกิดอีกเพียง ๗ ชาติเท่านั้น ปัญญาจะต้องรู้อะไร

เพราะฉะนั้น ในอดีต ในสมัยพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า มีผู้ที่ได้อบรมเจริญสมถภาวนาบรรลุมานจิตมากมาย และเมื่อได้ฟังพระธรรมแล้ว ท่านก็เป็นผู้ที่ฝึกปฏิบัติเจริญสติปัฏฐาน เพราะว่าฌานจิตดับกิเลสไม่ได้ ดับความยินดีพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจิตไม่ได้ ซึ่งการที่จะดับโลกะความยินดีใน รูป เสียง กลิ่น รส โณภูมิจิตได้ ต้องบรรลุดุคธรรมถึงความเป็นพระอนาคามีบุคคล เนื่องจากการรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระโสดาบันนั้น ยังไม่ได้ดับความยินดีพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โณภูมิจิต

ผู้ที่อบรมเจริญสมถภาวนารู้หนทางเพียงระงับความยินดีพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โณภูมิจิต ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย โดยไม่ให้เห็น เมื่อเป็นอุปนาสมาริแล้ว จิตจะแนบแน่นอยู่ในอารมณ์ที่ทำให้จิตสงบทางมโนทวารทวารเดียว แต่ไม่มีปัญญาที่จะรู้ความจริง คือ การเกิดขึ้นและดับไปของสิ่งซึ่งเคยเป็นที่พอใจเพลิดเพลินยิ่งนักตั้งแต่เกิดจนตาย ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

นี่คือความต่างกัน เพราะฉะนั้น เหตุกับผลต้องตรงกัน ถ้าปัญญายังไม่เกิดที่จะรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ยังไม่ประจักษ์การเกิดดับ ไม่มีทางเลยที่จะละคลายความยินดีพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โณภูมิจิต ในอารมณ์ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจได้

ถ. ในขณะที่เป็นฌานจิตนั้น เจริญวิปัสสนาไม่ได้แน่ ๆ หรือ

ส. ขณะที่กำลังเป็นฉานจิต เป็นมหัคคตจิต มีอารมณ์ของสมณะที่ทำให้จิตสงบเพียงอย่างเดียวทางมโนทวาร ไม่เห็น จะศึกษาลักษณะสภาพของรูปธรรมที่กำลังปรากฏทางตาในขณะนี้จนรู้ว่าเป็นแต่เพียงสีต่าง ๆ เท่านั้นได้อย่างไร

ถ. ที่ว่าออกจากฉาน หมายความว่าต้องไม่อยู่ในฉานใดฉานหนึ่ง ไซ้ใหม่ ที่จะเจริญวิปัสสนา

ส. คนที่ไม่ได้ฉาน เห็นแล้วก็คิด ไซ้ใหม่ ได้ยินแล้วก็คิด ได้กลิ่นแล้วก็คิด ลิ้มรสแล้วก็คิด กระทบสัมผัสแล้วก็คิด แม้ไม่เห็น ไม่ได้ยิน ไม่ได้กลิ่น ไม่ได้ลิ้มรส ก็คิด ตัดความคิดออกไม่ได้เลย และความคิดของคนที่ไม่ได้ฉานก็คิดในเรื่องของรูปบ้าง เสียงบ้าง กลิ่นบ้าง รสบ้าง โสภณูปะบ้าง คิดถึงเรื่องคนนั้นบ้าง คนนี้บ้าง คิดถึงเรื่องสิ่งนั้นสิ่งนี้บ้างในวันหนึ่ง ๆ นี่คือปกติของผู้ที่ไม่ได้ฉาน ซึ่งสติปัฏฐานของบุคคลนั้นจะต้องเกิดตามรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมในขณะที่จะเห็น ในขณะที่ได้ยินในขณะนี้ตามปกติ

สำหรับผู้ที่ได้ฉาน ถ้าไม่เป็นผู้ที่มีวิสี ฉานจิตก็ไม่ได้เกิดอีก ไม่ได้เป็นผู้ที่มีความคล่องแคล่วที่จะนึกถึงฉานในขณะไหนก็ได้ ณ สถานที่ใดก็ได้ เนื่องจากยังไม่ชำนาญ เพราะฉะนั้น บุคคลนั้นซึ่งเข้าใจเรื่องสติปัฏฐานและเป็นผู้มีปกติเจริญสติปัฏฐาน ฉานจิตก็ไม่เกิดให้ระลึกรู้ แต่สำหรับผู้ที่มีวิสีมีความคล่องแคล่วมาก มีปัจจัยให้ฉานจิตเกิดฉานจิตดับ คือ ไม่เกิดสืบทอดกัน สติปัฏฐานจึงเกิดระลึกลักษณะของฉานที่เกิดสลับได้ ซึ่งการตรัสรู้ของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ทรงพิจารณาการเกิดดับของฉานจิต

ผู้ฟัง ในขณะที่เข้าฉานอยู่ วิปัสสนาไม่ได้แน่ ซึ่งทราบกันอยู่ และจะยกขึ้น วิปัสสนาได้ต้องเป็นผู้ได้วิสีด้วย

ส. ความเข้าใจต้องถูก และต้องละเอียดจริง ๆ ถ้าใช้คำว่า ยกขึ้น หมายความว่าอย่างไร

ผู้ฟัง หมายความว่าเมื่ออยู่แล้ว และยกขึ้น ใช้คำว่า ตามระลึก ก็แล้วกัน ตามระลึกถึงฉานที่ดับไปในปัจจุบันนั้น

สุ. และเกิดสลับ เหมือนการเห็น การได้ยินในขณะนี้ ก็เกิดสลับกัน

ผู้ฟัง จึงเจริญวิปัสสนาได้ เรียกว่า ลักษณะนิชฌาม

สุ. สติปัฏฐานสามารถเกิดระลึกลักษณะของฉานจิตได้ เช่นเดียวกับกำลังระลึกลักษณะของจิตที่เห็นในขณะนี้ หรือจิตที่ได้ยิน

ผู้ฟัง คนที่ได้ฉานแล้ว และสติปัฏฐานเอาฉานนั้นเป็นอารมณ์

สุ. เอาฉานนั้นมาเป็นอารมณ์ก็ไม่ได้ ไม่มีทาง แล้วแต่สติปัฏฐานจะเกิดหรือไม่เกิด จะระลึกหรือไม่ระลึก ไม่ใช่มีใครจงใจตั้งใจจะเอาฉานเป็นอารมณ์

ผู้ฟัง คือ เมื่อเจริญวิปัสสนาได้แล้ว

สุ. จะรู้ความเป็นอนัตตาทิยังขึ้น จะไม่มีการทำอะไร ยกอะไรทั้งนั้น

ถ. เมื่อรู้เห็นแล้ว จะออกจากวิปัสสนาเข้าฉานได้ไหม

สุ. ไม่มีออก ไม่มีเข้า ทุกอย่างเกิดขึ้นเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย ปัญญาที่ได้สะสมมาแล้วสามารถรู้ในความเป็นอนัตตานั้นยิ่งขึ้น

ถ. หมายความว่าจากฉานเป็นวิปัสสนานั้นได้ คนที่ได้วิปัสสนาแล้วเข้าฉานไปสู่นิโรธสมาบัติ หรือสัญญาเวทิตนิโรธ

สุ. แล้วแต่เหตุปัจจัย เมื่อมีเหตุปัจจัยที่สภาพธรรมใดจะเกิดสภาพธรรมนั้นก็เกิด

ถ. พุดง่าย ๆ ว่า จากฉานไปสู่วิปัสสนา นี่เรารู้กันแล้ว

สุ. หรือจากวิปัสสนาไปสู่ฉาน แล้วแต่เหตุปัจจัย

ถ. ก็ได้ ใช่ไหม

สุ. ทุกอย่างเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย

ถ. ที่มีคำกล่าวอ้างพระพุทธพจน์ว่า เมื่อเจริญสมาธิมีจิตตั้งมั่นแล้วย่อมยังปัญญาให้เกิด ย่อมเห็นแจ้งตามความเป็นจริง ซึ่งโดยทั่ว ๆ ไปเขาก็บอกว่าทำสมาธิแล้วปัญญาก็เกิด

ผมคิดว่า คำพูดนี้อาจจะแยกได้ แต่ส่วนมากเราฟังแล้วอาจจะคิดว่าเป็นไปได้อย่างไร ในเมื่อเป็นสมาธิแล้วจะรู้อะไรได้ถ้าไม่เจริญสติ ผมคิดว่า

มองได้ ๒ แฉ คือ เขาเข้าใจผิด และถ้าเป็นอย่างนั้นจริง คำกล่าวของพระผู้มีพระภาคที่ตรัสว่า เป็นสมาธิแล้วเจริญ ย่อมยังปัญญาให้เกิดเห็นแจ้งได้ จะผิดอย่างนั้นหรือ และอาจารย์ก็ตอบท่านผู้ฟังเมื่อท้าวว่า ในมรรคก็มีสัมมาสมาธิ ...

ส. ขอประทานโทษ ถ้านอกจากสัมมาสมาธิที่เกิดร่วมกับสมาธิปฏิรูป และสมาสติ จะมีสมาธิใดที่เป็นบาทให้ปัญญาเกิด

ถ. และที่กล่าวว่า เมื่อมีสมาธิแล้วย่อมเห็นแจ้งตามความเป็นจริง

ส. พระผู้มีพระภาคทรงแสดงพุทธพจน์นี้เพื่อแสดงให้เห็นว่า แม้ขณะที่วิปัสสนาญาณเกิดก็ไม่ได้ปราศจากสมาธิ ไม่ใช่จะต้องไปทำสมาธิอื่น

ถ. ถ้าอย่างนั้น ต้องเห็นแจ้งก่อนจึงมีสมาธิ

ส. มรรคมรรค ๘ เกิดร่วมกัน ไม่ปราศจากกัน

ถ. พระพุทธเจ้าตรัสว่า มีสมาธิแล้วจึงเห็นแจ้ง

ส. ถ้าโดยปัจจัยก็อาศัยซึ่งกันและกัน เป็นสหชาติปัจจัย

ถ. สักครู่นี้พูดถึงเรื่องการเจริญสมถะวิปัสสนาที่ว่า วิปัสสนาเกิดสลับกับฌาน ตอนนี้มีปฏิบัติอีกอย่างหนึ่ง คือ กสิณ ก่อนที่จะเจริญจนปฏิภาคนิมิตเกิดจะต้องมีดินสีอรุณหรือวัตถุต่าง ๆ เช่น ดิน น้ำ ไฟ ลม ผู้เจริญสติปฏิฐานรู้นั้นคือรูปธรรม ขณะที่นิมิตเกิดขึ้น เขาบอกว่า สติปฏิฐานสามารถเกิดได้โดยพิจารณานิมนต์นั้นว่าเป็นรูปธรรม

ส. ประทานโทษ นี่เป็นการสับสนปะปนกันอย่างมาก ขอความกรุณาช่วยพูดเป็นลำดับขั้นด้วย จะเจริญอะไร

ถ. จะเจริญวิปัสสนาโดยมีสมถะเป็นบาท

ส. แม้เพียงขั้นต้นก็ควรพิจารณาว่า จะเจริญวิปัสสนาโดยมีสมถะเป็นบาทเลือกอย่างนี้ คิดอย่างนี้ ถูกหรือผิด

เวลานี้เห็นมีแล้ว จะเจริญวิปัสสนาโดยมีสมถะเป็นบาท ขณะนี้ได้ยินก็กำลังมี แต่จะเจริญวิปัสสนาโดยมีสมถะเป็นบาท เข้าใจถูกหรือเปล่า

ถ. คือ หารูปนาม ทำรูปนามขึ้นมา

ส. ทำรูปนามขึ้นมา ไม่มีใครสามารถทำนามธรรมหรือรูปธรรมได้เลย นามธรรมเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย รูปธรรมเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย แต่ไม่มีใครเคยรู้ หรือเคยพิจารณาว่า เกิดมาได้อย่างไร มีตามาได้อย่างไร ถ้าไม่มีกรรม

เมื่อเกิดมาแล้วมีทุกอย่าง ก็เลยรวบรัดมาเป็นของเราโดยที่ไม่รู้สาเหตุเลยว่า มาจากไหน ตาเมื่อวานก็ดับแล้ว รูปเมื่อวานก็ดับแล้ว หูเมื่อวานก็ดับแล้ว จมูกเมื่อวานก็ดับแล้ว หรือไม่ต้องถึงเมื่อวาน แม้ขณะนี้เองดับแล้วก็ยังไม่รู้ เพราะฉะนั้น เมื่อไม่รู้และบอกว่าจะทำให้รูปนามเกิดขึ้น ใครเป็นคนสามารถทำให้ รูปนามเกิดขึ้นได้ เพราะว่าธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของใครทั้งสิ้น

เพราะฉะนั้น ไม่ได้เข้าถึงอรรถที่ว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา ถ้าไม่เข้าถึง อรรถนี้แล้วจะเจริญวิปัสสนาได้อย่างไร ต้องเข้าใจว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา จึงจะเจริญวิปัสสนาได้

ถ. ถ้าให้ผู้ปฏิบัติแบบนี้ฟังการเจริญสติปัฏฐาน เพิ่งเริ่มฟังใหม่ ๆ คือ เป็นคนชอบฟังสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ จน ...

ส. ขอประทานโทษ เป็นคนที่ชอบฟังสิ่งต่าง ๆ จะสนทนาธรรมกันก็ต้อง เป็นผู้ที่ละเอียดมากจึงจะรู้ว่าส่วนใดผิด ส่วนใดถูก และรีบทิ้งส่วนผิดเสีย เพราะฉะนั้น ที่กล่าวว่า ชอบฟังสิ่งต่าง ๆ ขอทราบ ว่า สิ่งต่าง ๆ นั้นคืออะไรที่ชอบฟัง

ถ. เช่น ดวงแก้วกลม ๆ ใส ๆ

ส. ฟังทำไมดวงแก้ว ฟังแล้วเกิดอะไรขึ้น

ถ. ถ้าดวงแก้วอยู่ในความคิดของใจและชัด จะเกิดความสบายใจ

ส. จะชัดไม่ได้ เพราะไม่มีดวงแก้ว ใน **สัมโมหวิโนทนี พระวิมัลลิกปกรณ** อรรถของสัจจะ คือ อริยสัจจะ มีข้อความว่า

ภาวะใด เมื่อบุคคลฟังอยู่ด้วยปัญญาจักชူး ย่อมไม่วิปริตเหมือนมายากล ไม่ลวงตาเหมือนพยับแดด ไม่เป็นสภาวะที่ใคร ๆ หาไม่ได้เหมือนอัสติตาของพวกเดียรถีย์ โดยที่แท้เป็นโคจร (อารมณ์) ของอริยญาณ

เพราะฉะนั้น ต้องเป็นของจริง แต่ดวงแก้วมีหรือเปล่า

ถ. ไม่มี

ส. ไม่มีแล้วไปทำอะไรที่ดวงแก้ว ไปเพ่งทำไม ไม่เกิดปัญญาอะไรเลย
และบอกว่าชอบเพ่ง ก็หมายความว่า ไม่ชอบของจริง ไม่ชอบสังขารธรรม ไม่ชอบ
อริยสังขารธรรม

ถ. ถ้าไปเพ่งของไม่จริง ก็ไม่เห็นสักทีว่าเกิดดับ

ส. แน่นอน ปัญญาไม่เกิดเลย ไม่รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมเลย

ถ. และคิดเทียบเอาว่าเป็นรูป

ส. คิดได้อย่างไร สิ่งที่ไม่มีก็ไปคิดว่าเป็นสิ่งนั้นสิ่งนี้

ถ. เห็นในใจ

ส. เห็นได้อย่างไรในเมื่อไม่มี

ถ. ลูกแก้วปรากฏทางใจเหมือนกับของจริง

ส. เวลานี้ใครมีลูกแก้วในใจบ้าง

ถ. เดี่ยวนี้ไม่มี

ส. เดี่ยวนี้ไม่มี เพราะฉะนั้น ไม่จริง เห็น มีไหม

ถ. มี

ส. จริงไหม

ถ. จริง

ส. ดวงแก้วไม่มี

ถ. ต้องทำก่อน

ส. นึกได้ แต่ทำไม่ได้ เป็นความคิดเท่านั้นเอง ยังไม่รู้ว่าขณะนั้นเป็น
จิตชนิดหนึ่งซึ่งคิดและดับไป

ถ. อย่างนี้ก็เข้าใจผิดว่าเป็นรูปธรรม

ส. ไม่มีลักษณะปรากฏที่จะศึกษาให้รู้ว่า ไม่ใช่ตัวตน ไม่ทราบยังจะมีใคร
จะทำอะไรกันอีกหรือเปล่า

ถ. ขอเรียนถามว่า สภาพธรรมของคำว่า ฉันทะ ศรัทธา และโลภมูลจิต ลักษณะสภาพธรรมใกล้เคียงกันไหม

ส. โลภะเป็นสภาพที่ติดข้อง ศรัทธาเป็นสภาพที่ผ่องใสจากอกุศล ฉันทะเป็นสภาพที่พอใจที่จะกระทำ

ถ. ลักษณะของฉันทะกับโลภะ พอใจที่จะกระทำกับติดข้อง อาจารย์ช่วยกรุณาอธิบายให้ละเอียดด้วย

ส. โลภะเป็นสภาพที่ติดข้อง ฉันทะเป็นสภาพที่พอใจที่จะกระทำ เพราะฉะนั้น ฉันทเจตสิกเกิดกับโลกเจตสิกได้ ฉันทเจตสิกเป็นปกิณณกเจตสิก เกิดกับกุศลก็ได้ เกิดกับอกุศลก็ได้ แต่โลกเจตสิกเป็นอกุศล เกิดกับกุศลไม่ได้เลย

บางท่านมีฉันทะในการให้ทาน เป็นกุศลหรือเปล่า ในขณะที่นั้นเป็นฉันทะ มีความพอใจในการให้ บางท่านมีฉันทะในอกุศล คือ ชอบมีโลภะเยอะ ๆ ชอบ อยากจะมี นั่นคือฉันทะ รู้ว่าเป็นโลภะ รู้ว่าเป็นอกุศล แต่ก็ยังมีฉันทะ พอใจที่จะกระทำอย่างนั้น

ศรัทธาเป็นโสภณเจตสิก เป็นสภาพที่ผ่องใส เพราะว่าจะไม่เศร้าหมองด้วยอกุศล

ผู้ฟัง พูตกันถึงเรื่องสมาธิ ผมก็เคยประพฤติปฏิบัติสมาธิมากพอสมควร และการนึกเอารูปนามก็ท่องจนชำนาญเหมือนกัน อย่างขับรถไปเห็นไฟแดงก็สีเป็นรูป เห็นเป็นนามจนคล่อง คิดว่าตัวเองได้เห็นรูปเห็นนาม ต่อมาได้ฟังอาจารย์มากขึ้น ๆ ก็เข้าใจว่า การเจริญสมถภาวนาที่แล้ว ๆ มานั้นเป็นการเจริญโลภมูลจิตตลอด และได้เข้าใจว่า สติสัมปชัญญะในขั้นนี้คิดไม่ใช่สติปัฏฐาน ขณะที่ตั้งใจจะไปเจริญสมถะ หรือสมาธินั้นถ้าสติสัมปชัญญะไม่เกิดขึ้นจะไม่รู้ว่า ขณะนั้นเป็นศรัทธา หรือเป็นฉันทะ หรือเป็นโลภะ จะไม่รู้เลยว่า ขณะนั้นเราไปเจริญกุศลหรืออกุศล

๑๗๕๒

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๓๑

ส. ต้องเข้าใจว่า เจริญสมถภาวนาเพราะเห็นอกุศลมากในชีวิตประจำวัน ผู้ที่เห็นโทษของอกุศล ย่อมเพียรที่จะให้กุศลจิตเกิดโดยการที่มีปัญญารู้ว่า ตริกคือวิตกเจตสิกต้องตริกถึงอารมณ์อะไรที่จะทำให้จิตสงบได้ ซึ่งในขณะที่จิตสงบเป็นกุศลสติสัมปชัญญะจะต้องรู้ว่า ขณะนี้เป็นกุศล เป็นจิตที่สงบ และเวลาที่มีอกุศลประเภทหนึ่งประเภทใดเกิดแทรก สติสัมปชัญญะจะรู้เพื่อขจัดนิวรณ์ธรรมเหล่านั้นออกไป จนกว่ากุศลนั้นจะตั้งมั่น

เช่น กามฉันทะนิวรณ์ ความพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะมีมากในชีวิตประจำวัน และยังไม่ได้ดับเป็นสมุจเฉท เพราะฉะนั้น เวลาที่กุศลจิตเกิดระลึกถึงอารมณ์ที่ทำให้จิตสงบชนิดหนึ่งและดับ กามฉันทะนิวรณ์ ความพอใจในรูปบ้าง ในเสียงบ้าง ในกลิ่นบ้าง ในรสบ้าง ในโสภณูปะบ้าง หรือแม้การคิดนึกถึงรูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะด้วยความยินดีพอใจในขณะนั้นก็เป็นอกุศล สติสัมปชัญญะจะต้องไฉไลและต้องรู้ว่ามีอกุศลธรรมใดเกิดขึ้นแทรก และวิตกพิจารณาเจตสิกต้องเป็นองค์ของฌานที่ทำให้จิตตั้งมั่นที่อารมณ์ที่จะทำให้สงบจริง ๆ ได้เพิ่มขึ้น โดยที่วณิฉณธรรมทั้งหลายจะไม่มีโอกาสแทรกคั่นได้ เพราะฉะนั้น สติสัมปชัญญะต้องไฉไลจะรู้ลักษณะที่ต่างกันของกุศลจิตและอกุศลจิต มิฉะนั้นแล้ว กุศลจิตจะเพิ่มมั่นคงสงบจนกระทั่งถึงสมาธิขั้นต่าง ๆ ไม่ได้

ผู้ฟัง ที่กระผมเรียนนี้ เพราะว่าในขณะที่นั่งเจริญสมาธินั้น ...

ส. ขอทราบชนิดหนึ่งว่า ทำอย่างไร

ผู้ฟัง คือ ได้เจริญว่า หายใจเข้าพุท หายใจออกโธ และจากการศึกษามาเล็ก ๆ น้อย ๆ ว่า พุทโธหมายถึงผู้รู้ ผู้เบิกบาน คือ หมายถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ซึ่งได้ทรงตรัสรู้ นำพระธรรมคำสั่งสอนมา มีพระเมตตาคุณ พระกรุณาธิคุณ พระปัญญาธิคุณ ผมได้เจริญลักษณะอย่างนั้นมา แต่เมื่อเริ่มมาฟังอาจารย์ผมก็เข้าใจว่า การเจริญสมาธิอย่างนั้นส่วนใหญ่แล้วเกือบเก้าสิบเก้าเปอร์เซ็นต์จะไม่รู้เลยว่า ขณะไหนเป็นกุศล ขณะไหนเป็นอกุศล ถ้าวันนี้เกิดจิตตั้งมั่น และมีความสบาย ไม่เมื่อย ก็รู้สึกพึงพอใจ ในขณะนั้นไม่รู้เลยว่า โลภะกำลังเข้ามา ขณะใดที่นิ่งแล้ว ไม่พอใจ ได้ยินเสียงหรือได้กลิ่นอะไรที่ไม่พอใจ ก็รู้สึกไม่พอใจโดยไม่รู้ตัวเลยว่า ในขณะนั้นเป็นอย่างไร

จากการที่ได้มาฟังอาจารย์แล้วก็รู้ว่า สติสัมปชัญญะในชีวิตประจำวัน ตั้งแต่เข้ามาจนกระทั่งหลับไป ถ้าเราได้อบรมเจริญกุศล ละอกุศลในชีวิตประจำวัน บ่อย ๆ ผมคิดว่าน่าจะเป็นเหตุเป็นปัจจัยอันหนึ่ง

ขณะที่นั่งสมาธิ ถ้าสติสัมปชัญญะเกิดขึ้นและรู้ว่าเป็นกุศลหรืออกุศล ขณะนั้น ผมคิดว่าสามารถที่จะน้อมพิจารณาได้ว่า ขณะที่ เป็นอกุศลเรานั้นจะเจริญอย่างไร ในสมณะกรรมฐาน ๔๐ วิธีที่จะเจริญให้เป็นกุศล ผมคิดอย่างนี้ ที่ผมฟังอาจารย์มา ในชีวิตประจำวันถ้าเพียงแต่คิดถึงคนที่ไม่ชอบหน้าสักคนหนึ่งก็โกรธ ไม่พอใจแล้ว หายใจขัดข้อง อึดอัดเร่าร้อนมีความขุ่นข้องหมองใจ ถ้าคิดอย่างนี้เราจะไปเจริญ สมณะกรรมฐานได้หรือ

ส. จะเจริญกรรมฐานไหน จึงจะหายเร่าร้อนในขณะที่กำลังคิดถึงคนนั้น และขุ่นใจ

ผู้ฟัง ผมก็คิดอย่างนั้น ถ้าในชีวิตประจำวัน .....

ส. ต้องรู้ว่าเป็นกรรมฐานไหน ต้องตรง ถ้าไม่ตรงไม่สามารถละความ เร่าร้อนนั้นได้ ต้องเป็นปัญญาแล้ว ใช้ไหม เพราะฉะนั้น ขอเรียนถามว่า จะเจริญ กรรมฐานไหน

ผู้ฟัง ผมเข้าใจว่า ถ้าเป็นลักษณะนี้ น่าที่จะน้อมใจพิจารณาเจริญในเรื่อง เมตตา ขณะนี้ถ้าผมนึกถึงคนอื่น คนที่ชอบใจก็ยังมี ยังพอไหว แต่คนที่ไม่ชอบ เพียงแต่ไม่ชอบใจอย่างเดียว คนที่เราไม่เคยรู้จัก ไม่เคยเห็นหน้าเลย เพียงแต่ว่า

หน้าตาหรือลักษณะท่าทางเขาดูไม่ถูกใจ เพียงเท่านี้ก็เกิดโทสะแล้ว เราจะเจริญเมตตาเพื่อน้อมพิจารณาในเรื่องเมตตาได้อย่างไร ผมจึงคิดว่า ที่แล้ว ๆ มาผมคงเจริญอกุศลธรรมมาตลอด

ส. ถ้าไม่เข้าใจจริง ๆ ว่า เมตตาเป็นสภาพธรรมที่ตรงกันข้ามกับโทสะ ก็จะไม่คิดเจริญเมตตา เพราะว่าเมตตาไม่ใช่ว่าจะเกิดง่าย แต่ก็ไม่เหลือวิสัย ถ้าเป็นผู้ที่เห็นประโยชน์ของกุศลธรรมและเห็นโทษของอกุศลธรรมจริง ๆ จะรู้ว่า ถ้ายังคงมีอกุศลมากมาย การดับกิเลสเป็นสมุจเฉทที่ยากแสนยากที่จะเป็นไปได้ เพราะฉะนั้น เรื่องของการฟังพระธรรมเป็นเรื่องที่ละเอียดจริง ๆ ที่จะต้องฟังและพิจารณาใคร่ครวญไตร่ตรองเพื่อประโยชน์อันแท้จริง

ขอกล่าวถึงคาถาของท่านพระเถระท่านหนึ่ง

ขุททกนิกาย ยสทัตตเถรคาถา ข้อ ๓๔๔ ท่านกล่าวว่า

คนมีปัญญาทวาม คิดจะยกโทษ

ยกโทษ คือ กล่าวถึงหรือแสดงโทษของคนอื่น ไม่ใช่ให้ภัย

ฟังคำสอนของท่านผู้ชนะมาร ย่อมเป็นผู้ไกลจากสัทธรรม เหมือนฟ้ากับดินฉะนั้น

ทุกท่านกำลังฟังพระสัทธรรม และก็ฟังมาแล้วหลายชาติ ไม่ใช่ชาตินี้ชาติเดียว แต่ขอให้คิดถึงความละเอียดว่า ท่านฟังพระธรรมเพื่ออะไร ถ้าฟังเพื่อขัดเกลากิเลส ถูก แต่ถ้าฟังเพื่ออย่างอื่น เพราะบางท่านฟังพระธรรมแบบร้อน ๆ ก็มี คือ กังวล ๆ ห่วง ๆ เรื่องนี้ก็ไม่เข้าใจจะต้องรู้ ถ้าไม่รู้จะไม่เก่ง หรืออะไรอย่างนั้น ก็ไม่ได้เข้าใจจริง ๆ ว่า แท้ที่จริงแล้วจุดประสงค์ของการฟังพระธรรม คือ กุศลจิตเกิด และขณะใดที่เป็นกุศล ขณะนั้นไม่มีการเร้าร้อน ไม่มีการกระสับกระส่ายกระวนกระวายสิ่งใดที่ยังไม่เข้าใจก็ค่อย ๆ พิจารณาในเหตุผลที่ละเอียดที่ละน้อย พร้อมกับเจริญสติปัฏฐาน เพราะถ้าอยากเข้าใจเรื่องของฉันทะ เรื่องของโลกะ เรื่องของตัณห์ขันธ์ตตา หรือเรื่องของโทสะ หรือเรื่องของสภาพธรรมใด ๆ ก็ตาม หนทางเดียว

ที่จะเข้าใจชัดและแตกละเอียดย่อยออกไปทั้งหยาบ ทั้งกลาง ทั้งละเอียดนั้น ก็ด้วยสติที่ระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ และความแตกฉานก็จะแตกออกไปได้อีกหลายบท ด้วยปัญญาที่รู้ชัดในลักษณะของสภาพธรรมในขณะนั้น ไม่ใช่เพียงแค่ฟังและรื้อร่อนเพื่ออยากจะมีความรู้มาก ๆ

เพราะฉะนั้น แม้ในเรื่องการฟังพระสัทธรรม ท่านพระยสทัตตเถระก็ได้กล่าวว่า คนมีปัญญาทราวม คิดจะยกโทษ ฟังคำสอนของท่านผู้ชนะมาร ย่อมเป็นผู้ไกลจากสัทธรรม เหมือนฟ้ากับดินฉะนั้น

เทียบตัวเองแต่ละภพแต่ละชาติที่จะต้องค่อย ๆ ขัดเกลากิเลสไปเรื่อย ๆ จนกว่าการฟังนั้นจะเป็นจุดประสงค์ที่ถูกต้องจริง ๆ

ข้อความต่อไป ท่านกล่าวว่า

คนมีปัญญาทราวม คิดจะยกโทษ ฟังคำสอนของท่านผู้ชนะมาร ย่อมเสื่อมจากสัทธรรม เหมือนพระจันทร์ข้างแรมฉะนั้น

มีหลายลักษณะที่จะเปรียบเทียบให้เห็น ถ้าฟังโดยลักษณะที่เป็นอกุศล คิดจะยกโทษ ก็ย่อมเป็นผู้ที่เสื่อมจากสัทธรรม คือ ไม่พยายามเข้าใจพระธรรมให้ตรงให้ถูกต้องในเหตุในผล แต่ฟังเพื่อให้ตรงกับความคิดของตนเอง หรือความเข้าใจของตนเอง โดยไม่ได้คิดว่าผู้ที่รู้มากกว่าตนเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะฉะนั้น สิ่งใดที่ทรงแสดงไว้โดยละเอียดก็ควรที่จะศึกษาให้เข้าใจ เพื่อจะได้ไม่คิดในทางที่ไม่ถูกต้อง หรือพยายามคิดให้พระธรรมตรงกับความเห็นของตนเอง มิฉะนั้นแล้วจะเหมือนพระจันทร์ข้างแรม คือ มีดลง มีดลง เป็นอกุศลเพิ่มขึ้น

ข้อความต่อไป ท่านกล่าวว่า

คนมีปัญญาทราวม คิดจะยกโทษ ฟังคำสอนของท่านผู้ชนะมาร ย่อมเหี่ยวแห้งในสัทธรรม เหมือนปลาในน้ำน้อยฉะนั้น

คือ ฟังแล้วไม่เบิกบาน เพราะว่าไม่เข้าใจและไม่ตรงกับความคิดของตนเอง เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า ผู้ที่ฟังแล้วพิจารณา และเข้าใจพระธรรมในขณะใด จะเบิกบานในขณะนั้น พร้อมกับปัญญาที่ปิติในความเข้าใจพระธรรมได้ถูกต้อง

ท่านผู้ฟังสังเกตดู เวลาฟังพระธรรมแล้วเข้าใจ จะเกิดความเบิกบานปิติ เป็นกุศลที่ได้เข้าใจถูก ไม่ใช่ว่าได้เป็นผู้ที่รู้มาก ๆ แต่เป็นผู้ที่ได้เข้าใจถูก

ถ้าฟังพระธรรมแล้วเหี่ยวแห้งในสังขารธรรม ก็รู้ได้ว่าขณะนั้นเป็นอกุศล จะต้องมียะไรสักอย่างที่ทำให้แอบแฝงอยู่ทำให้ไม่เบิกบาน ซึ่งนั่นเป็นผู้มีปัญญาทรม

ข้อความต่อไป ท่านกล่าวว่า

คนมีปัญญาทรม คิดจะยกโทษ ฟังคำสอนของท่านผู้ชนะมาร ย่อมไม่องกงามในสังขารธรรม เหมือนพืชเน่าในไร่นาฉะนั้น

จะเจริญในสังขารธรรมไม่ได้เลยเพราะจุดประสงค์ผิด ไม่ได้เป็นไปเพื่อการขัดเกลากิเลส เพราะฉะนั้น บางท่านฟังแล้วก็เพียงฟัง แต่ไม่ประพฤติปฏิบัติตาม และกล่าวว่า ทำไม่ได้ ซึ่งความจริงก็ถูก ทำไม่ได้แน่ แต่เมื่อฟังแล้วปัญญาเกิดเมื่อไหร่ ปัญญาปฏิบัติกิจของปัญญา คือ ความเข้าใจถูกเป็นโยนิโสมนสิการ แต่ถ้าฟังแล้วเพียงฟัง และไม่เข้าใจ จะให้ไปละกิเลสใด ๆ จะให้ไม่โกรธ จะไม่ให้เป็นอย่างนั้น จะไม่ให้เป็นอย่างนี้ ก็เป็นไปไม่ได้ เพราะฉะนั้น ต้องทราบเหตุผลตามความเป็นจริงว่า ที่จะองกงามในพระสังขารธรรมได้ ต้องเป็นผู้ที่ฟังเพื่อขัดเกลากิเลสและเพื่อเข้าใจพระธรรม

ก็เป็นประโยชน์มากสำหรับคาถาของพระอรหันต์ที่ท่านได้ประจักษ์ชัดเจนกว่าปัญญาจะเจริญถึงขั้นที่จะดับกิเลสได้ จะต้องเป็นผู้ที่ตรง

ข้อความต่อไป ท่านกล่าวว่า

ส่วนผู้ใดมีจิตอันคุ่มครองแล้ว ฟังคำสอนของท่านผู้ชนะมาร ผู้นั้นทำอาสวะทั้งปวงให้สิ้นไป ทำให้แจ้งซึ่งธรรมะอันไม่กำเริบ ฟังได้บรรลุความสงบอย่างยอดเยี่ยม เป็นผู้ไม่มีอาสวะ ย่อมบริณิพาน

ไม่ว่าจะเป็นคาถาของพระอรหันต์ท่านใดก็เป็นประโยชน์ ทำให้ตรวจสอบจิตใจของตนเองอย่างละเอียด เพราะว่ามีความซับซ้อนลึกซึ้งของการสะสมทั้งกุศลและอกุศลซึ่งเกิดสลับแทรกได้ แม้ว่าเป็นผู้ที่ฟังพระธรรม

ถ. ร้องให้เป็นกรรมหรือเปล่า

ส. ขณะที่ร้องให้มีความรู้สึกดีใจหรือเสียใจ

ถ. เสียใจก็ได้ ดีใจก็ได้

ส. เพราะฉะนั้น เป็นจิตประเภทหนึ่งซึ่งต้องเป็นอกุศล เป็นทมนัส เพราะว่าขณะนั้นเป็นจิตเสีย เป็นสภาพที่ไม่ดี

ถ. เป็นอกุศลกรรม ใช่ไหม

ส. เป็นอกุศลจิต ไม่ใช่อกุศลกรรมบท ๑๐

ถ. เพราะว่าเป็นกรรม

ส. เป็นอกุศลจิต

ถ. ไม่ใช่กรรม ใช่ไหม

ส. เวลาที่เห็นของสวย ๆ ชอบ เป็นกรรมหรือเปล่า ไม่ควรจะถามเป็นเรื่อง ๆ และให้ตอบ แต่ต้องพิจารณาเองให้เข้าใจว่า กุศลจิตคืออะไร กุศลกรรมคืออะไร อกุศลจิตคืออะไร อกุศลกรรมเป็นอย่างไร เพราะถ้าเป็นโดยลักษณะนี้จะถามไม่จบ แต่ถ้าเข้าใจว่า ปกติธรรมดาเวลาที่อกุศลจิตเกิดซึ่งยังไม่มีกำลังที่จะเป็นเจตนาที่ล่วงทุจริตกรรมทางกาย ๓ ทางวาจา ๔ ทางใจ ๓ ขณะนั้นก็ไม่ใช่ชื่อว่า เป็นอกุศลกรรม

ถ. หนูแย้งเขาแล้วว่าไม่เป็นกรรม ถามเขาว่ามีเจตนาหรือเปล่าเวลาร้องให้ เขาบอกว่ามีเจตนา

ส. มีเจตนาที่เป็นอกุศลกรรมบทหรือเปล่า เพราะทุกคนก็รู้เรื่องอกุศลกรรมบท ๑๐ ใช่ไหม กายกรรม ๓ ขณะนั้นมีหรือเปล่า วจีกรรม ๔ มีหรือเปล่านโมกรรม ๓ มีหรือเปล่า ถ้าไม่มีก็ไม่ใช่ออกุศลกรรมบท

ถ. เขามีเจตนา เขาคงหมายเอามโนกรรม

ส. เจตนาที่เกิดกับวิบากจิตเป็นกรรมหรือเปล่า เป็นสหชาตกรรมปัจจัย ถ้าพูดถึงความละเอียดต้องพูดให้ความละเอียดลงไปว่า หมายความว่าเจตนา ระดับไหน ถ้าเป็นระดับสหชาตกรรม หมายความว่าเจตนาเจตสิกซึ่งเกิดกับจิตทุกดวง เกิดพร้อมจิต ดับพร้อมจิต แต่เนื่องจากเจตนาเจตสิกเป็นสภาพที่จงใจกระทำ เพราะฉะนั้น เจตนาตัวเองเป็นกรรมปัจจัย เป็นสภาพที่จงใจกระทำ ถ้าเกิดกับกุศลจิต เจตนานั้นก็เป็อกุศล ถ้าเกิดกับอกุศลจิตเจตนานั้นก็เป็อกุศล ถ้าเกิดกับวิบากจิต เจตนานั้นก็เป็อกุศล ถ้าเกิดกับกิริยาเจตนานั้นก็เป็อกุศล และต้องเข้าใจด้วยว่า หมายความว่ากรรมไหน เพราะว่ากรรมมีสอง คือ สหชาตกัมมะอย่างหนึ่ง และนันทกณิกกัมมะอย่างหนึ่ง

สหชาตกัมมะ ได้แก่ เจตนาเจตสิกซึ่งเกิดกับจิตทุกดวง ดับพร้อมจิต ซึ่งอาศัยเจตนาตัวเองเกิดร่วมกันเป็นสหชาต

นันทกณิกกัมมะ หมายความว่าเมื่อเจตนาตัวเองดับแล้วเป็นปัจจัยให้จิตและเจตสิกที่เป็นวิบากเกิดขึ้น เป็นการให้ผลต่างขณะ จึงชื่อนานันทกณิกกัมมะ เพราะฉะนั้น ก็ถามเขาว่า เข้าใจว่าอย่างไร ถ้าบอกว่าเป็นกรรม เป็นกรรมประเภทไหน เป็นกรรมที่เป็นสหชาต หรือเป็นกรรมที่เป็นนันทกณิก

ถ. หนูรู้สึกว่อกุศลเคยฟังอาจารย์แล้ว ที่ว่าฆ่าคนอื่นหรือฆ่าตัวเอง อย่างไหนบาปมากกว่า ให้หลวงลุงเฉลย หลวงลุงบอกว่า ฆ่าคนอื่นบาปมากกว่า

ส. ตอบเองได้ ใช่ไหม ถ้าจะตอบว่า มากกว่า น้อยกว่า เพียงสั้น ๆ ความเข้าใจในเรื่องสภาพธรรมแจ่มแจ้งไหม นี่เป็นสิ่งที่สำคัญกว่า ถ้ามีความเข้าใจ สภาพธรรมถูกต้อง ไม่ว่าจะมึปัญหาธรรมใด ๆ ก็มีหลักที่จะวินิจฉัย แต่ถ้ายังไม่เข้าใจ ธรรม มีปัญหาธรรมมา บางครั้งจะพิจารณาโดยขาดหลักได้ และต่างคนก็ต่างความคิดเห็น

ถ. พยายามหาเหตุผลอ้างหลายอย่าง แต่ก็ไม่ตกลง

ส. เขาไม่ตกลง ก็เรื่องของการไปเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นของเขาไม่ได้

มีจดหมายฉบับหนึ่ง ซึ่งถ้าท่านผู้ฟังจะแสดงความคิดเห็นอนุเคราะห์ท่านที่ถาม ก็คงเป็นประโยชน์มาก เพราะเข้าใจว่าดิฉันก็ได้เคยบรรยายไปแล้ว

ท่านผู้ฟังเขียนมาจากศรีประจันต์ สุพรรณบุรี วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๓๑ เขียนมาถึงคุณดวงเดือน

คุณดวงเดือนที่นับถือ ผมได้ส่งเงินมาให้มูลนิธิสองร้อยบาทเพื่อกิจกรรม เผยแพร่พระพุทธธรรมของมูลนิธิ หนังสือที่คุณดวงเดือนกรุณาส่งไปให้ผมนั้นมีคุณประโยชน์แก่ผมมากจริง ๆ ผมพอจะเข้าใจความละเอียดลึกซึ้งของธรรมะในแง่ของการปฏิบัติขึ้นบ้างหลังจากที่ได้ฟังคำบรรยายทางวิทยุของอาจารย์สุจินต์ และได้อ่านหนังสือนี้ประกอบ แต่บางเรื่องก็ยังไม่ค่อยเข้าใจ เช่น การเจริญสติ พอตาเห็น ก็กำหนดว่าเป็นนาม สิ่งที่เห็นก็เป็นรูป ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่คน พอเห็นไก่หรือนก ก็กำหนดเช่นเดียวกัน ไม่ใช่สัตว์ เป็นแต่เพียงนามรูปเท่านั้น

เมื่อเป็นเช่นนั้น การฆ่าสัตว์ การทำร้ายสัตว์ก็ไม่บาป เพราะเห็นคน เช่น บิดามารดาก็เป็นเพียงนามรูปเท่านั้น ทำอะไรก็ได้ เห็นเช่นนี้ต้องผัดแผ่ ๆ อย่างไรครับ

อีกเรื่องหนึ่ง การถวายสังฆทาน ทัว ๆ ไปก็รู้กันว่า ถวายสังฆทานได้บุญมาก อาจารย์สุจินต์ท่านเคยบรรยายว่า ถ้านึกเช่นนั้นก็เป็นโลกมูลจิต เป็นอกุศล จะคิดอย่างไรครับ ในทางปฏิบัติก็เห็นไปนิมนต์พระองค์เดียวมารับสังฆทานที่บ้าน อย่างนี้จะเป็นสังฆทานไหม เพราะพระท่านว่า สงฆ์ต้อง ๔ รูปขึ้นไป แต่ผมฟังท่านอาจารย์ว่า แม้สามเณรก็เป็นสงฆ์ได้ (ข้อนี้ไม่แน่ใจ อาจฟังผิดก็ได้) ขอความกรุณาคุณดวงเดือน ช่วยอธิบายเรื่องการถวายสังฆทานที่ถูกต้องให้ผมทราบด้วยนะครับ ขอขอบพระคุณ อาจารย์สุจินต์ท่านคงไม่มีเวลา

ขอแสดงความนับถือ

มีท่านผู้ฟังที่จะเกื้อกูลให้ท่านผู้ฟังท่านนี้ได้เข้าใจเพิ่มขึ้นใหม่ ในเรื่องของการเจริญสติ และในเรื่องของสังฆทาน

๑๗๕๓

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๓๑

เรื่องของการเจริญสติปัฏฐานเป็นเรื่องที่ต้องฟังนาน และฟังด้วยการพิจารณาจริง ๆ แม้แต่คำพูดก็ต้องพยายามเข้าใจว่าคำนั้นหมายถึงอะไร และถูกต้องอย่างไร เช่นที่ถามว่า การเจริญสติ พอตาเห็นก็กำหนดว่าเป็นนาม สิ่งที่เห็นก็เป็นรูป ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่คน

ถ้าพูดอย่างนี้ ก็ไม่ต้องกล่าวถึงอะไรอีกแล้ว ใช่ไหม กำหนดเอาว่าเป็นนาม เป็นรูปเท่านั้น ซึ่งเท่านี้ไม่พอ ใช้คำว่ากำหนด แต่เข้าใจหรือยังว่าหมายความว่าอะไร พอเห็นไก่หรือนก ก็กำหนดเช่นเดียวกัน

นี่คือยังไม่ได้เข้าใจในเรื่องของภาวนา ซึ่งเป็นการอบรมจริง ๆ เป็นการที่จะต้องอาศัยสุตมยปัญญา คือ การฟัง และจินตามยปัญญา คือ สิ่งใดที่ได้ฟังแล้วต้องพิจารณาไตร่ตรองใคร่ครวญจนกระทั่งเป็นความเข้าใจ เพราะการที่สติปัฏฐานเกิดเป็นสภาพที่ระลึกเพื่อรู้ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ ซึ่งถ้าไม่เคยได้ฟังเรื่องของนามธรรมและรูปธรรมมาก่อนจะไม่เห็นประโยชน์เลยว่า ทำไมสติปัฏฐานต้องระลึกที่ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามปกติตามธรรมดาในขณะนี้เอง แต่เพราะต้องเคยได้ฟังเรื่องของนามธรรมและรูปธรรมอย่างละเอียดจนกระทั่งเห็นจริง ๆ ว่า เป็นนามธรรมเท่านั้น เป็นรูปธรรมเท่านั้น ไม่ควรที่จะยึดถือนามธรรมและรูปธรรมสักอย่างเดียวนว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล นี่อาศัยการฟังจนกระทั่งเข้าใจแล้วจึงเห็นประโยชน์รู้ว่า เพียงขั้นที่เข้าใจแค่นี้ก็ยังไม่พอที่จะดับกิเลส แต่ต้องเป็นเพราะเมื่อเข้าใจอย่างนี้สติจึงจะเกิดระลึกตรงลักษณะของนามธรรมหรือรูปธรรมทางหนึ่งทางใด คือ ทางตาที่กำลังเห็นอย่างนี้ หรือว่าทางหูที่กำลังได้ยินอย่างนี้ ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

เท่านั้นยังไม่พอ เพราะว่าลักษณะของสติเป็นสภาพที่เพียงระลึก สติไม่ใช่ปัญญา เพราะฉะนั้น ในขณะที่เรามีสิ่งที่กำลังปรากฏ ถ้าไม่เข้าใจลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมจริง ๆ จะระลึกไม่ได้ ยังคงไม่รู้ว่าสิ่งที่ปรากฏเป็นอะไร แต่เพราะฟังแล้วรู้ว่า นามธรรมเป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ รูปธรรมไม่ใช่สภาพรู้ ถ้าเข้าใจอย่างนี้แล้วจะมากำหนดใหม่ว่า พอตาเห็นก็กำหนดว่าเป็นนาม

ไม่ใช่ให้กำหนด แต่หมายความว่ามีความรู้ว่า นามธรรมเป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ เพราะฉะนั้น เวลาที่สติเกิดระลึกได้ สติเป็นสภาพที่เพียงระลึก ขณะที่กำลังเห็นก็ระลึก แต่สติไม่ใช่ปัญญา ปัญญา คือ ขณะที่เริ่มพิจารณาสังเกตเพื่อที่จะรู้ขึ้นว่า ขณะนี้ที่เห็นเป็นอาการรู้ หรือเป็นธาตุรู้ชนิดหนึ่ง

นี่คือการพิจารณา ใส่ใจ สังเกต ไม่ใช่กำหนดว่าเป็นนาม ไม่ใช่เอาชื่อมานึกว่า ขณะที่เห็นนี้เป็นนาม หรือสิ่งที่กำลังปรากฏเป็นรูป ไม่ใช่อย่างนั้น แต่เป็นการเริ่มที่จะเข้าใจ เพื่ออะไร ก็เพื่อถ่วงถ่วงการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน เช่นที่บอกว่า พอเห็นไก่หรือนกก็กำหนดเช่นเดียวกัน คือ ไม่ใช่สัตว์ เป็นเพียงนามรูปเท่านั้น

นี่จะไม่ทำให้เกิดปัญญาเลย เพราะไม่ว่าจะเป็นคน หรือเป็นไก่ หรือเป็นนก ปัญญาจะต้องรู้ว่า ลักษณะสภาพของสิ่งที่ปรากฏทางตา คือ สี หลาก ๆ สีเท่านั้นเอง หลับตาแล้วอาจจะมียึดเดียวปรากฏ แล้วแต่ว่าจะอยู่ในที่สว่างหรือที่ร่ม แต่ไม่ปรากฏว่าเป็นคนเป็นสัตว์เลย เป็นแต่เพียงสี คือ เป็นรูปชนิดหนึ่งซึ่งปรากฏกับผู้ที่มีจักขุปสาท เพราะฉะนั้น เวลาลืมตา อย่าทิ้งลักษณะของสีที่เคยปรากฏในขณะที่อยู่ในที่โล่งที่แจ้งว่า เป็นแต่เพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา เพียงแต่ว่าเปลี่ยนเป็นสีต่าง ๆ

นี่คือการที่จะต้องเข้าใจ เพื่อถ่วงถ่วงการที่เคยนึกถึงรูปร่างฐานและจำได้ว่ารูปร่างฐานอย่างนี้ สีอย่างนี้ ลักษณะอย่างนี้เป็นคน สีอย่างนั้น ลักษณะอย่างนั้นเป็นนก หรือว่าสีอย่างนั้น ลักษณะอย่างนั้นเป็นไก่ แต่ให้ทราบว่าเป็นผู้ที่มีปกติค่อย ๆ ระลึกลักษณะของรูปธรรมที่กำลังปรากฏ และทางตาเห็นว่า เป็นแต่เพียงหลาย ๆ สี ก็จะถ่วงถ่วงการที่เคยเห็นว่าเป็นคน หรือเป็นไก่ หรือเป็นนก หรือเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด แต่ไม่ใช่โดยรวดเร็ว

นี่คือความหมายของการละลายด้วยปัญญาที่เข้าใจจริง ๆ พร้อมสติที่ระลึกได้ว่าในขณะที่แท้ที่จริงก็เป็นแต่เพียงสีต่าง ๆ แต่ไม่ใช่ทางตาเห็นก็กำหนดว่าเป็นนามเท่านั้น

เพราะฉะนั้น ต้องฟังเรื่องของนามธรรมและรูปธรรมซึ่งเป็นปรมัตถ์ธรรม โดยละเอียดไปเรื่อย ๆ เพื่อที่สติจะระลึกได้ และค่อย ๆ ศึกษา สังเกต ถ่ายถอนการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล โดยแยกรู้ว่าทางตาจริง ๆ มีสีหลายสีปรากฏ แต่เวลาที่รู้ว่าเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด ขณะนั้นก็รู้ว่าเป็นความคิดทางใจ เพราะว่าหลับตาแล้วก็ยังคิดถึงรูปร่างสัญญาณต่าง ๆ ได้ เพราะฉะนั้น ที่เข้าใจว่าเป็นคนเป็นสัตว์ ต้องต่างกับทางตาที่กำลังเห็น เพราะว่าทางตาที่กำลังเห็นต้องเห็นเพียงสีต่าง ๆ เท่านั้น

การที่ปัญญาสามารถแยกลักษณะของปรมัตถ์ธรรมที่ปรากฏทางตา กับการคิดนึกสืบต่อการเห็นทางตา จะเป็นเหตุทำให้รู้ว่า แท้ที่จริงแล้วปรมัตถ์ธรรมไม่เพียงยึดถือว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคลจริง ๆ เพราะว่าสีต่าง ๆ ที่ปรากฏจะเป็นอื่นไปไม่ได้ นอกจากเป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตาเท่านั้นเอง เพราะฉะนั้น จะเข้าใจขึ้นว่า แท้ที่จริงสภาพจิตที่คิดทางมโนทวารทำให้เกิดความจำความสำคัญหมายว่าเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด ทำให้เกิดความสุขความทุกข์ เป็นเรื่องราวของสิ่งที่ปรากฏทางตามากมายสลับกันหนาแน่นสืบต่ออย่างรวดเร็วทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ทำให้ปรากฏเสมือนเป็นสิ่งที่ไม่มีการดับไปเลย แต่ไม่ใช่อย่างที่ในจดหมายกล่าวว่า พอตาเห็นก็กำหนดว่าเป็นนาม และสิ่งที่เห็นเป็นรูป เมื่อเป็นเช่นนั้น การฆ่าสัตว์ การทำร้ายสัตว์ก็ไม่บาป เพราะเห็นคน เช่น บิดามารดาก็เป็นเพียงนามรูปเท่านั้น ทำอะไรก็ได้ เห็นเช่นนั้นต้องผิแดด ๆ อย่างไรครับ

คือ อย่างที่เรียนให้ทราบ ว่า นามธรรมมีหลายประเภท รูปธรรมมีหลายประเภท ซึ่งการเกิดดับสืบต่อกันของนามธรรมและรูปธรรมทำให้ยึดถือว่าเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด แต่ไม่ใช่ว่าไม่มีนามธรรมรูปธรรมที่เป็นมารดาบิดา เพราะที่ถือว่าเป็นมารดาบิดา ก็คือนามธรรมและรูปธรรมซึ่งเป็นผู้ที่มีพระคุณที่ได้กระทำความดีมีประโยชน์ต่อบุตรธิดานั้นเอง

ผู้ใดก็ตามที่ได้รับประโยชน์เกื้อกูลจากบุญการี คือ มารดาบิดาหรือผู้มีพระคุณ ต้องรู้ตามความเป็นจริงด้วยว่า กุศลกรรมมี กุศลวิบากมี แต่ไม่ใช่สิ่งที่เที่ยงแท้ที่เป็นตัวตน ที่ไม่ดับ เพราะฉะนั้น การศึกษาธรรมต้องเข้าใจเหตุผลโดยละเอียด

สำหรับเรื่องสังฆทาน ท่านบอกว่า ทั่ว ๆ ไปก็รู้กันว่า ถวายสังฆทานได้บุญมาก อาจารย์สุจินต์ท่านเคยบรรยายว่า ถ้านึกเช่นนั้นก็เป็นโลภมูลจิต เป็นอกุศล จะคิดอย่างไรครับ

ท่านผู้ฟังเคยได้ยินดิฉันกล่าวว่า สังฆทานเป็นโลภมูลจิตหรือเปล่า

แต่ถ้าอยากได้บุญมาก นั่นเป็นโลภมูลจิต

สังฆทานเป็นกุศลที่สูงกว่าการถวายแก่บุคคล เพราะวาปาฏิบุคคลิกทาน คือ การถวายแก่ภิกษุบุคคล แล้วแต่ว่าจะนิมนต์ภิกษุรูปใด อาจจะเป็นเจ้าอาวาสหรือพระผู้ใหญ่ และคิดว่าจะได้บุญมาก เข้าใจว่าจะเป็นเช่นนั้น ความจริงกุศลนั้นไม่สูงเท่ากับสังฆทานซึ่งไม่ได้ถวายจำเพาะเจาะจงแก่ภิกษุบุคคลรูปหนึ่งรูปใด แต่มุ่งถวายต่อสงฆ์ ได้แก่ ผู้ที่เป็นพระอรหันต์บุคคล แม้ว่าผู้รับจะไม่ใช่ แต่เจตนาของผู้ถวาย ถวายด้วยความนอบน้อมต่อภิกษุ นั้นเสมอด้วยการนอบน้อมต่อพระอรหันต์ เพราะฉะนั้น ก็เป็นกุศลทั้งในเรื่องของทานที่ไม่เจาะจง และในเรื่องของจิตใจที่นอบน้อมต่อพระสงฆ์ด้วย จึงต้องเป็นกุศลที่มีผลมากแน่นอน ถ้าจิตใจเป็นอย่างนั้นจริง ๆ คือ เป็นผู้มีปกติอ่อนน้อม และในการถวายก็ถวายโดยไม่เจาะจงด้วยความนอบน้อมด้วย เพราะฉะนั้น จะเป็นกุศลมากไหม

แต่สำหรับท่านที่ต้องการกุศลมาก นี่ผิดกันแล้ว ไซ้ไหม

สังฆทานจริง ๆ คือ จิตที่อ่อนน้อม และไม่ได้หวังผลโดยที่ว่าจะต้องถวายต่อภิกษุบุคคลรูปนั้นรูปนี้ แต่ภิกษุผู้รับจะเป็นใครก็ได้ ผู้ถวายมีจิตที่นอบน้อมเสมอกับถวายต่อพระอรหันต์ เพราะฉะนั้น จิตขณะนั้นเป็นกุศลมาก ผลจึงมาก นี่เป็นเรื่องของจิตที่เป็นสังฆทาน แต่ขณะใดบุคคลใดต้องการผลมาก ขณะนั้นเป็นโลภมูลจิต

ขณะที่ต้องการผลมาก เหมือนกับขณะที่กำลังนอบน้อมถวายไหม

เพราะฉะนั้น เรื่องของสังฆทานส่วนใหญ่เป็นการพิจารณาจิตใจของผู้ที่กระทำสังฆทาน หรือเป็นผู้ที่มีปกติถวายเป็นสังฆทานอยู่เสมอ นี่คือความต่างกัน ถ้าเป็นผู้ที่มีปกติถวายสังฆทานอยู่เสมอ คือ ไม่เจาะจงภิกษุทุกครั้งที่ยถวาย และเวลาที่ถวายก็ถวายด้วยความนอบน้อม ผู้นั้นถือว่าเป็นผู้มีปกติถวายสังฆทาน แต่สำหรับบางคนคิดว่าสังฆทานได้บุญมาก ก็อยากถวายสังฆทาน นี่ผิดกันแล้ว ใช่มั้ย

อยากได้บุญจึงถวายสังฆทาน โดยไม่เข้าใจเลยว่าสังฆทานนั้น คือ จิตในขณะที่นอบน้อมถวายต่อภิกษุโดยไม่เจาะจง เพราะฉะนั้น ที่ว่าเป็นโลกมุลจิต ไม่ใช่ในขณะที่เป็นสังฆทาน แต่เป็นโลกมุลจิตในขณะที่อยากจะได้ผลมากของสังฆทาน ท่านผู้นั้นไม่ใช่เป็นผู้ที่มีปกติถวายสังฆทาน แต่เป็นผู้ที่จะทำสังฆทาน เพราะว่าจะได้ผลมาก

เพราะฉะนั้น ท่านผู้ฟังทุกคนพิจารณาจิตใจของตนเองได้ว่า ท่านเป็นบุคคลประเภทไหน จะถวายสังฆทานเพราะว่าจะได้บุญมาก หรือเป็นผู้ที่มีปกติถวายสังฆทานอยู่เสมอ

เคยได้ยินบ่อย ๆ ใหม ที่มีผู้จะทำสังฆทาน แสดงถึงความเข้าใจของบุคคลนั้น หรือเปล่าว่าเข้าใจถูกหรือเข้าใจผิดในเรื่องสังฆทาน แสดงว่าต้องเข้าใจผิดแล้วที่จะทำสังฆทาน และไม่ทราบที่ท่านผู้นั้นจะทำได้หรือเปล่า ถ้าไม่เข้าใจเรื่องของสังฆทาน และเวลาที่บางท่านทำสังฆทานแล้ว คือ ท่านคิดว่าท่านทำสังฆทานแล้ว ท่านก็บอกว่า ท่านพยายามให้เป็นสังฆทานแต่ก็ไม่เป็น เพราะใจของท่านไม่ยอมที่จะอ่อนน้อม เป็นจิตใจที่กระด้าง สำคัญตน

นี่ก็เป็นการรู้ลักษณะของจิตซึ่งทำให้เห็นว่า ถ้าปกติไม่ใช่ผู้ที่อ่อนน้อม ถึงเวลาจะบังคับให้อ่อนน้อม เป็นไปได้ไหม เพราะฉะนั้น ถ้าปกติท่านเป็นผู้ที่มีความนอบน้อมต่อพระภิกษุสงฆ์ เนื่องจากไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงปฏิบัติหรือข้อปฏิบัติของภิกษุบุคคล เพราะบุคคลทำกรรมใดก็ได้ รับผลของกรรมนั้น เป็นของที่แน่นอนที่สุด ไม่ว่าบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ เพราะฉะนั้น คฤหัสถ์ก็มีกิจของคฤหัสถ์ที่จะต้องนอบน้อมต่อพระภิกษุ โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าพระภิกษุนั้นปฏิบัติเป็นอย่างไร

ถ้าท่านเป็นผู้ที่มีปกติชอบน้อม เวลาที่ถวายทานต่อพระภิกษุ ท่านก็ยังคงเป็นผู้ที่ถวายด้วยความชอบน้อมอยู่ ไม่ใช่ท่านเป็นผู้ที่แข็งกระด้าง มีความสำคัญตนไม่ชอบน้อม แต่เวลาจะทำให้สังฆทานก็จะชอบน้อมขึ้นมา ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ทำไม่ได้ เพราะว่าปกติไม่เคยชอบน้อม

ด้วยเหตุนี้จึงควรเข้าใจเรื่องของกุศลว่า ความชอบน้อม จิตใจอ่อนโยนเป็นกุศลชนิดหนึ่ง ซึ่งสามารถน้อมต่อบุคคลอื่นที่ควรแก่การน้อมได้ ถ้าปกติเป็นอย่างนี้ เวลาถวายทานทุกครั้งก็เป็นสังฆทานได้ ไม่ใช่ว่าอยากจะทำสังฆทานทำเสร็จแล้วก็บอกว่า ไม่ใช่สังฆทาน เพราะชอบน้อมไม่ได้ จิตใจในขณะนั้นไม่เป็นสังฆทาน เพราะฉะนั้น เรื่องของการฟังพระธรรมขอให้พิจารณาโดยละเอียด

พระ เจริญพร เรื่องทำสังฆทาน อาตมาก็เป็นสมมติสงฆ์ เคยมีผู้บอกว่า จะทำสังฆทาน หรือนิมนต์ไปทำสังฆทานหลายครั้งอยู่ อาตมาก็ถามว่า ทำไมต้องทำสังฆทาน ที่ถามเช่นนั้นเพื่อให้เขาเข้าใจนั่นเอง เขาบอกว่าเขาบนมา และทำสังฆทานจะได้บุญเยอะ โรคภัยก็จะหายไป อาตมาก็ให้ความเห็นอย่างที่เคยให้ความเห็น

ที่เขาทำกันทุกวันนี้เพื่อเป้าหมายทั้งนั้นเลย เพราะฉะนั้น สิ่งที่เขาคิด คิดว่าเป็นโลกะแน่นอน เพราะเขาต้องการแก้ไขปัญหา แต่เขาไม่รู้ว่ากุศลจิตนั้นคืออะไร ไม่เข้าใจลักษณะของทานจริง ๆ หรือบุญจริง ๆ คิดเอาเองว่า ทำสิ่งนี้แล้วสิ่งนั้นจะหายไป

อีกอย่างหนึ่งจากประสบการณ์ อาตมาสังเกตว่า จิตในขณะที่ยกราบพระครั้งที่สาม จิตไม่ผ่องใสทุกครั้ง ซึ่งให้เห็นว่าเราไม่ได้คิดถึงพระอรียสงฆ์ทุกครั้ง ผู้ที่จะทำสังฆทาน อาตมาคิดว่า ให้สังเกตจิตในขณะที่ยกราบพระสงฆ์ว่า รู้จักพระสงฆ์จริง ๆ แล้วหรือยังว่าพระอรียสงฆ์คือใคร และการทำสังฆทานนั้นกุศลจิตเป็นอย่างไร อาตมาคิดว่าสำคัญตรงนี้

ส. ข้อสำคัญไม่เจาะจงภิกษุผู้รับ คือ ไม่เลือกบุคคล และถวายเป็นความนอบน้อมเหมือนกับถวายต่อพระอริยสงฆ์ ท่านจะเป็นหรือไม่เป็นไม่สำคัญ แต่ถวายเป็นความนอบน้อมในสงฆ์ แม้ว่าภิกษุผู้รับเป็นภิกษุบุคคล รูปหนึ่งรูปใดก็ได้

พระ. ขึ้นอยู่กับการนอบน้อมบ่อย ๆ เพราะจะทำให้เกิดตณุนั้นไม่ช้า

ส. ถ้าไม่เป็นผู้มีปกตินอบน้อมก็เกิดยาก จะไปบังคับให้เกิดในขณะหนึ่งขณะใดเป็นไปไม่ได้

พระ. แต่ก่อนที่เริ่มฟังใหม่ ๆ เป้าหมายไม่ใช่เพื่อละคลายอกุศล หรือให้รู้ริยสังขาร อุตมามีความคิดคล้าย ๆ กับเจ้าของจดหมายเมื่อก็ คิดว่าลักษณะที่รู้ว่าจะอะไรเป็นรูปเป็นนามแล้วบาปและอกุศลไม่มี ในขณะนั้นฟังนิดเดียวเท่านั้นเอง ฟังว่ารู้รูปนาม แต่ไม่รู้ว่าจะรู้เพื่ออะไร หลังจากนั้นพอเริ่มรู้อีกหน่อยก็ไปบอกใคร ๆ ว่า จริง ๆ แล้วมันเป็นสิ่งนี้ ๆ เป้าหมายก็เพื่อเอาความรู้ไปใช้ว่ารู้มากกว่าคนอื่น และปฏิบัติ

จริง ๆ แล้วไม่ได้ปฏิบัติ คิดเอาทั้งนั้นเลย พอคิดเอาแล้วปัญหาเกิดขึ้นมาก เพราะไม่เข้าใจธรรม แต่ก็ฟังไปเรื่อย ๆ เริ่มรู้จักกุศลจิตนิด ๆ หน่อย ๆ เริ่มเห็นความต่างกันของกุศลจิต อกุศลจิต จนกระทั่งปัญญาเริ่มรู้ว่า การศึกษาธรรมเป็นเรื่องของความรู้นั้นมากกว่าความที่อยากจะไปเอา คือ ขอให้รู้ก่อน ถ้าไม่รู้ รีบ ๆ ไปเอาได้เหมือนกัน แต่ได้ผิด เพราะไปคิดเอาเอง เข้าใจเอาเอง อย่างที่โยมอ่านจดหมายที่ว่า ฆ่าไก่ก็ฆ่าได้ แต่เขาไม่เข้าใจหรือว่า มันเป็นเรื่องของความคิด ถ้าประจักษ์อริยสังขารแล้ว สิ่งนั้นมีชั่วขณะเล็กน้อยมากจะไปฆ่าทำไม ซึ่งขัดแย้งกับความคิดของเขาว่า ถ้ารู้รูปนามแล้วก็ฆ่าได้ จะเป็นไปได้อย่างไรในเมื่อสิ่งนั้นไม่มี ไม่ใช่ไก่ แต่เป็นเพียงสภาพธรรมเดียวชั่วขณะ จะไปฆ่าใคร ไม่มีแล้ว เพราะฉะนั้น จิตใจย่อมอ่อน เพราะอวิชชาเริ่มคลายที่จะรู้ริยสังขาร อุตมามีความเห็นอย่างนี้ เพราะเคยเป็นมาแล้วเหมือนกัน เจริญพร

ส. ผู้ที่เป็นพระอริยบุคคลเป็นผู้ที่สมบูรณ์ในศีลห้า แสดงให้เห็นว่าไม่มีเจตนาฆ่าแน่นอน เพราะารู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมจนไม่มีเจตนาที่จะฆ่า นามธรรมและรูปธรรมเกิดแล้วก็ดับ ทำไมจะต้องฆ่า

พระ ที่ฆ่าเพราะจริง ๆ แล้วเห็นเป็นไก่และอยากจะกินไก่ คิดถึงเนื้อไก่ และสะสมการฆ่า

ส. เพราะไม่รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ไม่รู้ลักษณะสภาพของจิตที่เป็นกุศลและอกุศลด้วย และไม่รู้เหตุปัจจัยของการที่กุศลจิตหรืออกุศลจิตจะเกิด แต่ถ้าเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานและปัญญาเกิดจริง ๆ สภาพธรรมทั้งหมดที่เป็นปกติประจำวันจะปรากฏโดยลักษณะที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมเท่านั้น ซึ่งจะทำให้ไม่มีเจตนาฆ่าแน่นอน

๑๗๕๔

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๓๑

ถ. ตามที่ศึกษาปริยัติ ขณะที่สภาพธรรมปรากฏทางปัญจทวาร สมมติว่าเสียงเป็นอารมณ์ที่ปรากฏ ขณะนั้นอารมณ์นั้นกระทบปสาท สภาพรู้เกิดขึ้นที่ปสาท โดยรู้อารมณ์ที่ปรากฏ การที่จะน้อมรู้ลักษณะของปสาททั้ง ๕ ได้ ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่าเป็นรูปหยาบ นามธรรมเป็นสภาพที่ละเอียดกว่า ในขณะที่สภาพของรูปซึ่งไม่รู้อารมณ์กำลังกระทบ ถ้าสติเกิดขึ้นค่อย ๆ น้อมศึกษาในลักษณะของปสาทที่กำลังกระทบ ซึ่งปริยัติบอกว่าขณะที่เสียงกระทบปสาทจะเป็นปัจจัยให้เกิดโสตวิญญาน ถ้าไม่มีปสาทในภูมิที่มีขันธ์ ๕ โสตวิญญานเกิดไม่ได้ เพราะฉะนั้นสติเกิดขึ้นค่อย ๆ น้อมรู้ในสภาพที่ถูกกระทบอยู่ ซึ่งเป็นสภาพกระทบได้แต่เสียงกระทบรูปอย่างอื่นไม่ได้ ขณะนั้นถือว่า เป็นการน้อมรู้ลักษณะของปสาท ไขไหม

สุ. ในรูป ๒๘ รูปหยาบ คือ โอปาริกรูป มี ๑๒ รูป ได้แก่ รูปารมณ์ คือ สีสันวัณณะ สีต่าง ๆ ที่ปรากฏทางตา ๑ รูป สัททะ คือ เสียง ๑ รูป คันธะ คือ กลิ่น ๑ รูป รสะ คือ รส ๑ รูป โผฏฐัพพะ ๓ รูป คือ ธาตุดิน ธาตุไฟ ธาตุลม รวมเป็น ๗ รูป และปสาทรูป ๕ คือ จักขุปสาทรูป โสตปสาทรูป ฆานปสาทรูป ชิวหาปสาทรูป กายปสาทรูป รวมเป็น ๑๒ รูป ในบรรดารูปหยาบ ๑๒ รูปนี้ รูปใดปรากฏ

ถ. สี เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะปรากฏ

สุ. รู้ชัด รู้จริง ๆ ว่า ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคลหรือเปล่า ถ้าไม่รู้ไปคิดถึงปสาทรูป ก็เป็นเรื่องนึก และเป็นเรื่องเจาะจง เป็นเรื่องตัวตนที่จะรู้ลักษณะของปสาทรูป เมื่อปสาทรูปไม่ปรากฏ

การศึกษารธรรม คือ การที่จะต้องอบรมเจริญปัญญา ขึ้นต้นสิ่งใดกำลังปรากฏ และเคยเข้าใจผิด เคยไม่รู้ลักษณะจริง ๆ ของสิ่งนั้น อย่างที่บางท่านกล่าวว่า เหมือนอยู่ในโลกของความลวง คือ ลวงให้เห็นว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นเรื่องเป็นราวต่าง ๆ

แท้ที่จริงแล้วเป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา เสียงที่กระทบหูแล้วก็ดับ กลิ่นกระทบจมูกแล้วก็ดับ รสกระทบลิ้นแล้วก็ดับ โผฏฐัพพะกระทบกายแล้วก็ดับ แต่ลองให้เห็นเป็นสิ่งที่ต่าง ๆ เรื่องต่าง ๆ และอย่างนี้เมื่อไรจะละการยึดถือสภาพธรรมที่เคยยึดถือว่าเป็นตัวตน ตราบใดที่สิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นยังหลงได้

เพราะฉะนั้น เมื่อสืบลองให้เห็นว่าเป็นคน เป็นสัตว์ การที่จะละคลายก็ต้องประจักษ์ลักษณะจริง ๆ ของสิ่งที่ปรากฏ

ไม่ต้องไปนึกถึงจักขุปสาตติกว่าไหม เพราะบางท่านที่ได้ศึกษาปรมัตถธรรมทั้งเรื่องของจิต เจตสิก รูป และทราบว่ารูปประเภทไหนเป็นรูปหยาบ รูปประเภทไหนเป็นรูปละเอียด ก็เกิดความคิดที่จะรู้สัสดาตรูปต่าง ๆ แต่ขณะนี้สัสดาตรูปปรากฏหรือเปล่า ถ้าสัสดาตรูปไม่ปรากฏ แต่สิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏ ลองให้เป็นสัตว์ บุคคลต่าง ๆ ก็ควรที่จะได้พิจารณาศึกษาถ้อยถอนความสำคัญผิดที่ยึดถือรูปที่ปรากฏว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน โดยไม่ต้องคำนึงถึงรูปอื่น ๆ เลย เพราะว่าปัญญาต้องรู้ในสิ่งที่กำลังปรากฏ เช่นเดียวกับผัสสเจตสิกเป็นนามธรรม เป็นสภาพที่เกิดกับจิต ดับพร้อมจิต เป็นสภาพที่กระทบอารมณ์ที่จิตรู้ ซึ่งผัสสเองก็รู้อารมณ์โดยการกระทบอารมณ์ที่ผัสสารู้ แต่ว่ารู้โดยกระทบ

ใครรู้ลักษณะของผัสสที่จะกล่าวว่า รูปารมณ์กระทบกับจักขุปสาต หรือ สัททอารมณ์กระทบกับโสตปสาต หรือจะกล่าวว่า ผัสสเจตสิกกำลังกระทบกับ สัททอารมณ์ ผัสสเจตสิกกำลังกระทบกับรูปารมณ์ นี่เป็นเรื่องชื่อ แม้ว่าขณะนี้สภาพของผัสสเจตสิกกำลังทำกิจนี้อยู่แล้วแน่นอน ในขณะที่เห็นต้องมีผัสสเจตสิกกระทบกับรูปารมณ์จึงปรากฏแก่จิตที่รู้รูปารมณ์ได้ แต่แม้กระนั้นก็ไม่ใช่ว่าจะต้องไปพยายามรู้ลักษณะของผัสสเจตสิก ทั้ง ๆ ที่ในขณะที่เองผัสสก็กำลังกระทบอยู่

ถ้าผัสสไม่กระทบ เวทนา ความรู้สึกต่าง ๆ มีได้ไหม ก็มีไม่ได้ ที่เห็นแล้วชอบ พอใจ ก็แสดงอยู่ชัดเจนว่า เพราะผัสสกระทบจึงเกิดเวทนา ดีใจบ้าง เสียใจบ้างในอารมณ์ที่ปรากฏ แต่แม้กระนั้นก็แล้วแต่ว่า ลักษณะของสภาพธรรมใดจะเป็นสติปัฏฐาน คือ เป็นสิ่งที่สติกำลังระลึกถึงที่สิ่งนั้น เช่น ความรู้สึก เป็นของจริง

รู้ได้ ขณะนั้นก็มีผัสสเจตสิก แต่ความรู้สึกที่ดีใจ หรือเสียใจ หรือเฉย ๆ มี ก็ควรที่ปัญญาจะระลึกจนกระทั่งรู้ว่า แม้ความรู้สึกนั้นก็ป็นสภาพธรรมที่เกิดขึ้นและดับไป

ไม่มีการจงใจอยากจะรูปร่างรูป หรือผัสสเจตสิก หรือนามธรรมใดรูปธรรมใด เพียงแต่เมื่อสติเกิด สติเป็นสภาพที่ระลึกสิ่งที่อารมณ์ที่ปรากฏ มีอารมณ์ที่กำลังปรากฏ สั้น ๆ นิดเดียวชั่วขณะ แต่ปรากฏบ่อย ๆ เนื่อง ๆ ให้สติระลึกได้

ถ้าจะกล่าวว่า เห็นเมื่อก็ดับไปแล้ว ก็จริง แต่เวลานี้ก็มีเห็นที่สติจะระลึกได้อีก อ่อนหรือแข็งเมื่อก็ดับไปแล้ว แต่ก็มีอ่อนหรือแข็งที่สติจะระลึกได้อีก

เพราะฉะนั้น ไม่ต้องไปคำนึงถึงสิ่งที่เกิดดับสืบต่อกัน เพราะว่าปัญญายังไม่ได้ประจักษ์การเกิดดับสืบต่อกัน ปัญญาต้องรู้ลักษณะที่เป็นนามธรรมที่เป็นสภาพรู้ซึ่งแยกขาดจากลักษณะของรูปธรรมแต่ละทางก่อน ไม่มีกิจอื่นเลย นอกจากศึกษาลักษณะของนามธรรมจริง ๆ เพื่อรู้ว่าไม่ใช่เราที่กำลังเห็น เป็นแต่เพียงอาการรู้หรือธาตุรู้สิ่งที่ปรากฏทางตา

ถ. ต้องระลึกศึกษาและพิจารณาธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไปเรื่อย ๆ จนกว่าธรรมจะค่อย ๆ ปรากฏขึ้น สติจึงจะระลึกได้

ส. ไม่มีทางที่ใครจะไปใช้สติ ไม่มีทางที่ใครจะไปตั้งสติ ไม่มีทางที่ใครจะไปเลือกอารมณ์ให้สติได้เลย แต่อาศัยการฟังพระธรรมจนเข้าใจลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมเพิ่มขึ้นเป็นปัจจัยให้สติระลึกได้ในขณะที่กำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังได้กลิ่น กำลังลิ้มรส กำลังรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส กำลังคิดนึก จนกระทั่งแยกลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมแต่ละทวารออกได้

ถ. ถ้าเราไม่เข้าใจว่ามีลักษณะของปสาทที่กระทบอารมณ์ เช่น เสียงเกิดขึ้น เราจะมองไปที่ตำแหน่งของเสียงเพราะไม่เคยศึกษาว่า จริง ๆ แล้วไม่ได้อยู่ข้างนอก เป็นแต่เพียงธรรมที่กระทบกัน และเป็นปสาทที่กระทบ นี่เป็นความคิดตามที่ได้เรียนและพิจารณาตาม

ส. ขณะนั้นไม่ชื่อว่าสติระลึกตรงลักษณะของรูปธรรม หรือตรงลักษณะของนามธรรม เพราะว่าเสียงก็ปรากฏทีละหนึ่งรูป หนึ่งลักษณะ และสภาพที่ได้ยินเสียง

ในขณะนั้นจะคิดนึกอะไรไม่ได้เลย แต่ขณะที่กำลังคิดนึกว่าเสียงอยู่ทางซ้ายหรืออยู่ทางขวา ขณะนั้นแสดงอยู่แล้วว่า แม้มีเสียง แต่ก็มีใจที่คิดเรื่องเสียงว่าเสียงนั้นอยู่ทางซ้ายหรืออยู่ทางขวา

เพราะฉะนั้น เรื่องของการอบรมเจริญสติปัฏฐานจึงเป็นเรื่องที่ต้องรู้จริง ๆ ว่า ถ้าขณะนั้นศึกษา คือ สังเกตลักษณะที่เป็นสภาพรู้ ขณะนั้นจะไม่ใส่ใจว่าเสียงมาจากไหน หรือโสตปสาทรูปอยู่ตรงไหน เพราะตามปกติแล้วยังไม่ได้เพิกอิริยาบถ ทุกคนที่มีรูปร่างกายก็รู้ว่า นั่ง หรือนอน หรือยืน หรือเดิน เป็นเราตลอดตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้า เพราะฉะนั้น ยังไม่ได้รู้ลักษณะของแต่ละนามแต่ละรูปจริง ๆ เพราะยังระลึกถึงว่า กำลังนอน โสตปสาทอยู่ตรงนี้ และเสียงจะต้องกระทบกับโสตปสาทตรงนี้ นั่นคือความรวดเร็วของความคิดนึก แต่ไม่ใช่สติที่ระลึกลักษณะของนามธรรม ไม่ใช่สติที่ระลึกลักษณะของรูปธรรม แสดงให้เห็นว่า ในขณะนั้นนึกเรื่องโสตปสาทว่าอยู่ที่ไหน และสัททวารมณคือเสียงกระทบโสตปสาทไหน เพราะจริง ๆ แล้วมีโสตปสาทถึง ๒ ข้าง คือ ซ้ายกับขวา

คนที่กำลังคิดงุ่นวายในขณะนั้นว่า กระทบทางซ้ายหรือทางขวา อย่างในขณะนี้พิสูจน์ได้เลย ท่านผู้ฟังที่ยังมีความสำคัญตุนว่า เป็นเรากำลังนั่งอยู่ในห้องนี้ และกำลังได้ยิน นี่ก็ยังมีความเป็นตัวตนอยู่ เพราะฉะนั้น เวลาที่ได้ยินเสียงและได้ยินเรื่องของโสตปสาทกับสัททวารมณ ก็อาจจะติดตามเสียงที่ปรากฏว่ามาจากไหน แต่ถ้าเป็นผู้ที่มีโยนิโสมนสิการ คือ ในขณะที่ฟังนี้เองรู้ว่า ไม่มีเรา เพียงเท่านั้น เพียงรู้จริง ๆ ว่า ไม่มีเรา และในขณะนั้นถ้าถึงเรา เพิกอิริยาบถ ตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้าก็ไม่มี เพราะเพียงเสียงปรากฏ รูปตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้าปรากฏไม่ได้ เพราะขณะนั้นเฉพาะเสียงอย่างเดียวที่ปรากฏ ในขณะนั้นจิตเกิดขึ้นทีละขณะ มีเสียงเป็นอารมณ์จะมีสิ่งอื่นรวมอยู่ในที่นั้นไม่ได้เลย

ถ้าเป็นผู้ที่ฉลาด และเป็นผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานมานานมาก เพียงฟังและสตรระลึกที่ลักษณะของสภาพรู้ในขณะนั้นก็จะรู้ว่า สภาพรู้เสียงดับพร้อมเสียง ไม่มีแล้ว

และจะมีเสียงเกิดขึ้นอีก ปรากฏอีก มีสภาพรู้เสียงอีก หรือทางตาเห็นก็จะรู้ว่า ขณะนี้เป็นสภาพที่เห็น ไม่ใช่สภาพที่รู้เสียง นี่คือความรู้ชัดในลักษณะของนามธรรม

และถ้ามีกลิ่นปรากฏ ก็เป็นเครื่องยืนยันพิสูจน์อยู่แล้วว่า ในขณะที่กลิ่นปรากฏ จะมีจิตอื่นไม่ได้ จะมีได้ยินไม่ได้ จะมีเห็นไม่ได้ เพราะฉะนั้น ผู้ที่อบรมเจริญปัญญา มามากที่สามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมหรือว่าวิปัสสนาญาณเกิดได้ก็รู้ว่า ขณะนั้น ไม่มีอย่างอื่นเลย เพิกอิริยาบถ สันตติ สนฺตัญญาหมด มีแต่เฉพาะนามธรรม ซึ่งเป็นสภาพรู้ ไม่มีอะไรเหลือนอกจากสภาพรู้กับสิ่งที่ปรากฏ และเมื่อสิ่งนั้นดับ นามธรรมนั้นก็ดับ และก็มียามธรรมอื่นเกิดโดยรู้สิ่งอื่นที่ปรากฏชั่วขณะ ทีละอย่าง เพียงสั้น ๆ เท่านั้นเอง

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่เป็นการไปค้นคว้าหาคว้า โสตปสาทรูปอยู่ตรงไหน ข้ายหรือขवाद้วย

ถ. บางครั้งเสียงปรากฏ ถ้ามีความต้องการจะรู้ปสาท ก็จะไปสังเกตไปที่ต่าง ๆ ว่าอยู่ที่ไหน

ส. เพราะว่ายังไม่เพิกอิริยาบถ ถ้าที่ไหนแล้วต้องมีอิริยาบถอยู่แน่ ๆ เนื่องจากต้องมีหูอยู่ตรงนั้นที่กำลังนั่ง หรือกำลังนอนก็ต้องมีหูอยู่ตรงนั้นที่กำลังนอน

ถ. จริง ๆ แล้วขณะที่เสียงปรากฏ ธาตุรู้เสียงรู้อื่นไม่ได้ นอกจากรู้เสียง

ส. ถูกต้อง ก็จะเป็นความเป็นปัจจัยว่า แม้แต่สภาพรู้ก็ต้องอาศัยเสียง ถ้าขณะนั้นเสียงไม่ปรากฏ สภาพรู้เสียงเกิดไม่ได้แน่นอน เพราะฉะนั้น จะมีตัวตนที่ไหน เพราะว่ามีเพียงสภาพรู้เท่านั้นที่กำลังรู้เพียงอารมณ์เดียวและดับไป

ถ. หลังจากนั้นเป็นคิดทุกครั้ง

ส. แล้วแต่ว่าอะไรจะเกิดขึ้น ก็มีเหตุปัจจัยที่จิตจะรู้อารมณ์นั้นต่อไปเรื่อย ๆ ทีละอารมณ์ ทีละขณะ

เพราะฉะนั้น เรื่องของการเจริญสติปัฏฐาน เรื่องของการภาวนา เรื่องของการอบรม จะเห็นได้ว่า ขาดการฟังไม่ได้เลย และเมื่อฟังแล้วก็ต้องอาศัยการพิจารณา โดยละเอียดจริง ๆ เพราะว่าพระธรรมที่ทรงแสดงไว้เกี่ยวเนื่องต่อการที่จะละคลายกิเลส

ถ้าเป็นผู้ที่เข้าใจจุดประสงค์ของการศึกษาพระธรรมจริง ๆ ย่อมได้ประโยชน์ คือเป็นผู้ที่รู้จักสภาพธรรมที่เคยยึดถือว่าเป็นตัวตน และละคลายการยึดถือสภาพธรรมนั้น พร้อมทั้งการละคลายกิเลสอื่น ๆ ด้วย แต่ต้องเป็นผู้ที่ละเอียด และพิจารณาพระธรรมไม่ว่าจะเป็นข้อความใดก็เป็นประโยชน์ทั้งสิ้น

ขอกล่าวถึงข้อความที่เคยกล่าวถึงแล้ว คือ **อรรถกถา กุมาปุตตเถรคาถา ข้อ ๑๗๓** ซึ่งมีข้อความว่า

ได้ยินว่า ท่านกุมาบุตรเถระได้ภาสิตคาถานี้ไว้อย่างนี้ว่า
การฟังเป็นความดี

ข้อนี้ทุกท่านคงซาบซึ้ง การฟังเป็นความดี เพราะเมื่อฟังแล้วประโยชน์ คือเริ่มเข้าใจสิ่งซึ่งไม่เคยเข้าใจมาก่อน ยิ่งฟังมากก็ยิ่งเข้าใจได้ถูกต้องขึ้น ละเอียดขึ้น

ข้อความต่อไป ท่านกล่าวว่า

ความประพฤติก็น้อยเป็นความดี

ควรที่จะผ่านเลยไป หรือควรพิจารณาให้เข้าใจละเอียดว่า เกี่ยวเนื่องประโยชน์อะไรกับความประพฤติก็น้อยเป็นความดี

การฟัง ฟังอย่างไรที่จะเป็นความประพฤติก็น้อยเป็นความดี หรือการปฏิบัติ อย่างเป็นจริงจะเป็นความประพฤติก็น้อยเป็นความดี หรือไม่เกี่ยวกับการฟัง ไม่เกี่ยวกับการปฏิบัติ แต่ธรรมทั้งหมดสอดคล้องกัน เช่น ความประพฤติก็น้อยเป็นความดี ต้องแม้ในการฟังด้วย ถ้าฟังเพราะว่าอยากจะเก่ง มัคน้อยหรือเปล่า เป็นความดีไหม ถ้าฟังเพียงเพื่อจะมีความรู้มาก ๆ เป็นผู้ที่เชี่ยวชาญ เป็นผู้ที่ได้รับสักการะหรือสรรเสริญว่าเป็นผู้รู้ ขณะนั้นก็ไม่ใช่เป็นความมัคน้อย

แม้แต่การฟังก็ต้องรู้ว่าฟังเพื่ออะไร ถ้าฟังเพื่อความประพฤติก็น้อย จึงจะเป็นความดี และเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติธรรมหรือไม่ เกี่ยวกับการเจริญสติปัฏฐานหรือไม่ในการที่จะเป็นผู้มัคน้อยเป็นความดี ถ้าอยากจะเป็นพระโสดาบันมีคณับถือมาก ใคร ๆ ก็ยกย่องสรรเสริญ ขณะนั้นมัคน้อยหรือเปล่า

๑๗๕๕

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๓๑

แม้ในการปฏิบัติก็เป็นผู้มีความประพฤติก่อน ศึกษาเพื่อที่จะเข้าใจพระธรรม และเพื่อประพฤติปฏิบัติ คือ ละกิเลส ถ้าขึ้นชื่อว่าเพื่อละกิเลสแล้วจะเพื่อความมากได้ไหม

เพื่อละกิเลส ต้องละแม้การที่จะติดหรือยินดีพอใจในแม้คำสรรเสริญหรือสักการะด้วย จึงจะเป็นผู้ที่ประพฤติเพื่อความมากน้อย ไม่ใช่ว่าศึกษาและปฏิบัติเพื่อต้องการที่จะเก่ง หรือเป็นผู้ที่มีความรู้แตกฉาน เป็นที่เคารพนับถือ

แสดงให้เห็นว่า แม้การฟัง ก็ต้องฟังให้ละเอียดว่า ในการศึกษาต้องเป็นผู้ที่มากน้อย ในการปฏิบัติก็เพื่อความประพฤติก่อนด้วย จึงจะเป็นความดี

มีข้อสงสัยไหมในเรื่องนี้ หรือไม่ควรจะเป็นอย่างนี้ ซึ่งที่จริงน่าจะมีข้อค้านมีไหม เช่น พระอรหันต์เอดท์คคะต่าง ๆ นาคิดใหม่ เป็นความประพฤติก่อนเป็นความดีหรือไม่ ในเมื่อท่านปรารถนาเป็นเอดท์คคะในทางต่าง ๆ

นาคิดจริง ๆ แต่ถ้ารู้ว่า จุดประสงค์ของการอบรมเจริญปัญญา การเจริญกุศลการบำเพ็ญบารมีของท่านเพื่อละคลายกิเลส เพื่อดับกิเลส นั่นก็แสดงอยู่แล้วว่าเป็นความประพฤติก่อน แต่จะเห็นได้ว่า อธิษาศัยที่ต่าง ๆ กัน ตั้งแต่ก่อนเป็นพระอรหันต์ อย่างบางท่าน ท่านเป็นผู้มีจิตกรุณาต่อผู้ที่ตกทุกข์ได้ยาก ใจของท่านอ่อนโยนน้อมไปที่จะช่วยเหลือคนตกทุกข์ได้ยากอยู่เสมอ ท่านถึงกับบอกว่า ถ้าท่านเกิดอีกก็ขอให้ท่านเป็นผู้ที่มีทรัพย์สินเงินทองมาก ๆ เพื่อจะได้ช่วยคนอื่น

แสดงให้เห็นว่า เป็นผู้ที่มีอธิษาศัยอย่างนั้น ในการที่จะช่วยคนที่กำลังลำบากตกทุกข์ได้ยากในเรื่องของท่าน เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นผู้ที่มีจิตอย่างนี้เรื่อย ๆ ทุกภพทุกชาติ แม้ต้องการที่จะดับกิเลส ก็ยังต้องการเป็นผู้ที่สามารถช่วยสงเคราะห์บุคคลอื่น ซึ่งย่อมเป็นเหตุให้เป็นเอดท์คคะในทางนั้นได้ แต่แม้กระนั้นก็ตามก็เป็นด้วย

ความประพฤติเล็กน้อยเพื่อถึงการดับกิเลสเป็นสมุจเฉท ไม่ใช่ให้เพื่อหวังสรรเสริญ หรือสักการะ

ต้องพิจารณาโดยละเอียดถึงลักษณะสภาพของจิต แม้ของบุคคลอื่น และ แม้ของตนเอง ถ้าเห็นบุคคลอื่นเป็นอย่างไร ก็รู้ได้ว่าสะสมมาในการให้เพื่อต้องการ สรรเสริญหรือเปล่า หรือกระทำทุกอย่างเพื่อความมักมาก หรือเพื่อความเล็กน้อย เพราะฉะนั้น บุคคลอื่นอย่างไร ท่านก็พิจารณาตัวของท่านเองได้ละเอียดกว่าบุคคลอื่น สามารถที่จะรู้จุดประสงค์แม้ในการศึกษาว่าเพื่ออะไร ในการอบรมเจริญปัญญา เพื่ออะไร ในการปฏิบัติธรรมทุกอย่าง เพื่ออะไร

เพราะฉะนั้น คาถาที่ท่านกัมมาปุตตเถระได้ภาซิตมีข้อความว่า การฟัง เป็นความดี ความประพฤติเล็กน้อยเป็นความดี ก็เตือนสติได้แล้วใช่ไหมว่า ไม่ใช่ฟัง เพื่อที่จะเก่ง หรือเพื่อที่จะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ เพื่อสักการะหรือสรรเสริญ แต่ว่า ความประพฤติเล็กน้อยเป็นความดี การอยู่โดยไม่หวั่นไหวเป็นความดีทุกเมื่อ การถามสิ่งที่เป็นประโยชน์เป็นความดี การทำตามโอวาทโดยเคารพเป็นความดี กิจกรรมการฟังเป็นต้นนี้เป็นเครื่องสงบของผู้นี้ไม่มีกังวล

ต้องค่อย ๆ อบรมเจริญไปเรื่อย ๆ ในขั้นของการฟัง และในขั้นของการพิจารณา จนกระทั่งสติปัญญานสามารถเกิดระลึกลักษณะของสภาพธรรมในขณะนี้ได้ตามปกติ

พระธรรมที่ทรงแสดงไว้ สามารถทำให้ผู้ที่พิจารณาขัดเกลากิเลสอกุศลธรรม ได้อย่างละเอียด เพราะชี้ให้เห็นโทษของตนเองซึ่งยากที่จะเห็นได้ เป็นศาสดา แทนพระองค์ เป็นดุจครูอาจารย์ผู้คอยชี้โทษ เป็นกัลยาณมิตร คือ มิตรแท้ คือ ผู้ที่ชี้ให้เห็นโทษของตนเอง

มีใครโกรธบุคคลที่ชี้โทษบ้างไหม หรือโทษของเราก็ต้องเราเห็น ไม่ใช่ให้ คนอื่นบอก ความสำคัญตอนนี้มีมากมายหลายลักษณะจริง ๆ เพราะฉะนั้น ควรที่จะ พิจารณาว่า มีจิตใครที่จะเป็นผ้าเช็ดธุลีหรือยัง

ถ้าระลึกถึงผ้าเช็ดธุลี คือ ไม่หวั่นไหว ไม่ว่าจะได้รับคำชมหรือคำติ หรือ การกระทำทางกายวาจาที่ควรหรือไม่ควรจากบุคคลใดก็ตาม ก็เป็นผู้ที่สามารถ ไม่หวั่นไหวได้ ก็จะถือผู้ที่ชี้โทษให้ว่าเป็นผู้ที่มีคุณ

อรรถกถา ขุททกนิกาย วนวัจจสามเณรคาถา มีข้อความว่า

ชื่อว่าอุปัชฌาย์ เพราะเข้าไปเพ่งโทษน้อยและโทษใหญ่ คือ มุ่งแสวงหาประโยชน์เกื้อกูลแล้วเพ่งดูด้วยญาณจักขุ

ถ้าเป็นอย่างนี้จะขอบพระคุณผู้ที่ชี้โทษใหม่ เพราะท่านต้องเสียเวลาของท่านที่จะเข้าไปเพ่งโทษน้อยและโทษใหญ่ โดยมุ่งแสวงหาประโยชน์เกื้อกูลแล้วเพ่งดูด้วยญาณจักขุ

คือ ไม่ใช่เป็นคนที่ไม่คอยจับผิดแล้วโกรธ แต่เป็นผู้ที่พิจารณาจิตใจของแต่ละบุคคลซึ่งยังเป็นปุถุชนและรู้ว่า ตราบใดที่ยังเป็นปุถุชน แม้จะเป็นคนที่คนอื่นกล่าวสรรเสริญเยินยอสักเท่าไรก็ตาม ก็เป็นผู้ที่มีกิเลส ยังไม่ได้ดับกิเลส จะชื่อว่าเป็นผู้ที่สมควรแก่การที่จะยกย่องโดยที่ว่ามีโทษน้อย เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เพราะฉะนั้น สำหรับอุปัชฌาย์ ชื่อว่าอุปัชฌาย์ เพราะเข้าไปเพ่งโทษน้อยและโทษใหญ่ คือ มุ่งแสวงหาประโยชน์เกื้อกูลแล้วเพ่งดูด้วยญาณจักขุ

ผู้ที่รู้ว่าจะใคร่จิตใจเป็นอย่างไรราย่างถูกต้อง ผู้นั้นต้องเป็นผู้มีปัญญา เป็นผู้โดยตรง เป็นผู้ที่ไม่มียศคือ ไม่มีฉันทาคติ ไม่มีโทสาคติ ไม่มีโมหาคติ ไม่มีภยาคติ และต้องรู้ด้วยว่า บุคคลนั้นเป็นบุคคลที่รับฟังสิ่งที่จะเกื้อกูลใหม่ หรือเป็นบุคคลที่ไม่รับฟัง เพราะฉะนั้น ก็เกื้อกูลไม่ได้ แต่ขอให้เห็นหน้าที่ของผู้ที่จะเป็นมิตรแท้ว่า ต้องมีญาณจักขุ และเพ่งโทษน้อยและโทษใหญ่เพื่อแสวงหาประโยชน์เกื้อกูล เพราะถ้าเป็นผู้ที่ไม่มีปัญญาจริง ๆ จะรู้ไหมว่า ใครมีกุศลอะไรบ้าง หรือใครมีอกุศลอะไรบ้าง

อยู่ด้วยกัน เห็นกัน คบหาสมาคมกัน ถ้าไม่มีปัญญาจะรู้ไหมว่า บุคคลนี้มีอกุศลประเภทไหนมากน้อย มีกุศลประเภทไหนมากน้อย เพราะถ้าเป็นผู้ที่ไม่มีปัญญาก็อาจจะพลอยเห็นดีเห็นงามตามไปกับอกุศลก็เป็นไปได้ ถ้าเป็นอย่างนั้นก็ไม่ใช่ประโยชน์ที่จะนับถือบุคคลนั้นว่าเป็นครูอาจารย์ เพราะไม่สามารถรู้ตามความเป็นจริงว่า บุคคลใดเป็นอกุศลประเภทใด หรือมีกุศลประเภทใดมากน้อยอย่างไร ซึ่งประโยชน์ของการรู้อกุศลหรือโทษของคนอื่นต้องด้วยกุศลจิต ถ้าขณะนั้น

เห็นโทษของคนอื่น เห็นอกุศลของคนอื่นด้วยอกุศลจิต จะไม่มีประโยชน์เลย เพราะถ้าเป็นกุศลจิต จะทำให้ออกุศลของคนอื่นนั้นเป็นเครื่องเตือนให้พิจารณาอกุศลของตนเอง เนื่องจากคนส่วนใหญ่เห็นอกุศลของคนอื่นแต่ไม่เคยพิจารณาว่า อกุศลของคนอื่นที่กำลังไม่ชอบ ไม่พอใจนั้น ตนเองมีหรือเปล่า มีมากหรือน้อย แต่ถ้าเป็นผู้ที่มีปัญญาขณะที่เห็นอกุศลของคนอื่น สติเกิด จะรู้ว่าจิตที่กำลังเห็นอกุศลของคนอื่นนั้นเป็นกุศลหรือเปล่า

เพราะฉะนั้น บางคนบอกว่า คนนั้น คนนี้ไม่ฉลาด ไม่รู้จักคนอื่น ก็ควรที่จะย้อนถามผู้ที่คิดว่าตนเองฉลาดที่รู้อกุศลของคนอื่นว่า ฉลาดพอที่จะรู้ทันอกุศลของตนเองหรือเปล่า ถ้าคิดว่าคนอื่นไม่ฉลาดพอที่จะรู้ทันอกุศลของคนอื่น

และสำหรับผู้ที่มีความสามารถที่จะเฝ้าดูบุคคลอื่นที่กำลังมีอกุศล ก็ย่อมสามารถจะกระทำได้ด้วยจิตเมตตา

ถ. ที่เจ้าของจดหมายถามว่า เห็นหมูเห็ดเป็ดไก่ก็กำหนดเอาว่าเป็นนามรูป สัตว์บุคคลไม่มี ก็เลยเชื่อว่า เมื่อไม่มีแล้ว ฆ่าแล้วจะบาปไหม

ส. ถ้าไม่มีแล้ว ทำไมจะฆ่า ก็ไม่ต้องฆ่า ก็เกิดดับอยู่แล้ว

ถ. จะฆ่าหรือไม่ฆ่า เมื่อไม่มี ก็คงจะไม่บาป ใช่ไหม อย่างอดีตเทศกัมพล ท่านก็มีทิวฐิอย่างนี้ว่า สัตว์ไม่มี ผู้ผู้เกิดคือโอปปาติกะไม่มี บิดามารดาไม่มี สัตว์บุคคลไม่มี มีแต่ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ เมื่อฆ่าแล้วก็สักแต่ว่าฆ่า ซึ่งเป็นมิจฉาทิวฐิ หรือมีครูคนหนึ่งบอกว่า เพียงแต่เป็นปรมาณูเท่านั้น เมื่อเราเอาอาวุธแทรกเข้าไประหว่างปรมาณูก็ไม่ได้ไปฆ่าอะไร ซึ่งเราก็ตราบว่าเป็นมิจฉาทิวฐิ

ส. นี่เป็นความคิด ใช่ไหม ไม่ใช่การประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรม ผู้ที่กล่าวอย่างนี้ เพียงคิดเท่านั้นเอง

ถ. ถ้าไม่ใช่คิด จริง ๆ เป็นอย่างนั้น สัตว์บุคคลไม่มี ไม่ใช่หรือ

ส. ไม่มี แต่มีสภาพธรรมที่เป็นกุศลธรรมและอกุศลธรรมซึ่งเป็นเหตุ

ถ. ก็มีแต่สภาพธรรมเท่านั้นเอง

ส. เพราะฉะนั้น วิบากมาจากไหน

ถ. วิบากมี ผลของกรรมมี

สุ. แน่นนอน

ถ. เพราะฉะนั้น ใครจะคิดว่ามีหรือไม่มี ก็ต้องได้รับผลคือวิบากนั้นแน่นอน
ผมคิดว่าเจ้าของจดหมายคงจะทราบแล้ว

สุ. การฟังพระธรรม จะเกื้อกูลต่อการรู้แจ้งอริยสัจธรรมในวันหนึ่งแน่นอน
เพียงแต่จะต้องค่อย ๆ เป็น ค่อย ๆ ไป ตามการสะสมที่ละเล็กทีละน้อย จนกว่าจะ
สมบูรณ์ในชาติไหน ก็ารู้แจ้งอริยสัจธรรมในชาตินั้น

ตัวอย่างของพระอริยบุคคลในครั้งอดีต เช่น ใน **อรรถกถา ขุททกนิกาย
ภัลลียเถรคาถา** มีข้อความว่า

อุบาสก ๒ ท่าน คือ ท่านตปุสสะและท่านภัลลียะผู้ถวายสัตตมุงและสัตตูก้อน
แก่พระผู้มีพระภาค ณ โคนต้นเกตในสัปดาห์ที่ ๘ หลังการตรัสรู้ ท่านทั้งสองเป็นผู้ถึง
พระพุทธและพระธรรมเป็นสรณะ คือ เทววาจิกสรณคมน์ และเมื่อพระผู้มีพระภาค
เสด็จไปประกาศพระธรรมจักรที่กรุงพาราณสี และเสด็จต่อไปยังพระนครราชคฤห์นั้น
ท่านตปุสสะและท่านภัลลียะก็ได้ไปยังพระนครราชคฤห์แล้วได้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค
พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรม ท่านตปุสสะบรรลุโสดาปัตติผลแล้วได้เป็นอุบาสก
อย่างเดิม ส่วนท่านภัลลียะบวชแล้วได้เป็นผู้มีอภิญา ๖

นี่คือความต่างกันของการสะสมของท่าน ๒ ท่าน เมื่อครั้งที่ได้ถวายสัตตมุง
และสัตตูก้อนนั้นก็ยังไม่ได้บรรลุเป็นพระโสดาบัน ไม่ได้บรรลุเป็นพระอริยบุคคล
แต่เมื่อได้ฟังพระธรรมอีกครั้งหนึ่งก็ได้บรรลุ เพราะฉะนั้น แต่ละท่านไม่มีทางที่จะรู้ได้
ว่าวันไหน ก็อาจจะเป็นอย่างท่านทั้งสองในวันหนึ่ง แล้วแต่ว่าเหตุจะสมบูรณ์พร้อม
ที่จะให้ผลอย่างนั้นเกิดเมื่อไร

ท่านภัลลียเถระได้กล่าวกับมารซึ่งแสดงรูปน่ากลัวว่า

ท่านกัจจัมมัจจุ คือ ความตายได้แล้ว

มัจจุ ความตาย คือ ความแตกแห่งขันธทั้งหลาย

ข้อความในอรรถกถามีว่า

ก็มัจจุ^๑นั้นแหละชื่อว่าราชา เพราะอรรถว่าเป็นใหญ่ เพราะยังสัตว์ทั้งหลายให้เป็นไปในอำนาจของตน เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่ามัจจุ^๑ราชา

บทว่า เสน^๒ ได้แก่ เสนา มีความแก่และโรคเป็นต้น ก็ความแก่และโรคเป็นต้น ชื่อว่าเสนา เพราะเป็นองค์ประกอบในการที่มัจจุ^๑ราชานั้นยังสัตว์ให้เป็นไปในอำนาจ

ทุกท่านก็ทราบว่^๓ วันหนึ่งต้องถึงขณะนั้นแน่นอน คือ ขณะที่จากโลกนี้ไป แต่ก็มีท่านผู้ฟังท่านหนึ่ง ท่านได้กล่าวถึงความจริงว่า แม้จะรู้อย่างนี้ แต่วันนี้ก็ยังไม่ว่า เพราะฉะนั้น ก็ยังคงเหมือนทุกวัน ๆ ยังมีความพอใจ ความติดข้อง แสวงหา เพลิดเพลินในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณ^๔ภวิ^๕พพะ เพราะยังมีชีวิตอยู่ เมื่อยังไม่ตายก็ต้องเป็นไปตามการสะสม

ข้อความต่อไปในอรรถกถามีว่า

อีกอย่างหนึ่ง เทวบุตรมาร ท่านประสงค์เอาว่า มัจจุ^๑ ในพระคาถา^๖นี้ เพราะอรรถว่า ฆ่าเสียซึ่งคุณงามความดี

กามเป็นต้น ท่านประสงค์เอาว่าเป็นเสนา เพราะเข้าถึงความเป็นสหายกับมัจจุ^๑ราชานั้น

สมจริงดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า

กามทั้งหลายเรากล่าวว่า เป็นเสนาที่ ๑ ของท่าน

มีเสนามาร^๗เผชิญหน้าอยู่เรื่อย ๆ ก็ไม่เคยรู้เลยว่าเป็นเสนามาร มีทั้งมัจจุ^๑มารที่จะต้องประสบในวันหนึ่ง และยังมีเสนามารที่ปรากฏอยู่ทุกเมื่อเชิ^๘วันแต่ไม่เคยรู้เลยว่าเป็นเสนามาร เพราะว่า สมจริงดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า

กามทั้งหลายเรากล่าวว่า เป็นเสนาที่ ๑ ของท่าน ความไม่ยินดีเรากล่าวว่า เป็นเสนาที่ ๒ ของท่าน ความหิวและความกระหายเรากล่าวว่า เป็นเสนาที่ ๓

ของท่าน ตัณหาเรากล่าวว่า เป็นเสนาที่ ๔ ของท่าน ถีนมิทธะเรากล่าวว่า เป็นเสนาที่ ๕ ของท่าน

บางท่านอาจจะกำลังมีอยู่ เพราะว่าชอบนอน

ความขลาดกลัวเรากล่าวว่า เป็นเสนาที่ ๖ ของท่าน ความสงสัยเรากล่าวว่า เป็นเสนาที่ ๗ ของท่าน ความลบหลู่และความหวัศเรากล่าวว่า เป็นเสนาที่ ๘ ของท่าน

มีเสนามารมากมายอยู่ตลอดเวลาแต่ไม่เคยรู้เลย เพราะฉะนั้น ควรตั้งใจมั่น ที่จะเจริญกุศลยิ่งขึ้น

สำหรับกามทั้งหลายก็เป็นของธรรมดาที่มี ความไม่ยินดีก็เป็นของธรรมดาอีก ความหิวและกระหายก็มีอยู่เป็นประจำ แม้ตัณหา ความพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะก็มีอยู่ ถีนมิทธะก็มี เพราะผู้ที่จะละได้ดับได้เป็นสมุจเฉตต้องเป็น พระอรหันต์ แต่ก็ควรที่จะพิจารณาถึงเสนาที่ ๖ ที่ ๗ ที่ ๘ คือ ความขลาดกลัว ความสงสัย ความลบหลู่และความหวัศ

ถ้ามีก็ยากที่จะทำให้เข้าใจพระธรรมได้ถูกต้อง เพราะว่าเป็นผู้ที่ขาดการพิจารณาในประโยชน์ที่ว่า พระธรรมทรงแสดงไว้อย่างไร มากมาย ที่แม้จะศึกษา พิจารณาตลอดชีวิตก็ยังไม่จบ เพราะฉะนั้น แทนที่จะคิดถึงธรรมโดยลักษณะอื่น โดยนัยอื่น โดยแนวอื่น หรือโดยความคิดอื่น คือ ความคิดของตนเอง ก็ควรจะศึกษา และพิจารณาพระธรรมตามที่ได้ทรงแสดงไว้เป็นอันมากให้เข้าใจให้ถูกต้อง ก็เพียงพอ โดยไม่จำเป็นต้องคิดเอง ซึ่งจะทำให้คลาดเคลื่อนและผิดพลาดด้วย

ทุกคนจะต้องตาย เป็นของที่แน่นอน เพราะฉะนั้น ควรที่จะได้ฟังคาถาของ พระเถระอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งท่านกล่าวถึงการตายของท่านไว้ว่าอย่างไร

ท่านพระอชิตเถระกล่าวคาถาก่อนปรินิพพาน มีข้อความตอนท้ายว่า

เราผู้เป็นแล้วอย่างนี้ จักทิ้งคือจักทอดทิ้งร่างกายของตนคือสรีระหรือร่างของตน กล่าวคือเทหะอันเป็นภาระคือทุกข์ และเมื่อจะทอดทิ้งก็คิดว่ากิจที่จะพึงยังประโยชน์ให้สำเร็จด้วยร่างกายนี้ เราให้สำเร็จแล้ว

ทุกคนกำลังมีร่างกายซึ่งจะทำประโยชน์ได้ แต่ถ้ายังไม่บรรลุถึงความเป็นพระอรหันต์ กิจที่จะพึงยังประโยชน์ให้สำเร็จด้วยร่างกายนี้ก็ยังไม่สำเร็จ แต่สำหรับผู้ที่เป็นพระอรหันต์แล้วท่านเห็นว่า การที่จะจากโลกนี้ไป จะทอดทิ้งร่างกายหรือสรีระซึ่งเป็นภาระ ก็โดยการที่ท่านได้กระทำกิจให้สำเร็จด้วยกายนี้แล้ว เพราะฉะนั้น ท่านก็ทอดทิ้งไปโดยการสำเร็จกิจที่จะพึงใช้ร่างกายนี้

เพราะฉะนั้น ทุกท่านยังมีร่างกาย มีตา มีหู มีจมูก มีลิ้น มีกาย มีใจที่จะคิดที่จะไตร่ตรองธรรม ที่จะพิจารณารูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะที่จะเป็นประโยชน์ ก็ควรที่จะใช้ร่างกายนี้ให้เป็นประโยชน์

๑๗๕๖

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๓๑

ในคราวก่อนมีท่านผู้ฟังได้มาถามหลังจากการบรรยายเรื่องอิริยาปถบรรพ
ยังมีความสงสัยว่า ในการเจริญสติปัฏฐาน กายานุปัสสนาสติปัฏฐานในหมวดของ
อิริยาปถบรรพนั้นเจริญอย่างไร

ท่านที่สงสัยในเรื่องของอิริยาปถบรรพ ต้องเป็นผู้ที่พิจารณาโดยละเอียดจริง ๆ
ซึ่งก่อนอื่นต้องพิจารณาให้เข้าใจจริง ๆ ก่อนว่า อิริยาปถคืออะไร คือ ไม่ว่าจะพูดถึง
เรื่องอะไรทั้งสิ้น จำเป็นต้องเข้าใจเรื่องนั้น ๆ โดยถ่องแท้ จึงจะเป็นเหตุทำให้ปัญญา
เจริญขึ้นได้จริง ๆ และเมื่อจะพูดถึงเรื่องอิริยาปถ ก็ควรเข้าใจตั้งแต่ต้นว่า อิริยาปถ
คืออะไร มิฉะนั้นก็ไม่ว่าพูดเรื่องอะไรกัน

ตามที่เคยเข้าใจกันในเรื่องของอิริยาปถว่าเป็นกิริยาอาการต่าง ๆ ของกาย
ซึ่งนั่งบ้าง นอนบ้าง ยืนบ้าง เดินบ้าง เพราะฉะนั้น ก็ควรที่จะพิจารณาให้เข้าใจว่า
ที่นั่ง ที่นอน ที่ยืน ที่เดิน ที่เรียกว่าเป็นอิริยาปถนั้น คืออะไร

ก็คืออาการที่รูปหลาย ๆ รูป หรือรูปหลาย ๆ กลาป คือ หลาย ๆ กลุ่มรวมกัน
ทรงอยู่ในอาการอย่างหนึ่งอย่างใด ถ้ามีรูปหลาย ๆ รูป หลาย ๆ กลุ่ม คือ หลาย ๆ
กลาปประชุมรวมกันแล้ว ที่จะไม่ทรงอยู่ ไม่ตั้งอยู่ในอาการอย่างหนึ่งอย่างใด
ย่อมเป็นไปได้เลย เพราะถ้ารูปแตกย่อยกระจัดกระจายออกหมดเป็นกลุ่มเล็ก ๆ
ก็ไม่สามารถกล่าวได้ว่ารูปกลาปนั้นกลุ่มนั้นทรงอยู่ในอาการอย่างไร แต่เมื่อใดก็ตาม
ที่รูปแต่ละกลุ่มเกิดประชุมรวมกันมีการทรงอยู่ตั้งอยู่เกิดขึ้น ในขณะนั้นจะมี
ความสำคัญหมายรู้ว่า นั่งห้อยเท้า นั่งขัดสมาธิ นั่งไขว่ห้าง

เพราะฉะนั้น ที่ใช้คำว่า อิริยาปถบรรพ หรืออิริยาปถ ก็คืออาการของรูป
ซึ่งเคยยึดถือว่าเป็นเรา เพราะว่ามีกลุ่มของรูปรวมกันหลาย ๆ รูปนั่นเอง เมื่อเป็น
ความสำคัญผิด ยึดถือรูปที่เกิดดับแต่ละกลุ่มซึ่งเกิดรวมกันว่าเป็นอาการหนึ่งอาการใด

สติก็ต้องระลึกรู้ลักษณะของรูปแต่ละรูปที่ปรากฏ และพิจารณาศึกษาจนกระทั่งรู้ชัดในลักษณะของรูปแต่ละลักษณะซึ่งมีลักษณะจริง ๆ ปรากฏ ซึ่งเวลาที่ลักษณะของรูปปรากฏ จะไม่ปรากฏว่ารวมกันเป็นอาการอย่างหนึ่งอย่างใด เพราะว่าลักษณะของรูปที่เย็นก็มีลักษณะที่เย็น ลักษณะของรูปที่แข็งก็มีลักษณะที่แข็ง เพราะฉะนั้น จึงไม่ใช่เป็นอาการของกลุ่มของรูปที่รวมกันให้ยึดถือทรงจำว่าเป็นอาการหนึ่ง หรือว่าเป็นอาการนอน เป็นอาการยืน เป็นอาการเดิน

และปัญญาจะต้องศึกษาลักษณะของรูปที่ปรากฏที่กายจนกว่าจะประจักษ์ชัดในลักษณะของรูปที่เกิดดับโดยไม่รวมกัน ที่ปรากฏเป็นอิริยาบถหนึ่งอิริยาบถใดนั้น ไม่ใช่การประจักษ์ชัดในลักษณะของรูป

ไม่ทราบท่านที่ถามเมื่ออาทิตย์ก่อนโน้น ยังมีข้อสงสัยหรือเปล่าในเรื่องของอิริยาบถบรรพ

ต้องเข้าใจด้วยว่า ก่อนที่จะดับความยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นเรา เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลได้จริง ๆ ไม่ใช่เพียงแต่พิจารณาและคิดเอาว่า ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ของเรา แต่ต้องเป็นปัญญาที่รู้ลักษณะที่เป็นนามธรรมแยกขาดจากลักษณะที่เป็นรูปธรรมไปเรื่อย ๆ แม้แต่ในขณะหนึ่งขณะใดที่สติเกิดปัญญาของบุคคลนั้น ย่อมรู้ด้วยตัวเองว่า ขณะที่สติกำลังระลึกลักษณะของสภาพธรรมนั้น ปัญญารู้ชัดในลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นรูปธรรมแล้วหรือยัง นี่เป็นสิ่งที่ปัญญาของแต่ละคน จะรู้ได้ด้วยตัวเอง รู้ได้เฉพาะตน เป็นปัจเจกัตถ์

ในขณะนี้ที่กำลังเห็น ถ้ารู้ว่าในขณะที่กำลังเห็นเป็นสภาพรู้ เป็นอาการรู้ ไม่สงสัยในลักษณะที่เป็นเพียงอาการรู้ และสิ่งที่ปรากฏทางตานั่นก็เป็นแต่เพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่งซึ่งปรากฏเฉพาะทางตา ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ส่วนความคิดนึกที่รู้ว่าเห็นอะไร เห็นใครนั้น ก็ไม่ใช่ในขณะที่กำลังเห็นสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา

ถ้าปัญญาชัดอย่างนี้จริง ๆ ผู้นั้นก็เป็นผู้ที่อบรมเจริญหนทางที่จะประจักษ์แจ้งการเกิดขึ้นและดับไปของนามธรรมและรูปธรรมได้

ถ้าในขณะที่กำลังเห็น ก็สงสัยในลักษณะของสภาพรู้ บุคคลนั้นก็เป็นผู้ที่ตรงต่อตัวเอง รู้ว่าปัญญาที่จะเจริญขึ้นไม่ใช่ขณะอื่น แต่เป็นขณะที่เห็นอย่างนี้แหละ และสติก็เกิดระลึก ศึกษา คือ สังเกตพิจารณาน้อมที่จะรู้จริง ๆ ว่าขณะนี้เป็นการรู้ เป็นลักษณะรู้อย่างหนึ่งเท่านั้นเอง ซึ่งการเห็นก็มีบ่อย ๆ เพราะฉะนั้น จะรู้ได้ว่า ขณะใดหลงลืมสติ ขณะใดสติเกิด และในขณะที่สติเกิดนั้น ปัญญาจะค่อย ๆ เพิ่มขึ้น ค่อย ๆ รู้ขึ้น ค่อย ๆ ขึ้นขึ้นในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่ละเอียดทีละน้อยจริง ๆ

นี่คือการอบรมเจริญปัญญาที่จะรู้สัจธรรม คือ สภาพธรรมที่เป็นปกติที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยในชีวิตประจำวัน ซึ่งเคยยึดถือว่า เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน

ถ. ตามที่อาจารย์กล่าวว่า อิริยาบถ คือ การยืน การนั่ง การเดิน การนอนนี้ เป็นแต่เพียงอาการของรูปหลาย ๆ รูปที่ทรงอยู่ตั้งอยู่ในลักษณะหนึ่งลักษณะใด เพราะฉะนั้น อิริยาบถทั้ง ๔ นี้ เป็นอารมณ์ของวิปัสสนาไม่ได้เลย

สุ. ไม่ได้แน่นอน บางคนอาจจะค้านทันทีว่า ถ้าอย่างนั้นทำไมจึงกล่าวไว้ในสติปัฏฐาน ดูเหมือนกับว่าเป็นค้ำกับพระพุทธพจน์ ถ้าเป็นการศึกษาพระธรรมโดยตัวอักษร โดยตัวหนังสือ โดยไม่เข้าใจถึงอรรถลักษณะของธรรมก็คิดว่าต้องผิด ถ้ากล่าวว่า อาการนั่ง อาการนอน อาการยืน อาการเดินเป็นท่าทางต่าง ๆ นั้น ไม่ใช่สติปัฏฐาน ไม่สามารถให้ปัญญารู้ชัดเป็นวิปัสสนาญาณได้ เพราะเหตุว่าในกายานุปัสสนาสติปัฏฐานมีอิริยาปถบรรพ

การศึกษาศรีธรรมที่จะรู้ชัดในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ต้องเป็นผู้ที่ศึกษาโดยตลอดและโดยละเอียด และต้องเข้าใจเหตุที่ทรงแสดงอิริยาปถบรรพไว้ด้วย เพราะว่ากายมีจริงตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้า ลมหายใจมีจริงเป็นส่วนของกาย เมื่อสิ่งใดที่เป็นส่วนของกาย และเคยยึดถือว่าเป็นลมหายใจของเรา หรือว่าเราหายใจ ทุกท่านกำลังหายใจในขณะนี้ คิดถึงลมหายใจในขณะนั้น ถ้าหายใจแรงหรือเหนื่อยหอบเป็นเราหรือเปล่าที่กำลังเป็นอย่างนั้น เมื่อมีการยึดถือส่วนหนึ่งส่วนใดของกายหรือ

ตลอดทั้งกายว่าเป็นเรา สติจึงต้องเกิดเพื่อพิจารณาให้รู้ชัดว่า ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล

ที่ทรงแสดงกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ก็เพื่อยึดถือกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน
ว่าเป็นเรา ที่ทรงแสดงอานาปานบรรพ เพื่อยึดถือลมหายใจว่าเป็นเรา ที่ทรงแสดง
อิริยาปถบรรพ เพื่อยึดถืออิริยาบถว่าเป็นเรา ที่ทรงแสดงสัมปชัญญะบรรพ
เพื่อยึดถือสัมปชัญญะคือการเคลื่อนไหวกายว่าเป็นเรา ที่ทรงแสดง
ปฏิกุลมณสิการบรรพ คือ ไม่ว่าจะเป็นม ขน เล็บ ฟัน หนัง ก็เพื่อยึดถือม
ขน เล็บ ฟัน หนัง ส่วนต่าง ๆ ของกายว่าเป็นเรา ที่ทรงแสดงซากศพว่า
เป็นนวลวิธิกายบรรพ ก็เพื่อยึดถือซากศพนั้นว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน

เพราะฉะนั้น กายานุปัสสนาสติปัฏฐานทุกบรรพ ทรงแสดงเพื่อยึดถือ
ทุกบรรพนั้นว่าเป็นเรา ด้วยเหตุนี้เมื่อสติปัฏฐานเกิด จึงไม่ใช่ไปนึกเป็นท่าเป็นทาง
หรือไปทำ เพราะบางคนบอกว่า ต้องทำเดิน ทั้ง ๆ ที่ขณะนั้นกำลังนั่ง มีนามธรรม
มีรูปธรรมซึ่งเคยยึดถือว่าเป็นตัวตน เพราะอวิชาไม่รู้ลักษณะของนามธรรมและ
รูปธรรมตามความเป็นจริง ด้วยเหตุนี้สติปัฏฐานจึงต้องระลึกลักษณะของปรมัตถธรรม
มิฉะนั้นแล้วเราจะเรียนศึกษาพระธรรมทำไม

พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้ทรงแสดงว่า ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์
ไม่ใช่บุคคล คือ จิตต่าง ๆ เจตสิกต่าง ๆ รูปต่าง ๆ ที่ทรงแสดงไว้ ไม่ได้ทรงแสดงไว้ว่า
ให้ไปนึกถึงท่าทางที่รวมกันแล้วจะได้ประจักษ์ชัดว่า รูปนั่งดับไป หรือว่ารูปยืนดับไป
รูปเดินดับไป ไม่ใช่อย่างนั้น แต่ทรงแสดงสามัญญลักษณะของสังขารธรรม
ไม่ว่าจะเป็นจิตประเภทใดก็ตาม เจตสิกประเภทใดก็ตาม รูปประเภทใดก็ตาม
เกิดขึ้นแล้วดับไป

นี่เป็นสิ่งที่จะต้องประจักษ์สามัญญลักษณะ คือ การเกิดดับของสังขารธรรม
และยังทรงแสดงวิเศษลักษณะ คือ ลักษณะเฉพาะของรูปแต่ละรูป ซึ่งจะปรากฏ
ให้รู้ได้แต่ละทางเพื่อจะได้ประจักษ์ว่า รูปใดกำลังปรากฏ รูปนั้นเองลักษณะที่กำลัง
ปรากฏนั้นดับ แะซึ่งที่กำลังปรากฏในขณะนี้ วิปัสสนาญาณจะประจักษ์ว่า

เกิดดับ ไม่ใช่ให้ไปรู้สิ่งที่ไม่ใช่ปรมาตมธรรม แต่ต้องมีลักษณะจริง ๆ ที่กำลังปรากฏ และวิปัสสนาญาณก็แทงตลอดในลักษณะที่เกิดขึ้นนั้น

ด้วยเหตุนี้ ถ้าไม่ได้ศึกษาโดยละเอียดจริง ๆ จะไม่ทราบแม้จุดประสงค์ที่ทรงแสดงแต่ละบรรพของกายนุปัสสนาสติปัฏฐาน เพราะฉะนั้น จึงมีการทำ แทนที่สติจะระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังเกิดเพราะเหตุปัจจัย ที่กล่าวว่า ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา เพราะว่าไม่มีใครที่สามารถทำให้เกิดขึ้นได้

ตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้าที่กำลังปรากฏลักษณะอ่อนหรือแข็ง ไม่มีใครทำให้อ่อนนั้นเกิดได้ ไม่มีใครทำให้แข็งนั้นเกิดได้ ไม่มีใครเป็นเจ้าของที่จะบังคับบัญชาว่าไม่ให้ดับไป แต่เพราะไม่รู้ความจริงของสังขารธรรมทำให้เข้าใจผิดคิดว่าการเจริญสติปัฏฐานนั้นต้องทำ ต้องไปทำอย่างหนึ่งอย่างใด เช่น ต้องนั่งขัดสมาธิ ต้องทำลมหายใจ ซึ่งความจริงไม่จำเป็นเลย เพราะว่าปัญญาต้องละลายความต้องการ

การอบรมเจริญปัญญาในพระพุทธศาสนาเพื่อรู้แล้วละ แม้แต่ในการศึกษาที่จะศึกษาเรื่องของนามธรรมและรูปธรรมก็เพื่อประโยชน์อย่างเดียว คือ เพื่อเข้าใจถูก เพื่อรู้ถูก และเพื่อละการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นเรา เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ให้ไปทำบรรพหนึ่งบรรพใดในกายนุปัสสนาสติปัฏฐาน หรือไม่ใช่ให้ไปทำนั่งทำต่าง ๆ ไปทำเดินทำต่าง ๆ ไปทำยืน ไปทำนอน ไม่ใช่เลย

เพราะฉะนั้น ต้องเข้าใจให้ถูกด้วยว่า ปัญญาที่รู้ชัดในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ต้องรู้ตรงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามความเป็นจริง ซึ่งเป็นวิเสสลักษณะของแต่ละสภาพธรรม เช่น จิตแต่ละประเภท หรือเจตสิกแต่ละประเภท รูปแต่ละชนิด แต่ละลักษณะ

ถ. การที่จะทำลายหรือกำจัดการยึดถือว่า เรายืน เราเดิน เรานั่ง เรานอน ในขณะนั้นจะกำหนดอะไร

ส. ไม่ใช่ว่าจะกำหนดอะไร และไม่ใช่จะบอกว่าอย่ายึดถือ ใครจะ
อย่ายึดถือได้ถ้าปัญญาไม่เกิด เพราะอวิชชา ความไม่รู้ ยังมีอยู่ตราบใด ความยินดี
พอใจในสิ่งที่เกิดขึ้นปรากฏก็ต้องมีอยู่ตรานั้น

ที่ใครจะบอกว่านั่ง หรือว่านอน หรือว่ายืน หรือว่าเดิน ให้ละเสีย อย่ายึดถือ
ไม่มีเหตุที่จะเป็นไปได้เลย แต่ต้องพิจารณาว่า เพราะความไม่รู้อะไรจึงยึดถือ
ถ้ามีความรู้เกิดขึ้น ความรู้นั้นย่อมละการยึดถือ

เมื่อไม่รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมว่า ที่ปรากฏเกิดขึ้นมาว่าเป็นเรา
เป็นสัตว์ เป็นบุคคล ต้องมีนามธรรมและรูปธรรมเกิดรวมกัน เช่น รูป ก็ตั้งแต่ศีรษะ
ตลอดเท้าเป็นรูปแต่จะกลายแต่ละกลุ่มซึ่งเล็กละเอียดมาก และมีอากาศธาตุแทรก
คั่นอยู่กำลังทยอยกันเกิดดับ เมื่อไม่รู้ความจริงอย่างนี้ ก็ยังไม่เห็นว่ามีอากาศธาตุ
แทรกคั่นอยู่ ยังเป็นรูปที่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนและทรงอยู่ในลักษณะหนึ่งลักษณะใด
เป็นปกติประจำวัน และจะบอกให้ละเสีย อย่ายึดถือ เป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้

และที่กล่าวว่า จะให้กำหนดอะไร หรือจะให้ปฏิบัติอย่างไร จะให้ทำอย่างไร
ไม่มีการที่จะให้ทำ หรือให้กำหนด แต่เข้าใจลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมหรือยัง

ใครก็ตามที่ไม่เข้าใจเรื่องลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมเลย และบอกว่า
กำลังนั่งอย่างนี้จะให้กำหนดอย่างไร ไม่มีทางที่สติปัญญานจะเกิดได้ เพราะคนนั้นไม่รู้
ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม

ถ. ในขณะนั้นนั่ง เมื่อไม่ให้กำหนดรูปร่างหรือการนั่งที่นิยมพูดกัน เราก็ต้อง
รู้และเข้าใจลักษณะของสภาวะธรรมที่ปรากฏในขณะนั้นว่า อะไรปรากฏ ใช่มั้ย

ส. นี่เป็นเหตุที่ทุกท่านต้องฟังพระธรรมเป็นอันมากในเรื่องของนามธรรม
และรูปธรรม ซึ่งเป็นลักษณะของสภาวะธรรมที่มีจริง ๆ และเกิดขึ้นเป็นไปในวันหนึ่ง ๆ
ในสังสารวัฏฏ์ซึ่งไม่เคยรู้มาก่อนเลยว่า ที่เคยเป็นเราแท้ที่จริงคือนามธรรมและรูปธรรม
เท่านั้นเอง เมื่อรู้รู้อย่างนี้ เมื่อนั้นจะละคลายการยึดถือสภาพของนามธรรมว่าเป็นเรา
ที่กำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังเป็นสุข กำลังเป็นทุกข์ กำลังคิดนึก และจะ
ละคลายการยึดถือลักษณะของรูปที่ปรากฏแต่ละทาง เช่น ทางตา สีสันวัตถุต่าง ๆ

กำลังปรากฏ ทางหูเสียงปรากฏ ทางจมูกกลิ่นปรากฏ ทางลิ้นรสปรากฏ ทางกาย ใญ่ฐัพพะ คือ เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหวปรากฏ

ถ. ถ้าเราสามารถระลึกความรู้สึกสภาวะธรรมที่ปรากฏในขณะนั้นได้ การยืน การเดิน การนั่ง การนอนก็ไม่มี

ส. กายอยู่ที่ไหนก็มีการยึดถือกายว่าเป็นเราที่นั่น ไม่ว่าจะกำลังหายใจอยู่ หรือว่ากำลังนอนอยู่ กำลังทำกิจการงานอยู่ กำลังพูดอยู่ กำลังเคลื่อนไหวอยู่ กายอยู่ที่ไหน ก็ยังคงมีการยึดถือนามธรรมและรูปธรรมว่าเป็นตัวตน

หนทางเดียว คือ ปัญญาเกิดพร้อมสติที่ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมหรือ รูปธรรมที่กำลังปรากฏตามที่ฟังแล้วเข้าใจ แต่ต้องมีการฟังเรื่องของนามธรรมและ รูปธรรมจนเข้าใจจริง ๆ ก่อน มิฉะนั้นแล้วสติจะระลึกอะไร สติไม่ได้เกิดที่จะรู้อะไรเลย สักอย่างเดียว เพราะฉะนั้น จะไปกำหนดหรือจะไปละ ย่อมเป็นไปไม่ได้

การที่จะละคลายการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน ขอให้ทราบว่า ชีวิตประจำวันจริง ๆ จากเมื่อวานนี้ หรือเมื่อวันก่อน หรือเดือนก่อน หรือปีก่อน หรือหลาย ๆ ปีก่อนที่ได้ฟังพระธรรม และมีความเข้าใจเรื่องของนามธรรม และรูปธรรม เรื่องของจิต เจตสิก รูปเพิ่มขึ้นตามการฟังที่เพิ่มขึ้น ก็ควรจะได้พิจารณา ว่า การละคลายนั่นละคลายขั้นไหน ขั้นซึ่งฟังที่แรกไม่ค่อยจะเข้าใจเพราะเป็นเรื่องที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อน และดูเป็นเรื่องที่เข้าใจยากมากเพราะไม่คิดเลยว่า จิตซึ่งเราเคย พูดกันว่า จิตใจ ธรรมดา ๆ แท้ที่จริงแล้วมีลักษณะที่ยากแก่การที่จะประจักษ์แจ้งได้

ถ. ที่บอกว่ารูปร่างไม่มี เขาถามว่า ถ้าอย่างนั้นอะไรนั่ง

ส. ถ้าไม่มีรูปเลย มีนั่งไหม

ถ. ไม่ได้

ส. เพราะฉะนั้น ที่เข้าใจว่านั่งนั่น คืออะไร

ถ. หนูเข้าใจว่า นั่งก็เป็นเราทุกที

ส. รูปที่ประชุมรวมกัน มีไหม

ถ. มี

ส. ถ้าไม่มีรูปประชุมรวมกัน มีนั่งไหม

ถ. ไม่ได้

ส. ที่กำลังนั่งอยู่ มีรูปหลาย ๆ รูป หลาย ๆ กลาป หลาย ๆ กลุ่ม
เกิดรวมกัน ใช่ไหม

ถ. ใช่

ส. เพราะฉะนั้น คำตอบ ที่เข้าใจว่ากำลังนั่งนั้น คือ รูปหลาย ๆ กลุ่ม
หลาย ๆ กลาป เกิดรวมกันนั่นเอง

๑๗๕๗

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๔ มกราคม ๒๕๓๑

ถ. อย่างนั้นรูปนั้นก็ถูก

ส. ถูกได้อย่างไร รูปนั้นไม่ใช่ปรมาณธรรมที่มีลักษณะอาการอย่างหนึ่ง
อย่างใด รูปแต่ละรูปที่ประชุมรวมกันมีลักษณะเฉพาะของรูปนั้น ๆ ซึ่งเป็นแต่ละรูป
แต่ละลักษณะ แข็ง มีไหม

ถ. มี

ส. เย็นมีไหม

ถ. มี

ส. ที่กาย กระทบสัมผัสมีอะไรปรากฏ

ถ. มีแข็ง

ส. นั่นคือลักษณะของรูป ถ้าไม่มีแข็ง ไม่มีเย็น ไม่มีธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม
จะมีนั่นไหม

ถ. ไม่มี

ส. ไม่มีเลย เอารูปที่เข้าใจว่ากำลังนั่งอยู่แตกย่อยกระจัดกระจายออก
ให้ละเอียด จะมีทำนั่นไหม

ถ. ไม่มี

ส. แต่มีลักษณะที่อ่อน ที่แข็ง ที่ตึง ที่ไหว ที่เย็น ที่ร้อนไหม

ถ. มี

ส. เพราะฉะนั้น สิ่งใดเป็นความจริง เป็นสัจจธรรม เมื่อแตกย่อย
กระจัดกระจายไปแล้ว นั่งไม่มี แต่อ่อน แข็ง เย็น ร้อน ตึง ไหวมี

ต้องเข้าใจให้ถูกต้องว่า สิ่งใดเป็นสิ่งที่จริง ที่เป็นปรมาณธรรม ที่ปัญญา
จะต้องประจักษ์แจ้ง จึงจะละการยึดถือว่าเป็นเรา หรือว่าเป็นตัวตนได้

ตราบใดที่ยังไม่รู้ลักษณะอ่อน แข็ง เย็น ร้อน ตึง ไหวที่กาย จนประจักษ์การเกิดดับ อิริยาบถก็ยังปิดบังทุกขลักษณะอยู่ เพราะว่ารูปแต่ละลักษณะยังไม่ได้แยกขาดจากกันจึงประจักษ์การเกิดขึ้นและดับไปของรูปที่กำลังปรากฏไม่ได้ ต่อเมื่อใดคลายอึดตัญญู อิริยาบถก็ไม่ได้ปิดบังทุกขลักษณะอีกต่อไป เพราะว่าสติปฏิฐานระลึกตรงลักษณะของรูปที่ละรูป ซึ่งพิสูจน์ได้ในขณะนี้ เวลานี้ที่กาย ทุกท่านต้องมีอ่อนหรือแข็งแน่นอน ไม่มีท่านใดที่จะปฏิเสธบอกว่าไม่มี ใช่ไหม

ในขณะที่ลักษณะอ่อนหรือแข็งกำลังปรากฏนั้น มีอะไรปรากฏอีก

ถ. ขณะที่อ่อนปรากฏ ก็มีแต่อ่อน

ส. ท่านมีไหม

ถ. ไม่มี

ส. ท่านอนมีไหม

ถ. ไม่มี

ส. ทำยืนมีไหม

ถ. ไม่มี

ส. ทำเดินมีไหม

ถ. ไม่มี

ส. เพราะฉะนั้น ที่ทรงจำไว้ว่านั่ง หรือทรงจำไว้ว่านอน หรือทรงจำไว้ว่ายืน หรือทรงจำไว้ว่าเดิน คือ อึดตัญญู ซึ่งไม่มีทางที่จะประจักษ์การเกิดดับของทำทางนั้นได้เลย แต่ในขณะใดที่อ่อนกำลังปรากฏ เมื่อปัญญาอบรมเจริญขึ้นจะประจักษ์การเกิดดับของรูปอ่อนในขณะนั้น เพราะว่ารูปอ่อนเกิดจึงได้ปรากฏ และรูปอ่อนนั้นเองก็ดับไป เป็นการเพิกอิริยาบถ ไตรลักษณะจึงปรากฏได้ ตราบใดที่ยังประชุมควบคุมรวมกันเป็นทำเป็นทาง ไม่เพิกอิริยาบถ ไม่สามารถประจักษ์ไตรลักษณะได้

กว่าที่จะประจักษ์ไตรลักษณ์ ชีวิตประจำวันจริง ๆ จากการที่ได้ฟังพระธรรมมานานก็พอที่จะได้พิจารณาว่า มีการละคลายการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตนบ้างไหม และละคลายขั้นไหน

ถ้าขั้นการฟัง ทุกคนตอบได้หมดเหมือนกันว่า ไม่มีตัวตน ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล มีแต่ปรมาตมธรรม มีแต่จิต เจตสิก รูป ขั้นฟัง ขั้นศึกษา ทุกคนกล่าวอย่างนี้ แต่ขั้นพิจารณา เป็นขั้นที่สำคัญด้วยที่จะเกื้อกูลต่อการที่สติปัฏฐานจะเจริญขึ้น เพราะถ้าศึกษาพระธรรมโดยไม่พิจารณาในอรรถ เพียงแต่อ่าน เช่น อ่านสติปัฏฐาน กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ก็คิดว่าจะต้องดูท่าทาง เพราะเป็นอิริยาปถบรรพ ถ้าคิดอย่างนี้หรือเข้าใจอย่างนี้ จะไม่เกื้อกูลต่อการที่ปัญญาจะเจริญขึ้น เพราะว่าไม่ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏจริง ๆ

ไม่ทราบมีท่านผู้ฟังที่ไม่เห็นด้วยบ้างหรือเปล่า หรือคิดว่าจะต้องดูรูปร่าง รูปนอน รูปยืน รูปเดิน

ผู้ฟัง ผมอยากเพิ่มเติมว่า การเจริญสติปัฏฐานโดยเฉพาะเรื่องอิริยาปถกับสัมปชัญญะบรรพ คนจะเข้าใจตามพยัญชนะ พยัญชนะจะพาไปในทางที่ว่ให้รู้รูปร่าง ให้รู้เดิน ให้รู้ยืน ให้รู้นอน ความจริงแล้วยืน เดิน นั่ง นอน ไม่เป็นปรมาตม ไม่เป็นธาตุ ไม่มีธาตุเดิน ไม่มีธาตุนั่ง ไม่เป็นปรมาตมธรรม ไม่เป็นสังขารธรรม ขณะที่ยืนอยู่อย่างนี้มีอะไรจริง อะไรที่เป็นสังขารธรรม ผมอยากจะย้ำว่า เห็นก็มีสิ่งที่ปรากฏทางตาก็มียืนก็มี แข็งก็มี เย็นก็มี ร้อนก็มี นี่คือสังขารธรรม แต่ยืน เดิน นั่ง นอน ไม่ใช่สังขารธรรม

ส. ก็เป็นข้อคิดอย่างหนึ่ง เพื่อท่านผู้ฟังจะได้พิจารณาตามที่ท่านผู้ฟังท่านนี้ได้กล่าว คือ เรื่องของธาตุต่าง ๆ เช่น ในขณะที่กำลังอยู่มีเห็น เป็นธาตุชนิดหนึ่ง สภาพธรรมใดที่มีจริง สภาพธรรมนั้นเป็นธาตุแต่ละอย่าง ๆ เพราะฉะนั้น ในขณะที่กำลังเห็น เมื่อเป็นปรมาตมธรรม ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ก็ต้องเป็นธาตุ คือ จักขุวิญญาณธาตุ จิตแต่ละชนิดทรงแสดงไว้ว่าเป็นธาตุแต่ละอย่าง แม้แต่โลภะ

ก็ใช้คำว่า โลกธาตุ โทสะก็โทสธาตุ โมหะก็โมหธาตุ แข็งก็เป็นปฐวีธาตุ เย็นก็เป็น เตโชธาตุ เพราะฉะนั้น ปรมัตถธรรมทั้งหมดเป็นธาตุแต่ละอย่าง

ในพระไตรปิฎกจะไม่มีธาตุเย็น ธาตุเดิน ธาตุนั่ง ธาตุนอน แต่ทรงแสดงว่า ในขณะที่กำลังยืนเป็นอาการของธาตุใด ซึ่งไม่พ้นจากมหาภูตรูป

แสดงให้เห็นว่า การที่จะรู้ลักษณะที่เป็นปรมัตถธรรม การที่จะรู้ว่าเป็นแต่เพียง ธาตุแต่ละอย่างนั้น ก็เพราะว่าลักษณะของธาตุนั้น ๆ มีจริง ๆ ปรากฏ ให้ระลึกได้ ให้ประจักษ์แจ้งได้

ถ. ผมคิดว่าเป็นเรื่องของภาษา บอกว่าดูรูปนั่ง ถ้าถามว่ารูปนั่งนั้น คืออะไร รูปนั่งในพระไตรปิฎกไม่มีแต่อิริยาบถมี เรามาแปลเป็นภาษาไทยว่า รูปนั่ง ซึ่งก็คือท่านั่งนั่นเอง ไม่ใช่รูปปรมัตถ์ ก็ต้องบอกว่าไม่มี เพราะฉะนั้น ดูแล้วไม่มี หรือ ห้ามว่าไม่ให้ดู เพราะมันไม่มี

สุ. ขอประทานโทษ ตัวอย่างไรจึงจะว่าไม่มี

ถ. ก็ดูว่ามีแต่รูปกับนาม เมื่อเห็นว่าเป็นรูปเป็นนามแล้ว อิริยาบถบรรพนั้น ไม่มี

สุ. นั้นไม่ใช่ขั้นที่จะเจริญปัญญา เพราะว่าขั้นเจริญปัญญามี ๓ ขั้น คือ สุตมยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการฟังและเข้าใจเรื่องของสภาพธรรมที่มีจริง ที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เป็นลักษณะของจิตแต่ละประเภท เจตสิกแต่ละประเภท รูปแต่ละประเภท นี่ขั้นฟัง และขั้นพิจารณา คือ บางท่านเวลาที่เกิดโกรธขึ้น ก็บอกว่าโทสะ ขณะนั้นก็เป็นความคิดเรื่องลักษณะของสภาพโทสะ แต่ไม่ใช่สติปัญญา ที่จะลึกตรงลักษณะอาการของโทสะ

เพราะฉะนั้น แสดงให้เห็นว่า มีปัญญาอีกขั้นหนึ่ง คือ ขั้นคิดเรื่องชื่อ อย่างถูกต้อง ไม่ใช่ว่าคิดผิด และเวลาที่ฟังจนกระทั่งเข้าใจเรื่องลักษณะของ ปรมัตถธรรม เรื่องนามธรรมและรูปธรรมที่จะเป็นอารมณ์ปรากฏจริง ๆ ได้ ทางตามีรูปหนึ่ง คือ สีต่าง ๆ ที่ปรากฏ จนกว่าจะรู้ว่าเป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่ปรากฏทางตามีรูปหนึ่ง คือ สีต่าง ๆ ที่ปรากฏ จนกว่าจะรู้ว่าเป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่ปรากฏทางตา เสียงเป็นอีกรูปหนึ่งที่ปรากฏทางหู กลิ่นเป็นอีกรูปหนึ่งที่ปรากฏทางจมูก รสเป็น

อีกรูปหนึ่งที่ปรากฏทางลิ้น และทางกายจะมีรูปปรากฏได้ ๓ รูป คือ เย็นหรือร้อน ๑ รูป อ่อนหรือแข็ง ๑ รูป ตึงหรือไหว ๑ รูป นี่คือการฟังและการพิจารณาจนกระทั่งเข้าใจลักษณะของรูป เมื่อเข้าใจลักษณะของรูปอย่างนี้ ก็มีปัจจัยที่เป็นสังขารชั้นที่มีความเข้าใจขั้นการฟังและขั้นพิจารณา ทำให้เกิดระลึกถึงลักษณะของปรมัตถธรรม

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ดู แต่หมายความว่าสติปัญญาเกิดเพราะสังขารชั้นที่มีความเข้าใจ มีปัญญาขั้นฟัง ขั้นพิจารณา เป็นปัจจัยให้เกิดระลึกได้ที่จะรู้ว่า ขณะนี้ที่กาย มีสภาพธรรมที่เป็นปรมัตถธรรมใดกำลังปรากฏ

ไม่ใช่ให้ไปดูรูปนั้น แต่สติปัญญาจะระลึกตรงลักษณะของสภาพธรรมที่ฟังแล้วเข้าใจ เพราะฉะนั้น ต้องฟังก่อนและเข้าใจจริง ๆ จึงจะเกื้อกูลให้สติปัญญาเจริญได้ ถ้าฟังแล้วยังไม่เข้าใจ หรือว่าฟังแล้วเข้าใจผิดจะปฏิบัติต่าง ๆ โดยไม่ใช่การฟังเรื่องของปรมัตถธรรม สติปัญญาจะไม่เกิด

เพราะฉะนั้น ถ้าจะดู ก็หมายความว่าสติปัญญาไม่เกิด เพราะเป็นตัวตนที่จะดู และยังเข้าใจว่า จะดูเพื่อให้รู้ว่าไม่มี เป็นไปไม่ได้

ที่จะรู้ว่า ไม่มีเท่านั้น ท่านอน ทำยืน ทำเดินซึ่งจะเป็นการเพิกอิริยาบถนั้น ต้องเพราะสติระลึกถึงลักษณะของปรมัตถธรรม จนกระทั่งสามารถรู้การแยกขาดจากกันของนามธรรมและรูปธรรมแต่ละทวาร จนกระทั่งละคลายการที่เคยยึดถือว่าเราเย็น หรือเรานั่ง เรานอน เราเดิน ตั้งแต่เกิด และตลอดมาในอดีตแสนโกฏิกัปที่ สติปัญญาไม่เกิด ไม่ประจักษ์ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม

เพราะฉะนั้น ต้องเป็นการที่สติปัญญาเกิดและศึกษาพิจารณาลักษณะของรูปและนามที่ปรากฏทีละเล็กทีละน้อยไปเรื่อย ๆ และการละคลายก็คือขณะใดที่เห็น สติปัญญาก็ระลึกได้ว่า สิ่งที่ปรากฏทางตาเป็นแต่เพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่ง และรู้ว่าการคิดถึงอาการรูปร่างสัณฐานต่าง ๆ ทำให้มีความสำคัญหมายว่าเป็นสัตว์เป็นบุคคล เพราะฉะนั้น ผู้ที่อบรมเจริญปัญญาจึงสามารถรู้สภาพปรมัตถธรรมแต่ละทวารได้ถูกต้อง รู้ว่าแท้ที่จริงแล้วมโนทวารวิจิตรเกิดจึงทำให้เข้าใจลักษณะของสิ่งที่ปรากฏโดยอาการสัณฐานต่าง ๆ ถ้ามโนทวารวิจิตรไม่เกิด ไม่มีการตรึกนึกถึง

รูปร่างสัณฐานใด ๆ เลย จะไม่มีการสำคัญหมายว่าสิ่งที่กำลังปรากฏทางตานี้ เป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด

เพราะฉะนั้น ด้วยการที่สามารถรู้ปรมาตถสัจจะและสมมติสัจจะว่า สมมติสัจจะเกิดมิได้เมื่อมโนทวารวิถีจิตตรึงนึกถึงรูปร่างสัณฐานของปรมาตถสัจจะ ที่เพียงปรากฏและดับไป นี่เป็นปัญญาที่จะต้องอบรมเจริญโดยถูกต้อง แต่ไม่ใช่โดยการเข้าใจผิดคิดว่า ไปดูจนกระทั่งไม่มี

ถ. เข้าใจ หมายความว่าสิ่งที่มันไม่มี จะไปดูอย่างไรก็คงไม่มี แต่ผม หมายถึงว่าเวลาที่ผมยืนอยู่ ผมก็กำหนดอย่างที่ว่าอาจารย์พูดทุกอย่าง มีสติระลึกถึง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ให้เป็นสติปัฏฐานก่อน เมื่อเป็นแล้ว ผมจึงมาปฏิเสธว่า จริง ๆ แล้ว รูปนั้นไม่มี มีแต่รูปกับนาม

ส. ต้องเป็นปัญญาที่รู้ว่า สติเกิด หรือหลงลืมสติ และรู้ด้วยว่าในขณะที่ สติเกิดเท่านั้นที่เป็นการอบรมเจริญมรรคมีองค์ ๘ ขณะอื่นไม่ใช่

ถ. ผมหมายถึงว่าขณะที่เราสามารถรู้ตามความเป็นจริงแล้ว เราก็สามารถ ตอบได้ รูปยืนที่เรากำลังยืนอยู่นี้เราต้องรู้ได้ ถ้าเราไม่รู้ได้ มีหรือไม่มีเราจะรู้ ได้อย่างไร จะปฏิเสธได้อย่างไรว่ามันไม่มี ...

ส. รู้ทางทวารไหน

ถ. กัมมโนทวาร

ส. เพราะฉะนั้น ก่อนที่จะรู้ว่า ทางตาไม่ใช่มโนทวารวิถี จะต้องเจริญ อย่างไร เพราะจริง ๆ แล้วต้องแยกมโนทวารออกจากทางปัญจทวารจึงจะปรากฏว่า ไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่เพียงการคิดที่คิดว่า เห็นคน เห็นสัตว์ เห็นบุคคลต่าง ๆ หรือคิดว่า กำลังนั่งอยู่ นั่นคือการคิด เพราะฉะนั้น ก่อนที่จะรู้ตามความเป็นจริง ก็คือสามารถรู้ ความต่างกันของทางตากับทางใจ หรือทางหูกับทางใจ ทางจมูกกับทางใจ ทางลิ้นกับ ทางใจ ทางกายกับทางใจ

ถ้ากล่าวว่า ถูกต้อง ต้องแสดงหนทางที่ทำให้ปัญญารู้อย่างนี้ได้ คือ ต้อง มีเหตุที่ปัญญาขั้นนี้จะเกิดได้ เพราะยอมรับแล้วใช่ไหมว่า ทางตา จักขุทวารวิถี

มีสิ่งที่กำลังปรากฏที่ยังไม่ดับ ซึ่งความจริงแล้วรูปแต่ละรูปเกิดดับเร็วมาก เพราะฉะนั้น ขณะนี้เอง ทางตา สีที่กำลังปรากฏต้องกำลังเกิดดับ แต่เมื่อยังไม่ประจักษ์ เพราะยังไม่รู้ว่ามโนทวารวิถีเกิดต่อ เพราะฉะนั้น การที่ในวันหนึ่ง ๆ เคยเห็นคน เห็นสัตว์ เคยคิดเรื่องนั้นเรื่องนี้ เคยได้ยินเรื่องนั้นเรื่องนี้ สติปัญฐานจะต้องเกิดและ ระลึกลักษณะของแต่ละทวารแยกขาดจากกัน เมื่อนั้นจึงจะรู้ว่า โลกของสมมติสังขจะ คือ ทางมโนทวารที่กำลังคิด ซึ่งไม่ใช่ทางปัญจทวาร

เพราะฉะนั้น ต้องมีเหตุที่จะทำให้ปัญญาขั้นนี้เกิดด้วย ไม่ใช่ปัญญาขั้นนี้ ซึ่งเป็นผลเกิดโดยไม่มีเหตุ

ถ. ถูกต้อง แต่ที่รูปขึ้นไม่มี รูปนั้นไม่มี เป็นการคิดหรือเปล่า ที่เราตอบ อย่างนี้ เราคิดเอาหรือเปล่า

ส. กว่าจะแน่ใจจริง ๆ ก็ต่อเมื่อปัญญาประจักษ์ลักษณะของนามธรรมและ รูปธรรมแต่ละทวารแยกขาดจากกัน ซึ่งเป็นการเพิกอิริยาบถ ในขั้นนี้ก็ขั้นฟังและ พิจารณา และสติระลึกรู้ให้ตรงลักษณะสภาพของปรมัตถธรรม จึงจะประจักษ์ได้ว่า อิริยาบถไม่มี

ผู้ฟัง ขออนุญาตท่านอาจารย์เรียนถามท่านผู้ถามถึงรูปนั้นว่า ที่ท่านบอกว่า จะดูรูปนั้นมีหรือไม่มี ท่านรู้จักรูปนั้นหรือยังก็คืออะไร ขอให้ชี้แจงโดยละเอียด

ถ. ผมถามครั้งแรกคล้ายมี แต่ในที่สุดผมก็ตอบว่า ไม่มี ผมยืนยัน

ส. ในที่สุดตอบแล้วว่า ไม่มี

เรื่องของการเข้าใจข้อปฏิบัติเป็นสิ่งที่สำคัญมาก เพราะชาติหนึ่ง ๆ ที่เกิดมา ที่จะมีโอกาสได้ฟังพระธรรมเป็นขณะที่แสนยากในสังสารวัฏฏ์ เพราะว่าบางคน เกิดมามีโอกาสแต่ไม่ฟัง หรือว่าบางคนฟังแล้วไม่มีการสะสมที่จะเห็นประโยชน์ ก็ผ่านเลยไปในแต่ละวัน เพราะฉะนั้น เมื่อมีโอกาสดังกล่าวเรื่องของการอบรมเจริญ มรรคมิถุน ๘ ก็ต้องพิจารณาให้รอบคอบเพื่อปัญญาจะได้เจริญขึ้นอีกในแต่ละชาติ ที่มีโอกาสได้ฟังเรื่องของมรรคมิถุน ๘

สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค ปฏิปทาสูตรที่ ๒ ข้อ ๖๘ มีข้อความว่า

สาวัดถีนีทาน

คือ เรื่องนี้เกิดขึ้นที่พระนครสาวัดถิ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราไม่สรรเสริญมิจฉาปฏิบัติของคฤหัสถ์หรือบรรพชิต
คฤหัสถ์หรือบรรพชิตปฏิบัติผิดแล้ว ย่อมไม่ยังบุญธรรมอันเป็นกุศลให้สำเร็จ
เพราะความปฏิบัติผิดเป็นเหตุ ก็มีฉาปฏิบัติเป็นไฉน ความเห็นผิด
ความดำริผิด วาจาผิด ทำการงานผิด เลี้ยงชีพผิด ความเพียรผิด การระลึกรู้ผิด
การตั้งมั่นผิด นี้เรียกว่า มิจฉาปฏิบัติ

ถ้าไม่มีความเห็นผิด การปฏิบัติผิด จะไม่ทรงแสดงไว้ เพราะฉะนั้น พระธรรม
ที่ทรงแสดงมีประโยชน์เกื้อกูลให้ระลึกรู้พิจารณาให้ถ่องแท้ เพื่อประโยชน์ของตนเองและ
บุคคลอื่นด้วย มิฉะนั้นแล้วถ้าบุคคลหนึ่งบุคคลใดเข้าใจผิดและชักชวนบุคคลอื่นให้
เข้าใจผิดปฏิบัติผิดตาม ๆ กันไป ผู้นั้นย่อมหมดโอกาสที่จะได้เข้าใจพระธรรม
โดยถูกต้อง และย่อมจะไม่เป็นเหตุให้ได้เจริญมรรคมีองค์ ๘

มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ สามคามสูตร ข้อ ๕๔ พระผู้มีพระภาคตรัส
กับท่านพระอานนท์

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร อานนท์ ความวิวาทที่เกิดเพราะเหตุอาชีวะอันยิ่งหรือปาติโมกข์
อันยิ่งนั้นเล็กน้อย ส่วนความวิวาทอันเกิดในสงฆ์ที่เกิดเพราะเหตุมรรคหรือปฏิบัติ
ความวิวาทนั้นมีแต่เพื่อไม่เกื้อกูลแก่ชนมาก ไม่ใช่สุขของชนมาก ไม่ใช่ประโยชน์ของ
ชนมาก เพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อความทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ ฯ

๑๗๕๘

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๔ มกราคม ๒๕๓๑

ต่อจากนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงมูลเหตุแห่งการวิวาท ๖ อย่าง

เรื่องของการวิวาทขอให้ทราบว่า ต้องมีมูลเหตุ และสำหรับการวิวาทเรื่องอื่น ๆ ทั้งหมด เมื่อเทียบกับการวิวาทในเรื่องของการเจริญมรรคมีองค์ ๘ แล้ว การวิวาทในเรื่องอื่นแม้ในเรื่องของอาชีวะหรือปาติโมกข์อันยิ่งนั้น ก็ยังนับว่าเล็กน้อยเมื่อเทียบกับการวิวาทในเรื่องของมรรคมีองค์ ๘ และเหตุที่จะให้เกิดการวิวาทนั้น มี ๖ อย่าง คือ

๑. เป็นผู้มักโกรธ มีความผูกโกรธ
๒. เป็นผู้มีความลบหลู่ มีความดีเสมอ
๓. เป็นผู้มีความริษยา มีความตระหนี่
๔. เป็นผู้โอ้อวด เป็นผู้มีมายา
๕. เป็นผู้มีความปรารถนาลามก มีความเห็นผิด
๖. เป็นผู้มีความเห็นเอาเอง มีความเชื่อถือผิดเพี้ยน มีความถือมั่น สละคืนได้ยาก

ภิกษุที่เป็นผู้มีความเห็นเอาเอง มีความเชื่อถือผิดเพี้ยน มีความถือมั่น สละคืนได้ยากนั้น ย่อมไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงแม้ในพระศาสดา แม้ในพระธรรม แม้ในพระสงฆ์อยู่ ทั้งไม่เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในสิกขา ภิกษุที่ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงแม้ในพระศาสดา แม้ในพระธรรม แม้ในพระสงฆ์อยู่ ทั้งไม่เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในสิกขานั้น ย่อมก่อความวิวาทให้เกิดในสงฆ์ ซึ่งเป็นความวิวาทมีเพื่อไม่เกื้อกูลแก่ชนมาก ไม่ใช่สุขของชนมาก ไม่ใช่ประโยชน์ของชนมาก เพื่อไม่เกื้อกูลเพื่อความทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์

เพราะฉะนั้น แต่ละท่านจะต้องฟัง พิจารณา หนักแน่นไม่หวั่นไหว ในพระธรรมที่ได้ฟัง ที่ได้พิจารณาในลักษณะของสภาพธรรม ในอริยสัจจธรรมว่า ข้อปฏิบัติใดเป็นข้อปฏิบัติที่ทำให้ปัญญาเจริญขึ้นได้จริง ๆ เพราะสามารถรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติในชีวิตประจำวัน และการที่จะละคลายการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล ก็ละคลายจากกำลังเห็นเดี๋ยวนี้ กำลังได้ยินเดี๋ยวนี้ กำลังคิดนึกเดี๋ยวนี้ กำลังเป็นสุขเป็นทุกข์เดี๋ยวนี้

ลักษณะของสภาพธรรมเกิดขึ้นตามเหตุตามปัจจัย สภาพธรรมใดมีลักษณะอย่างใด ก็เป็นอย่างนั้นไม่เปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น ซึ่งอริยชาไม่สามารถรู้ในลักษณะของสภาพธรรมถูกต้องตามความเป็นจริงของสภาพธรรมนั้นได้ แต่ปัญญาที่ค่อย ๆ เกิดเพราะสติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ จะทำให้ค่อย ๆ รู้ในลักษณะของเห็นที่กำลังเห็น เมื่อรู้แล้วก็ค่อย ๆ คลายการยึดถือสิ่งที่ปรากฏว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล และค่อย ๆ ละการยึดถือเห็นว่าเป็นเราเห็น

เพราะฉะนั้น การพิสูจน์การเจริญปัญญา ไม่ยากเลย ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน 何时ใด สติเกิดจะรู้ได้เลยว่าปัญญาอย่างนี้ใหม่ เมื่อรู้แล้วก็ค่อย ๆ คลายตามปกติตามธรรมดาในชีวิตประจำวัน ไม่ใช่ไปสู่สถานที่หนึ่งสถานที่ใดและเข้าใจว่าปัญญาเกิด แต่ปกติที่กำลังเห็นไม่มีการรู้เลยว่าเป็นนามธรรม เพราะฉะนั้น ก็ไม่มีการละคลายการยึดถือเห็นที่กำลังเป็นปกติในขณะนี้ว่าเป็นตัวตน ไม่มีการละคลายที่จะเข้าใจว่าสภาพของปรมัตถธรรมที่ปรากฏทางตาเป็นแต่เพียงสีสน်ลักษณะต่าง ๆ ที่ปรากฏทางตาเท่านั้น

ถ้าเข้าใจว่าชีวิตประจำวันเป็นอย่างไร ก่อนที่จะได้ฟังพระธรรมเต็มไปด้วย อริยชาและความยึดมั่น แต่เมื่อได้ฟังและมีความเข้าใจเกิดขึ้นเป็นขั้น ๆ สติก็เริ่มระลึกรู้ การละคลายก็จะค่อย ๆ เป็นไปตามลำดับ แต่ต้องเป็นปกติในชีวิตประจำวัน

มโนรทปุณณิ อรรถกถา อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต เอตทัคคบาลี
แสดงประวัติของท่านสุรธัมมพัฏฐเศรษฐีอุบาสก ซึ่งท่านเป็นผู้เลิศกว่าอุบาสกสาวก
ผู้เลื่อมใสโดยไม่หวั่นไหว

ข้อความมีว่า

ท่านปุณณเศรษฐีอุบาสก (บาลีว่า สุรธัมมพัฏฐะ) ในสมัยของพระผู้มีพระภาค
พระองค์นี้ ท่านเกิดในสกุลเศรษฐี เป็นอุปัฏฐากของเหล่าอัญญเดียรภัย

ไม่ได้กล่าวถึงการสะสมปัญญาและบารมีในอดีตชาติที่จะทำให้ท่านได้เป็น
พระโสดาบัน ซึ่งท่านก็ต้องได้เคยฟังพระธรรม ได้อบรมเจริญสติปัฏฐานมาแล้ว

ในชาติที่ท่านจะได้เป็นพระโสดาบันนั้น ท่านเกิดในตระกูลเศรษฐีมีนามว่า
สุรธัมมพัฏฐะ (แต่ข้อความในอรรถกถาแสดงว่า ท่านชื่อว่า ปุณณเศรษฐี)

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงตรวจดูโลกเวลาใกล้รุ่ง ทรงเห็นอุปนิสัยแห่ง
โสดาปัตติมรรคของท่าน จึงได้เสด็จไปถึงประตูบ้านของท่านในเวลาที่ได้เสด็จบิณฑบาต
เมื่อท่านเห็นพระผู้มีพระภาคท่านก็คิดว่า พระสมณโคดมทรงอุปบัติในสกุลใหญ่
และเป็นผู้อันมหาชนรู้จักกันอย่างดีในโลก ด้วยเหตุนี้การไม่ไปเฝ้าพระองค์นั้น
ไม่สมควร

ดังนั้น ท่านจึงเข้าไปเฝ้าและกราบที่พระยุคลบาท รับบาตรและอาราธนาให้
เสด็จเข้าไปในเรือน ให้ประทับนั่งบนบัลลังก์มีค่ามากแล้วได้ถวายภัตตาหาร
เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงเสร็จภัตติกแล้ว ท่านก็นั่ง ณ ที่สมควรข้างหนึ่ง
พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมตามควรแก่อุปนิสัยของท่าน เมื่อจบเทศนา
ท่านดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล และพระผู้มีพระภาคได้เสด็จกลับไปยังพระวิหารเชตวัน

ทุกท่านอยากจะเป็นอย่างนี้ ไซ้ไหม ง่ายดี แต่ก่อนที่จะเป็นอย่างนี้นั้น
ไม่ง่ายเลย จะต้องอาศัยการฟังจนกระทั่งเข้าใจจริง ๆ และอบรมเจริญปัญญา
จนพร้อมที่เมื่อได้ฟังพระธรรมถึงกาลที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ก็ได้รู้แจ้งอริยสัจธรรม

ลำดับนั้น มารคิดว่า ชื่อว่าปรุพันธะนี้เป็นสมบัติของเรา (เพราะกาลครั้งหนึ่ง ท่านเคยเป็นอุปัฏฐากของพวกเดียรถีย์) มารคิดว่า แต่ว่าพระผู้มีพระภาคเสด็จไปเรือนของเขาวัดนี้ เขาจะได้บรรลุมรรคผลเพราะได้ฟังพระธรรมของพระผู้มีพระภาคหรือไม่หนอ

เพื่อที่จะได้รู้ว่าปรุพันธะใครบรรลุมรรคผลหรือไม่ มารก็เนรมิตรูปเป็นพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับยืนใกล้ประตูเรือนของปรุพันธะอุบาสก

อยากรู้มาก มีวิธีที่จะรู้ได้ คือ ได้แปลงกายเป็นพระผู้มีพระภาค

แม้ปรุพันธะอุบาสกได้ฟังว่าพระผู้มีพระภาคเสด็จมาอีกแล้ว ก็คิดว่า ธรรมดาการเสด็จไปชนิดไม่แน่นอนของพระพุทธรูปทั้งหลายไม่มีเลย เหตุไรหนอจึงเสด็จมาดังนี้

การที่พระผู้มีพระภาคเสด็จไปและเสด็จกลับมาอีก ย่อมไม่มีเลย เพราะฉะนั้น ท่านก็มีความสงสัย

ท่านจึงได้รับไปที่ที่มารแปลงเป็นพระพุทธรูปเจ้ายืนอยู่ เมื่อกราบแล้วได้ยืนที่สมควรข้างหนึ่ง และกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคทรงกระทำภักติกเสริ้งในเรือนของข้าพระองค์ ทรงอาศัยเหตุอะไรจึงเสด็จมาอีก

มารกล่าวว่า

ดูก่อน ปรุพันธะ เราเมื่อกล่าวธรรม ไม่ทันพิจารณาแล้วกล่าวคำไปข้อหนึ่งมีอยู่ แท้จริงเรากล่าวไปว่า ปัญจขันธ์ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาหมดทุกอย่าง แต่ความจริงไม่ใช่ทั้งหมดเห็นปานนั้น ด้วยว่าขันธ์บางจำพวกที่เที่ยง มั่นคง ยืนยงมีอยู่

ที่นั่นปรุพันธะอุบาสกคิดว่า เรื่องนี้เป็นเรื่องหนกอย่างยิ่ง

คือ เป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำเลยที่จะกล่าวอย่างนี้

ด้วยธรรมดาว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสเป็นคำสองไม่มี จึงคิดใคร่ครวญว่า
ขึ้นชื่อว่ามารเป็นข้าศึกของพระทศพล ผู้นี้ต้องเป็นมารแน่ จึงกล่าวว่า

ท่านเป็นมารหรือ

มารยอมรับว่าใช่ ปุรพันธอุบาทถกจึงขึ้นว่ากล่าว

มารตั้ง ๑๐๐ ตั้ง ๑,๐๐๐ ก็มาทำศรัทธาของเราให้หวั่นไหวไม่ได้หรอก
พระผู้มีพระภาคเมื่อทรงแสดงธรรมแก่เรา ก็ทรงแสดงธรรมปลุกให้ตื่นว่า
สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง ท่านอย่ายืนใกล้ประตูเรือนของเรานะ

มารก็ได้อันตรธานไปในที่นั่นนั่นเอง

และในตอนเย็นปุรพันธอุบาทถกก็ได้ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค กราบทูลให้ทรง
ทราบ

ท่านผู้พิจารณาธรรมหนักแน่นมั่นคงไม่หวั่นไหวที่จะรู้ว่า สังขารทั้งปวง
ไม่เที่ยง ไม่ว่าใครจะกล่าวอย่างไรก็หนักแน่นมั่นคงว่า สิ่งใดที่เกิด
เพราะเหตุปัจจัยสิ่งนั้นก็ดับ ที่จะยั่งยืนมั่นคงนั้นไม่มีเลย หรือขั้นบ้างขั้นธอาจจะ
ยั่งยืนมั่นคง ถ้าคิดอย่างนี้ เข้าใจอย่างนี้ ก็เป็นความเห็นผิด และเป็นการไม่มั่นคง
ในเหตุในผล ซึ่งการที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ ต้องเป็นผู้มีความมั่นคงในเหตุในผล
จริง ๆ ไม่คลอนแคลน ไม่ว่าในการพิจารณากายานุปัสสนาสติปัฏฐาน
เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน หรือธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน
ก็ต้องพิจารณาในเหตุผลที่จะทำให้สติปัฏฐานเจริญขึ้นโดยถูกต้อง

ผู้ฟัง มารนี้มาได้แนบเนียนมาก ถ้าปุรพันธะไม่ได้โสดาบันก็เสร็จแน่

ส. ถ้าเป็นผู้ที่หนักแน่นมั่นคง ฟังพระธรรมเข้าใจ แม้ในขั้นของการฟัง
ก็ต้องประกอบด้วยเหตุผลที่จะต้องรู้ว่า พระธรรมที่ทรงแสดงไม่มีสอง เพราะว่า
ทรงแสดงตามที่ทรงตรัสรู้ ฉะนั้น ที่จะกลับไปกลับมาเป็นไปไม่ได้ และโดยเหตุผล
จริง ๆ ก็เป็นอย่างนั้นไม่ได้

ผู้ฟัง ฉันทิโกฉันทัน เมื่อเราฟังอาจารย์แล้วเราก็ต้องมั่นคงว่า รูปหนึ่ง
กับปรมัตถธรรมต้องต่างกันแน่

สุ. ต้องพิจารณาและเป็นความเข้าใจจริง ๆ ในเรื่องของปรมัตถธรรม ในเรื่องลักษณะของสภาพธรรมที่พิสูจน์ได้ ไม่ใช่เพียงแต่ให้เชื่อหรืออ้างตำราโดยบอกว่า เมื่ออิริยาปถบรรพมีในกายานุปัสสนาสติปัฏฐานก็ต้องดูรูปนั้น หรือรู้รูปนั้น ทำทางที่นั่ง ที่นอน ที่ยืน ที่เดิน ซึ่งนั้นไม่เกี่ยวกุลต่อพระธรรมที่ทรงแสดงเรื่องของปรมัตถธรรมไว้โดยละเอียด เพราะแม้แต่โดยธาตุก็ไม่มีธาตุยืน ไม่มีธาตุเดิน ไม่มีธาตุนั่ง ไม่มีธาตุนอน มีแต่ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม มีวิญญาณธาตุ มีโลกธาตุ มีทสธาตุ มีกามธาตุ มีธาตุต่าง ๆ ซึ่งมีลักษณะจริง ๆ เป็นปรมัตถธรรม และเมื่อปัญญาารู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมเพิ่มขึ้น เจริญขึ้น มั่นคงขึ้น ก็ยิ่งรู้ว่า ไม่มีตัวตนที่จะทำอะไรได้เลยสักอย่างเดียว

นี่คือการละคลายความเป็นตัวตน โดยการรู้เหตุปัจจัยของสภาพธรรมแต่ละอย่างที่เกิดขึ้นว่า เป็นแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรมที่เกิดขึ้นทำกิจของสภาพธรรมนั้น ๆ และจะรู้ด้วยว่า มัชฌิมาปฏิปทา คือ ขณะที่สติระลึกรู้ตรงลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นสติปัฏฐาน มิฉะนั้นแล้วไม่ใช่มัชฌิมาปฏิปทา เพราะว่าไม่ทำให้ปัญญาชัดในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม

สมโมหวิโนทนี อรรถกถาวิภังคปกรณ์ มีข้อความว่า

นอกจากมรรคแล้ว เครื่องนำออกอย่างอื่นย่อมไม่มี แม้มรรคนั้นมิใช่เครื่องนำออกก็หาไม่ เพราะฉะนั้น มรรคนั้นบัณฑิตจึงรู้ว่าเป็นสัจจะ เพราะอรรถว่าเป็นเครื่องนำออกอย่างแท้จริง

ทุกคนกำลังมีกิเลสสะสมมามาก ก็อยากจะให้กิเลสนั้นหมดไป เบาบางไปดับไป แต่จะไม่มีหนทางอื่นเลย นอกจากมรรคมีองค์ ๘ เท่านั้น เพราะฉะนั้น เครื่องที่จะนำกิเลสทั้งหลายออกอย่างอื่นนอกจากมรรคไม่มีเลย หรือใครคิดว่ามีหนทางอื่น วิธีอื่นที่จะดับกิเลส แต่ข้อความในพระไตรปิฎกและอรรถกถาแสดงไว้ชัดเจนว่า เครื่องนำออกอย่างอื่นย่อมไม่มี แม้มรรคนั้นมิใช่เครื่องนำออกก็หาไม่

ยังปฏิเสธกำกับไว้อีกว่า ที่มรรคนั้นจะไม่ใช่เครื่องนำออกนั้น เป็นไปไม่ได้แต่ละขณะที่สติเกิดระลึกลักษณะสภาพธรรม และสังเกตพิจารณาเพื่อที่จะแยก

ลักษณะของนามธรรมซึ่งเป็นสภาพรู้ออกจากลักษณะของรูปธรรมที่ปรากฏ
นั้นเป็นหนทางที่จะนำกิเลสออกอย่างแท้จริง

เพราะฉะนั้น มรรคนั้น บัณฑิตจึงรู้ว่าเป็นสัจจะ

ต้องเป็นบัณฑิต เป็นผู้ฉลาด จึงจะรู้ว่า หนทางที่จะละกิเลสนั้นมีหนทางเดียว

ข้อความต่อไปใน **สัมโมหวิโนทนี วิมังกคปกรณ์** มีว่า

ทุกข์นั้นตัณหามิได้สร้างแล้วย่อมไม่มา ทุกข์ย่อมมีเพราะเหตุภายนอก
มีเพราะพระอิศวรบันดาลก็หาไม่ ที่แท้ทุกข์ย่อมมีเพราะตัณหา

เป็นข้อความสั้น ๆ แต่เป็นชีวิตประจำวันของทุกคนซึ่งมีทุกข์ คงไม่มีใครเลย
ที่เกิดมาแล้วไม่มีทุกข์ เพียงแต่ว่าจะทุกข์มากหรือทุกข์น้อย จะทุกข์กายหรือทุกข์ใจ
แต่มีใครบ้างที่จะพิจารณาอริยสัจธรรมที่ว่า ทุกข์นั้นตัณหามิได้สร้างแล้วย่อมไม่มา

ถ้าไม่มีตัณหา ทุกข์ย่อมเกิดไม่ได้ แม้แต่เพียงความเป็นเราด้วยตัณหา
ความเป็นเราด้วยทิฏฐิ ความเป็นเราด้วยมานะ ก็ไม่พ้นจากโลภมูลจิตเลย

ความเป็นเราด้วยทิฏฐิ คือ โลภมูลจิตทิฏฐิคิดสัมปยุตต์ ซึ่งเกิดร่วมกับ
สักกายทิฏฐิที่ยึดถือนามธรรมและรูปธรรมว่าเป็นตัวตน ในขณะนั้นควรจะพิจารณาว่า
เป็นทุกข์แค่ไหน ทุกข์ทั้งหมดย่อมมาจากการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน
หรือเป็นเรา ซึ่งขณะนั้นเกิดร่วมกับโลภะ ความยินดีพอใจในความเห็น ในการยึดถือ
อย่างนั้น

เพราะฉะนั้น ถ้ามีปัญญาที่สามารถรู้ความจริงว่าไม่ใช่เรา เพียงละคลายการ
ยึดถือนามธรรมและรูปธรรมว่าเป็นตัวตน และสามารถเข้าใจลักษณะของ
สภาพธรรมในวันหนึ่ง ๆ ก็จะทำให้ความทุกข์เบาบางได้ แม้ในขั้นของการพิจารณาว่า
สภาพธรรมที่กำลังปรากฏนั้น ๆ ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ของเรา แต่ที่จะดับได้จริง ๆ
เป็นสมุจเฉตต้องถึงโศตাপัตติมรรคจิต จึงจะดับการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน
และความเห็นผิดต่าง ๆ ได้ แต่ถ้ายังไม่ถึง ในบางกาลก็ต้องเป็นทุกข์เพราะการยึดถือ
สภาพธรรมว่าเป็นตัวตน และถ้ายึดถือเหนียวแน่นมาก ทุกข์นั้นก็ต้องเพิ่มมากขึ้น

- ถ. ความเห็นถูกต้องเพียงอย่างเดียว ทำให้ทุกข์ไม่เกิดเลยหรือ
- ส. ทุกข์ทั้งหลาย ถ้าไม่มีตัณหาก็กไม่มี
- ถ. ความเห็นกับตัณหา อย่างเดียวกันหรือ
- ส. ความเห็นผิด พอใจในความเห็นนั้น
- ถ. ถ้ายึดถือว่าเป็นตัวตน เป็นตัณหาใหม่
- ส. แน่نون เพราะว่าทวิภูตติจะต้องเกิดกับโลกมุลจิต ต้องเกิดร่วมกันกับโลกเจตสิก
- ถ. ผู้ได้โสดาปัตติมรรค โสดาปัตติผล เป็นพระโสดาบัน เป็นผู้ที่ไม่มีความเห็นแล้วหรือ
- ส. มิได้ ไม่ใช่ว่าดับตัณหาหมด แต่ดับโลกมุลจิต ๔ ดวง คือโลกมุลจิตทวิภูตติคตสัมปยุตต์ แต่ยังคงมีโลกมุลจิตทวิภูตติคตวิปยุตต์ ยังมีความทุกข์อยู่แต่น้อยลง
- ถ. ทุกข์อะไร ทุกขอริยสัจจ์หรือ
- ส. แน่نون ยังมีความพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เพราะฉะนั้น ก็ต้องมีทุกข์ซึ่งเกิดจากรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ
- ถ. พระโสดาบันจะได้แต่ทวิภูตติ
- ส. ละได้เฉพาะความเห็นผิดทั้งหมด
- ถ. ละกามราคะ ปฏิฆะไม่ได้
- ส. ไม่ได้
- ถ. ที่เมื่อื่บ่อกว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง ถ้าผมบ่อกว่า สังขารทั้งปวงเที่ยง ก็เป็นมิจฉาทวิภูตติ
- ส. จริงไหม
- ถ. จริง
- ส. สังขารทั้งปวงเที่ยง จริงหรือเปล่า

ถ. สังขารทั้งปวงไม่เที่ยงเราจะรู้ได้อย่างไร สิ่งที่ไม่เที่ยง คือ รูปกับนาม
เท่านั้น สังขารเป็นปรมาณัตถ์หรือ

ส. สังขารธรรม ได้แก่ จิต เจตสิก รูป สังขารขันธ์ ได้แก่ เจตสิก
๕๐ ดวง สังขารที่เป็นอกิสังขารในปฏิจลสมุปบาท ได้แก่ เจตนาเจตสิก ๑ ดวง นี่คือ
การที่จะต้องฟังพระธรรม และเข้าใจศัพท์หรือความหมายของพญฺชนะแต่ละ
พญฺชนะให้ถูกต้อง

ถ. จิต เจตสิก รูป

ส. เป็นสังขารธรรม

๑๗๕๙

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๔ มกราคม ๒๕๓๑

ถ. สังขารเป็นเพียงแต่ชื่อ

สุ. ไม่มีลักษณะหรือ มีแต่ชื่อว่าจิตหรือ

ถ. จิตมี

สุ. จิตเป็นสังขารธรรม เพราะว่าจิตเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยแล้วดับไป

ถ. สังขารอย่างหนึ่ง จิตอย่างหนึ่ง ไม่ใช่อย่างนั้น ใช่ไหม

สุ. สังขารธรรม หมายถึงธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นเพราะมีปัจจัยปรุงแต่ง

และดับ ปรมัตถธรรมที่เป็นสังขารธรรม ได้แก่ จิต เจตสิก รูป

จิตมีจริง ๆ จิตเป็นสังขารธรรม เจตสิกมีจริง ๆ เจตสิกเป็นสังขารธรรม
รูปมีจริง ๆ รูปเป็นสังขารธรรม ไม่ได้พูดถึงสิ่งที่ไม่มีหรือสิ่งที่ไม่จริง พูดถึงสิ่งที่มี
และแสดงสภาพลักษณะของธรรมนั้น ๆ ว่า ธรรมประเภทใดเป็นสังขารธรรม
ธรรมประเภทใดไม่ใช่สังขารธรรม

คู่มือการศึกษาพระอภิธรรม คือ ปรมัตถธรรมสังเขป จิตตสังเขป และ
ภาคผนวก ได้พิมพ์เสร็จแล้ว สำหรับท่านที่สนใจคงจะต้องอ่านซ้ำ ๆ ให้เข้าใจจริง ๆ
เพราะการศึกษาพระไตรปิฎก ถ้าไม่มีพื้นฐานขั้นต้นที่มั่นคง ศึกษาไปอาจจะเบื่อ
ที่เป็นเรื่องละเอียดมาก หรือมีสิ่งที่จะต้องเข้าใจมาก บางคนก็คิดว่า ทำไมละเอียด
อย่างนี้ หรือต้องเข้าใจอย่างนี้ แต่ถ้ามีความเข้าใจจริง ๆ จะเห็นคุณค่า เห็นประโยชน์
ของพระธรรมที่ได้ทรงแสดงไว้โดยละเอียด เนื่องจากกิเลสมากมายเหลือเกิน และการ
ที่จะละคลายกิเลสก็แสนที่จะยาก ไม่ใช่เป็นไปได้โดยรวดเร็ว

เพราะฉะนั้น ต้องมีวิริยอุตสาหะจริง ๆ ที่จะต้องเข้าใจพระธรรมตั้งแต่ขั้นต้น
ไม่ใช่ข้ามขั้นไปเรียนเรื่องอื่นก่อน จะข้ามการเข้าใจพระธรรมไปตามลำดับไม่ได้เลย
คือ จะต้องเข้าใจเรื่องของปรมัตถธรรม

สำหรับท่านที่จะอ่านหนังสือเล่มนี้ ก็ค่อย ๆ อ่าน ค่อย ๆ พิจารณา และถ้าท่านมีมิตรสหายที่จะสนทนาธรรม ก็อาจจะใช้หนังสือเล่มนี้เป็นคู่มือในการสนทนาได้ เช่น คำถามทบทวนต่าง ๆ ก็ช่วยกันตอบ หรือตอบโดยนัยต่าง ๆ หรือตรวจสอบดูว่ามีความเข้าใจในสิ่งที่อ่านตรงกันหรือเปล่า ถูกต้องหรือเปล่า

ก็ขออนุโมทนากุศลศรัทธาของท่านผู้ฟังทุกท่าน ที่ร่วมกันบริจาคค่าพิมพ์หนังสือเล่มนี้

ถ. ปรมัตถธรรมหมายถึงสภาพที่คงที่ ใช่มั้ย

ส. ปรมัตถธรรม คือ สภาพธรรมที่มีจริง แม้ว่าจะไม่ใช่ชื่อใด ๆ เรียกเลยก็ตาม เช่น เห็น ไม่ต้องเรียกชื่อ ไม่ต้องบอกว่าเป็นชื่อเห็น แต่ก็กำลังเห็นในขณะที่จิตเห็นเกิดขึ้นเห็น

ขณะที่ได้ยินเสียง ไม่ต้องเรียกอะไรทั้งหมด ปรมัตถธรรมคือสภาพธรรมที่มีจริงที่กำลังได้ยินเสียงในขณะนั้น โดยไม่ต้องใช้ชื่อใด ๆ

ถ. คำว่า คงที่ ฟังดูแล้วเหมือนเที่ยง ที่ผมถามนี้เกี่ยวเนื่องอะไรกับอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตน

ส. เสียงเที่ยงไหม

ถ. เสียงไม่เที่ยง

ส. การเกิดขึ้นและดับไปเป็นสุขหรือเป็นทุกข์

ถ. เป็นทุกข์

ส. และบังคับได้ไหม

ถ. ไม่ได้

ส. นั่นคืออนัตตา

ถ. และที่ว่า คงที่ ในความหมายของปรมัตถธรรมคงที่อย่างไร

ส. อะไรคงที่

ถ. คือ สภาพที่ไม่เปลี่ยนแปลง จิต เจตสิก

ส. อะไรไม่เปลี่ยนแปลง

ถ. คงที่ เช่น เสียงก็อย่างหนึ่ง ทางตาก็อย่างหนึ่ง ความหมายอย่างนั้นหรือเปล่า

ส. ไม่มีคำว่า คงที่ สภาพธรรมอย่างใดเกิดขึ้นมีลักษณะอย่างใด ก็เปลี่ยนแปลงลักษณะของสภาพนั้นให้เป็นอย่างอื่นไม่ได้ นั่นเป็นวิเสสลักษณะของสภาพธรรมนั้น แต่สภาพธรรมใดก็ตามที่เกิดขึ้น สภาพธรรมนั้นต้องดับไป นี่เป็นสามัญญลักษณะของสภาพธรรมนั้น

ก่อนที่การเจริญปัญญาจะสมบูรณ์ถึงขั้นเป็นวิปัสสนาญาณแต่ละขั้นได้ ชีวิตวันหนึ่ง ๆ ก็ผ่านไปตามกรรม และสภาพธรรมที่ปรุงแต่งให้สังขารธรรม คือ จิต เจตสิก รูป ก็เกิดขึ้นเป็นไปโดยหลักเสียงไม่ได้เลย ถ้าทุกคนมีความมั่นคงในเรื่องของกรรม ในเรื่องของสภาพธรรมที่เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ชีวิตดำเนินไปในแต่ละวัน ซึ่งมีทั้งสุขบ้าง ทุกข์บ้าง บางครั้งตื่นเต้นดีใจ บางครั้งเสียใจ ตกใจ สมหวัง ผิดหวัง มีทั้งเรื่องดีเรื่องร้าย มีทั้งเรื่องเกิด เรื่องแก่ เรื่องเจ็บ เรื่องตาย ก่อนที่สติปัญญาแต่ละวัน ๆ จะเกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมโดยลักษณะที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน แต่เป็นสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย เพราะฉะนั้น ในวันหนึ่ง ๆ ไม่ว่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเป็นไปอย่างไร สติปัญฐาน และปัญญาก็ต้องระลึกศึกษารู้ลักษณะของสภาพธรรมนั้น ๆ

เช่น ในขณะที่ได้ข่าวการสิ้นชีวิตอย่างกะทันหันของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ผู้ที่มีปกติเจริญสติปัญฐานในขณะที่กำลังได้ยินเรื่องนั้น สติปัญฐานก็สามารถเกิดขึ้น ไม่ใช่เฉพาะในขณะที่ได้ยินได้ฟังเรื่องนั้น เพราะว่าเป็นผู้มีปกติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรม แต่ไม่ว่าจะได้ยินได้ฟังเรื่องหนึ่งเรื่องใดก็ตาม สติระลึกลักษณะของเสียงก็ได้ ระลึกลักษณะของเสียงขณะใด ขณะนั้นก็รู้ในสภาพที่ไม่ใช่นามธรรม เพราะว่า มีลักษณะของเสียงปรากฏเป็นเสียง

ในขณะนี้เสียงที่กล่าวว่าเป็นรูปธรรม ก็เพราะว่ามีลักษณะของเสียงปรากฏ นามธรรมเป็นสภาพรู้ ไม่ใช่เสียง เพราะฉะนั้น ไม่มีลักษณะของเสียง ไม่มีลักษณะของกลิ่น ในขณะที่นามธรรมเกิดขึ้น แต่ว่านามธรรมเป็นสภาพที่รู้เสียง

เพราะฉะนั้น ในขณะนี้เองมีเสียงซึ่งเป็นรูปธรรม และสติปัญญานเกิดระลึกรู้ลักษณะของเสียงซึ่งเกิดปรากฏแล้วหมดไป สภาพของเสียงก็คือเท่านั้นเอง มีเหตุปัจจัยปรุงแต่งให้เสียงเกิดขึ้นและดับไป ในขณะนั้นสติปัญญานอาจจะระลึกลักษณะของได้ยิน เพราะในขณะที่เสียงปรากฏต้องมีสภาพรู้เสียง มีลักษณะที่รู้เสียง ในขณะที่ระลึกลักษณะของได้ยินซึ่งเป็นอาการรู้ เป็นลักษณะรู้ ในขณะนั้นก็เป็นการระลึกถึงลักษณะของวิญญาณขันธ์

แสดงให้เห็นว่า สติปัญญานจะระลึกลักษณะของขันธ์หนึ่งขันธ์ใดใน ๕ ขันธ์ ซึ่งชินหู คำว่า รูปขันธ์ ก็ไม่ใช่อื่นไปจากในขณะที่เสียงปรากฏและสติระลึกขณะที่ได้ยิน กำลังรู้เสียง ขณะนั้นกำลังระลึกลักษณะของได้ยิน ขณะนั้นก็เป็นวิญญาณขันธ์

ไม่ใช่เพียงแค่คล่องเรื่องชื่อ แต่ต้องรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นขันธ์จริง ๆ ในขณะที่สภาพธรรมนั้น ๆ ปรากฏ

และสำหรับวิญญาณขันธ์ มีตั้งแต่เกิดจนตาย สภาพรู้ ชาติรู้ อาการรู้ เมื่อเกิดขึ้นก็ต้องมีจิตซึ่งเป็นวิญญาณขันธ์จนกระทั่งถึงขณะสุดท้ายที่จิตจิตเกิดและดับไปสำหรับชาติหนึ่ง เพราะฉะนั้น สภาพรู้ ชาติรู้ มีอยู่จนชิน ความชินทำให้ไม่รู้ว่าในขณะที่กำลังเห็นในขณะนี้ก็เป็นสภาพรู้ หรือในขณะที่เสียงกำลังปรากฏได้ยินในขณะนี้ก็เป็นสภาพรู้นั่นเอง

เพราะฉะนั้น สติปัญญานจึงเป็นการระลึกถึงสภาพธรรมที่เป็นจริง มีจริง เป็นปกติในชีวิตประจำวัน จะกว่าปัญญาจะเจริญขึ้นเป็นวิปัสสนาญาณแต่ละขั้น

เรื่องของรูปขันธ์ก็มีปรากฏให้สติระลึก เรื่องของวิญญาณขันธ์ก็มีปรากฏให้สติระลึกได้ ในขณะที่อารมณ์ใดอารมณ์หนึ่งปรากฏทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ แต่ถ้าไม่ระลึกรู้ลักษณะของเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ ก็ดับกิเลสไม่ได้

เพราะฉะนั้น สำหรับบางท่าน สติปัญญานก็ระลึกรู้ลักษณะของความรู้สึก ไม่ว่าในขณะนั้นจะเป็นการเห็นอะไร ได้ยินได้ฟังเรื่องอะไร จะสุข จะทุกข์ จะดีใจ

จะเสียใจ ลักษณะของสภาพความรู้สึกในขณะนั้นเป็นอย่างไร สติปัญฐานก็สามารถระลึกได้ว่า เป็นแต่เพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่ง ความเสียใจก็เป็นสภาพความรู้สึกที่ไม่สลายใจอย่างหนึ่ง ตรงกันข้ามกับความดีใจซึ่งเป็นความรู้สึกสลายใจนั่นเอง เพราะฉะนั้น สติปัญฐานระลึกลักษณะของความรู้สึกขณะใด ขณะนั้นก็ป็นเวทนาขันธ์นั่นเอง

สำหรับลักษณะของสัญญาขันธ์ และสังขารขันธ์ เป็นเรื่องที่ต้องระลึกต่อไปอีก จะหยุด จะไม่ระลึก เป็นไปไม่ได้ที่จะละคลายการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน เพราะฉะนั้น ต้องรู้ว่า ในขณะที่ยังเรื่องราวต่าง ๆ หรือสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ช่วงขณะที่จำได้ขณะนั้นก็เป็นสัญญาขันธ์ หรือได้แก่ สัญญาเจตสิกนั่นเอง

เคยระลึกบ้างไหม ความต่างกันของสัญญาขันธ์และสังขารขันธ์ ถ้าไม่ได้ฟัง และไม่ได้กล่าวถึงสภาพธรรมในชีวิตประจำวันบ่อย ๆ ก็ไม่มีเครื่องที่จะทำให้พิจารณาระลึกได้ในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏเป็นขันธ์ ๕ ซึ่งจะต้องแยกแยะในขณะนี้ เพื่อที่สติจะได้ระลึกและศึกษาจนกระทั่งรู้ชัดขึ้น

นามขันธ์ทั้ง ๔ ต้องเกิดร่วมกัน คือ ทั้งเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ นามขันธ์ทั้ง ๔ ไม่แยกกันเลยในขณะนี้ และสติปัญฐานต้องระลึกลักษณะของนามขันธ์ทั้ง ๔ เพื่อละคลายความเป็นตัวตน

เพราะฉะนั้น ในขณะนี้เอง การที่จะรู้ว่าลักษณะอย่างใดเป็นสัญญาเจตสิก เป็นสัญญาขันธ์ และลักษณะอย่างใดเป็นเจตสิกอื่น ๆ ซึ่งเป็นสังขารขันธ์ จะต้องเริ่มสังเกตรู้ลักษณะของสัญญาอย่างหายาบ ๆ ไปก่อน เช่น รู้ว่าขณะใดที่ไม่ลืมขณะนั้นคือจำ

นี่กำลังมีสัญญาขันธ์ ขณะใดที่ไม่ลืมขณะนั้นคือจำ ขณะนี้ทางตาที่รู้ว่าเห็นสิ่งใด ขณะนั้นคือจำ รู้ใหม่ว่าขณะนั้นเห็นอะไร ถ้ารู้ว่าเห็นอะไร ขณะนั้นคือจำ จึงรู้ว่าเห็นอะไร และขณะได้ยินเสียงเป็นเรื่องราวของบุคคลนั้นบุคคลนี้ ในขณะที่รู้เรื่องราวนั้นในขณะนั้นก็คือจำ ถ้าไม่จำจะรู้เรื่องได้ไหม เสียงผ่านไปทีละคำ ๆ

จะไม่เป็นเรื่องเลยถ้าจำไม่ได้ แต่นี่เพราะจำ ในขณะที่ได้ยินเสียงจึงได้รู้ว่าเรื่องอะไร นี่คือลักษณะของสัญญาเจตสิกซึ่งเป็นสัญญาขั้นต้น

ขณะที่ได้กลิ่นและรู้ว่าเป็นกลิ่นอะไร ขณะนั้นก็จำ ขณะทีมนั้นคือขณะที่จำ ขณะที่ลิ้มรสและรู้ว่าเป็นรสอะไร วันนี้รับประทานอาหารอะไรบ้าง วันนี้รับประทานผลไม้อะไรบ้าง ที่ตอบว่ารับประทานมะม่วง หรือรับประทานองุ่น หรือรับประทานเงาะ นั่นคือจำรสที่ปรากฏ ถ้าไม่จำจะไม่รู้เลยว่าขณะนั้นเป็นรสอะไร

เพราะฉะนั้น ในขณะที่ใดที่จำ ต่อไปนี้ก็จะระลึกได้เลยว่า ขณะที่จำนี่เองเป็นสัญญาขั้นต้น หรือสัญญาเจตสิก ขณะที่กระทบสัมผัสและรู้ว่ากระทบสัมผัสอะไร ขณะนั้นก็จำเหมือนกัน เช่น กระทบสัมผัสก็รู้แล้วว่าสัมผัสอะไรทั้ง ๆ ที่แข็งที่จำลักษณะที่แข็งเป็นสัญญาอย่างหนึ่งอย่างใด คือ รู้ว่ากระทบสัมผัสอะไร ขณะนั้นก็สัญญาเจตสิกที่เป็นสัญญาขั้นต้นนั่นเอง

นี่เป็นสิ่งที่สติจะต้องระลึก เพื่อเห็นสภาพที่ไม่ใช่เราในขณะที่จำ

ส่วนสังขารขั้นต้น คือ สภาพธรรมที่ปรุงแต่งหลังจากที่จำรู้ว่าเป็นอะไรแล้ว ขณะนี้เห็นแมวตัวหนึ่ง เป็นสัญญาหรือเปล่าที่รู้ว่าเป็นแมว เป็น รู้สึกอย่างไรกับแมวตัวนั้น สวย ชอบ น่ารัก นั่นคือสังขารขั้นต้น แต่บางคนไม่ชอบแมว สังขารขั้นต้นก็ปรุงแต่งให้ไม่น่ารัก หรือน่ารังเกียจก็แล้วแต่ แมวตัวนั้นอาจจะดมหรือพิกัดพิการต่าง ๆ เพราะฉะนั้น เมื่อเห็นแล้วจำว่าเป็นสิ่งใด แต่สังขารขั้นต้นปรุงแต่งเป็นความชอบ ความไม่ชอบ เป็นความรัก เป็นความชัง เป็นความเมตตาหรือความกรุณา เป็นความอาฆาตพยาบาท เป็นความคิดดีหรือคิดร้ายในสิ่งที่ปรากฏซึ่งสัญญากำลังจำ

นี่คือความต่างกันของสัญญาขั้นต้นและสังขารขั้นต้น ซึ่งเป็นชีวิตประจำวัน ถ้าสติปัฏฐานไม่เกิด ปัญญาไม่พิจารณาลักษณะสภาพธรรมแต่ละอย่าง ไม่มีทางที่จะละคลายการยึดถือสภาพธรรมในขณะที่จำ ในขณะที่ปรุงแต่งเป็นรักบ้าง ชังบ้าง คิดดี คิดร้ายบ้างว่า แท้ที่จริงแล้วไม่ใช่ตัวตน เป็นสภาพธรรมแต่ละอย่างนั่นเอง

ในชีวิตประจำวันของยุคนี้สมัยนี้ทุกคนก็ดูโทรทัศน์ เวลาที่ดูโทรทัศน์จำใคร ในโทรทัศน์ นั่นคือ สัญญาขั้นต้น รู้เรื่องเพราะว่ามีทั้งภาพและเสียง ชอบหรือไม่ชอบ

ในขณะนั้น มีความห่วงใย กังวล ตื่นเต้น ตกใจอะไรบ้างจากเห็นและได้ยินเรื่องราวในโทรทัศน์ นั่นคือสังขารชั้นรูกำลังปรุงแต่งพร้อมกับสัญญาที่กำลังจำ ซึ่งจะต้องแยกสังเกตรู้ จนกว่าจะละการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน

นั่นคือช่วงเวลาพักผ่อนยามว่างขณะที่ดูโทรทัศน์ นอกจากนั้นคือขณะที่ทำธุรกิจการงานต่าง ๆ ซึ่งเป็นเรื่องของสัญญาจำทั้งนั้น ตั้งแต่จำว่าไปไหน นิ่งที่ไหน ไต่ไหน พุดกับใคร เรื่องอะไร ปากกา ดินสอ สมุดอยู่ที่ไหน โทรศัพท์ วันนี้มีแขกมาก ยุ่งมาก เรื่องมาก ติดต่อกันมาก ต้องเดินทาง ต้องคิดตัวเลข หรืออะไรต่าง ๆ ทั้งหมด ขณะที่จำคือเห็นแล้วรู้ และสังขารชั้นรูกำลังปรุงแต่งเป็นเรื่องราวเป็นความคิดตามธุรกิจการงานของแต่ละคน

นี่คือชีวิตในวันหนึ่ง ๆ ที่ทุกขณะจะไม่พ้นจากชั้น ๕ ตั้งแต่เกิดจนตาย ซึ่งกว่าปัญญาจะค่อย ๆ เจริญขึ้นและสังเกตพิจารณารู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ทุกคนจะเห็นได้ว่า ชีวิตชาติหนึ่ง ๆ มากหรือน้อย สำหรับการที่จะอบรมเจริญปัญญารู้ลักษณะของสภาพธรรมเพิ่มขึ้น เพราะว่าวันหนึ่ง ๆ เต็มไปด้วยความวุ่นวายของธุรกิจการงานต่าง ๆ และยังมีการการรื่นเริง การชวนชวาย เพลิดเพลินพักผ่อนต่าง ๆ การที่จะสนุกสนานโดยวิธีฟังเพลงบ้าง หรือวาดภาพต่าง ๆ บ้าง หรือซื้อของบ้าง ปรุงอาหารบ้าง ปลูกต้นไม้บ้าง เพราะฉะนั้น ชีวิตของชาติหนึ่งซึ่งปัญญาจะเจริญขึ้น ที่จะอบรมเจริญความเห็นถูกในลักษณะของสภาพธรรมจะมากหรือน้อย เพราะบางชีวิตก็สั้นมาก บางชีวิตก็อาจจะยืนยาวพอสมควร แต่ก็ยังเป็นชีวิตที่ไร้สาระ เพราะไม่ได้เข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

แต่แต่ละคนจะต้องจากโลกนี้ไป หมดสภาพความเป็นบุคคลนี้ สะสมกุศลบ้าง อกุศลบ้างมากน้อยต่างกันไป และสิ่งที่แน่นอนที่สุด คือ ต้องจากเหตุการณ์และเรื่องราวต่าง ๆ ของโลกนี้โดยสิ้นเชิงในวันหนึ่ง เพราะฉะนั้น สิ่งที่เราควรจะทำตัวไปก็ควรจะเป็นการเจริญกุศล และการเข้าใจสภาพธรรมเพิ่มขึ้นโดยการฟัง การพิจารณา และการอบรมเจริญสติปัฏฐาน

บางท่านสะสมสมบัติได้มากมาย เช่น มีความพอใจที่จะสะสมภาพเขียนต่าง ๆ แต่ว่ารูปทั้งหลายไม่ใช่สภาพรู้ รูปทั้งหลายไม่มีใครเป็นเจ้าของ ไม่ว่าผู้ที่เป็นเจ้าของ จะมีความหวงแหนรักษาสถิตินั้นเพียงใด รูปธรรมก็เกิดขึ้นและดับไป ๆ โดยไม่มีใคร เป็นเจ้าของ แม้ว่าใครจะคิดว่าเป็นเจ้าของสมบัติสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ตาม แต่ตามความเป็นจริงแล้วรูปก็เกิดดับ แม้ว่าเจ้าของจะจากไปหรือไม่จากไป รูปก็เกิดขึ้นและดับไป ๆ โดยที่ถ้าใครจะหลงคิดว่าเป็นเจ้าของรูปหนึ่งรูปใด ก็เป็นแต่เพียงการยึดถือ ไม่ว่าจะ เป็นรูปภายนอก เช่น สมบัติต่าง ๆ หรือรูปร่างกายซึ่งทุกคนยึดครองว่าเป็นของเรา รูปก็ไม่ใช่สภาพรู้ รูปเพียงเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยและดับไปเท่านั้นเอง

๑๗๖๐

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๑

สิ่งที่เคยยึดถือว่าเป็นเรา หรือเป็นเขา ในที่สุดก็ต้องถึงกาลที่จะต้องแตกสลาย กระจายสภาพเป็นกองกระดูหรือเถ้าถ่าน ซึ่งเป็นความจริงที่ทุกคนประสบอยู่ ฉะนั้น สำหรับผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ ควรที่จะได้สติจากการตาย ซึ่งท่านได้รับทราบ เวลาที่มีการสิ้นชีวิตของบุคคลหนึ่งบุคคลใด โดยพิจารณาจิตในขณะนั้นว่า ในขณะที่ ได้ทราบข่าวนั้นจิตเป็นกุศลหรือเป็นอกุศล ให้ทุกอย่างเป็นเรื่องของสติปัญญา ที่จะระลึกได้ ในขณะนั้นถ้าสติเกิดจะรู้ว่าโยนิโสมนสิการคืออะไร และ โยนิโสมนสิการคืออะไร แต่ถ้าสติไม่เกิด จะไม่สามารถรู้ได้เลย

เวลาที่ได้ข่าวคนสิ้นชีวิต ทุกคนก็คงจะบางครั้งตกใจ ไม่คาดฝัน บางครั้ง ก็รำพัน หรือเป็นทุกข์เศร้าหมอง หม่นหมอง ขณะนั้นโยนิโสมนสิการ เป็นอกุศล ไม่เป็นประโยชน์เลย แต่ถ้าสติเกิดระลึกได้ในขณะนั้นก็รู้ว่า เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง ความโศกเศร้า ความอาลัยอาวรณ์ ความเสียใจ ไม่มีประโยชน์อย่างใดเลยทั้งสิ้น ควรที่จะเบิกบานใจที่มีโอกาสเข้าใจพระธรรม และได้เห็นว่าพระธรรมที่ทรงแสดงนั้น เป็นสัจจธรรม แทนที่จะเศร้าโศกเสียใจ ก็ควรที่จะได้รับประโยชน์จากทุกสิ่งทุกอย่าง ที่ไม่เที่ยงและเป็นอนัตตา

การฟังพระธรรมจะมีประโยชน์มาก เมื่อน้อมนำพระธรรมนั้นมาพิจารณาจิตใจ ของตนเอง เช่น ถ้าได้ข่าวการสิ้นชีวิตของใครก็ตาม ก็ย้อนระลึกถึงตนเองนอกจาก บุคคลนั้น เพราะว่าผู้ตายอาจจะเป็นผู้ที่มีโลภะมาก ชอบภาพเขียน ชอบดนตรี ชอบสิ่งสวยงาม ชอบความเพลิดเพลินต่าง ๆ และตัวท่านเองเหมือนอย่างนั้นหรือเปล่า

เพราะฉะนั้น สำหรับผู้ที่มีโลภะมาก มีความติดข้องในทรัพย์สมบัติ ก็ควรที่จะ ได้รู้ว่า แม้ที่จริงแล้วสิ่งต่าง ๆ ปรากฏทางตา จึงเกิดความยินดีพอใจชั่วในขณะที่เห็น เวลาที่ปรากฏทางหูเป็นเสียงที่ไพเราะ ก็ทำให้เกิดความยินดีพอใจชั่วขณะที่ได้ยิน

เสียงนั้น หรือว่ากลิ่นหอม ๆ ที่ปรากฏ ก็ทำให้เกิดความพอใจเพียงชั่วขณะที่สูงมาก คือ ชั่วขณะที่กลิ่นนั้นปรากฏ แม้รส แม้สัมผัส ก็เช่นเดียวกัน

เพราะฉะนั้น วันหนึ่ง ๆ จะเห็นได้ว่า แม้ว่ารูปจะเกิดขึ้นและดับไปเร็วมาก สักเท่าไรก็ตาม ความพอใจก็ยังติดตามรูปที่ปรากฏเร็วอย่างนั้น จนกว่าปัญญาจะเจริญขึ้น และสำหรับผู้ที่มีมากด้วยโทษะ ซึ่งแต่ละท่านจะต้องพิจารณาตนเองว่า เป็นผู้ที่มีกโกรธขุนเคืองเคียดร้อนใจบ่อย ๆ หรือว่าผูกโกรธใครไว้บ้าง ก็จะได้พิจารณาตามความเป็นจริงว่า แท้ที่จริงก็หาไม่มีบุคคลนั้นไม่ จะมีบุคคลนั้นก็เพียงชั่วชาติเดียวที่ท่านพบเท่านั้นเอง หลังจากนั้นแล้วไม่มีอีกเลย

จะโกรธหลังจากที่บุคคลนั้นสิ้นชีวิตไปแล้ว ควรหรือไม่ควร ในเมื่อไม่มีบุคคลนั้นอีก ตราบใดที่ยังมีบุคคลนั้นให้เห็น ก็อาจจะทำให้ท่านนึกโกรธหรือผูกโกรธ แต่ถ้าคิดได้ว่า บุคคลนั้นอยู่ในโลกนี้ไม่นานและจะจากไปโดยสิ้นเชิง จะไม่มีบุคคลนั้นอีกเลย ควรจะโกรธบุคคลนั้นเมื่อสิ้นชีวิตแล้วหรือไม่ ถ้าไม่ควร แม้ในขณะนี้เอง ก็เป็นชั่วขณะที่นามธรรมและรูปธรรมเกิดดับเท่านั้น ไม่นานเลย เพราะฉะนั้น ถ้าใครเป็นคนที่มีมักจะขุนเคืองใจไม่พอใจบุคคลอื่นง่าย ๆ หรือไม่ลืมความโกรธ ความขุนเคืองใจนั้น ก็ควรที่จะระลึกถึงความจริงว่า พบกันเพียงชาตินี้ชาติเดียวจริง ๆ และจะไม่พบกันอีกเลย

เพราะฉะนั้น ควรจะดีต่อกัน มีเมตตาต่อกัน หรือควรจะโกรธกัน เพราะว่า การเห็นกันครั้งหนึ่ง ๆ ไม่มีใครสามารถรู้ได้ว่า เป็นการเห็นกันครั้งสุดท้ายหรือไม่ เพราะถ้าไม่คิดว่าเป็นการเห็นกันครั้งสุดท้าย ก็อาจจะไม่ทำดีกับบุคคลนั้น แต่ถ้ารู้ว่า นี่เป็นโอกาสสุดท้ายที่จะได้เห็นกัน อาจจะทำให้จิตใจอ่อนโยน และมีความเมตตา กรุณาต่อกันได้

ถ้าท่านเป็นผู้ที่มีมากด้วยโมหะ ซึ่งก่อนที่จะได้ศึกษาพระธรรม ทุกคนก็ไม่ได้เข้าใจเรื่องของสภาพธรรมทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจเลย เมื่อได้ศึกษาพระธรรมแล้วก็รู้ว่า มีสภาพธรรมที่ปรากฏที่จะต้องศึกษา ไม่ใช่เพียงศึกษาจากตำราหรือการรับฟังเท่านั้น แต่ขณะนี้เองมีสภาพธรรมที่ปรากฏ ที่ควรต้อง

ประจักษ์แจ้งในสัจธรรม ลักษณะที่แท้จริงของสภาพธรรมที่เกิดขึ้นและดับไป ถ้ารู้อย่างนี้ก็ยังเป็นเครื่องเตือนให้รู้ว่า ควรที่จะฟังและพิจารณาธรรมเพื่อเป็นสังฆารขันธให้สติระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมในขณะนี้ โดยที่จะไม่ละเลย หรือ สนุกสนานต่อไปโดยไม่ชวนชวายในการเจริญกุศล

เพราะฉะนั้น ถ้าทราบว่าเป็นผู้ที่ยังมีโมหะมากที่จะต้องขัดเกลา จะทำให้ไม่ละเลยในการฟังพระธรรม และไม่ละเลยการเจริญกุศลทุกประการด้วย เพราะว่า ความประมาทย่อมพลิกชีวิตจากความเจริญไปสู่ความเสื่อมได้ จากการเป็นมนุษย์ในชาตินี้ไปสู่การเป็นเปรต เป็นอสุรกาย เป็นสัตว์ดิรัจฉาน เป็นสัตว์ในนรก ซึ่งอาจจะ เป็นพวงนี้หรือเย็นนี้ย่อมได้ทั้งสิ้น ถ้ารู้อย่างนี้ จะทำให้เป็นผู้ที่ไม่ประมาท

**อรรถกถา ขุททกนิกาย เปตวัตถุ อรรถวรรคที่ ๑ อรรถกถา
เขตตูปมาเปตวัตถุที่ ๑** มีข้อความว่า

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับที่พระวิหารเวฬุวัน ใกล้กรุงราชคฤห์ ทรงปรารภเปรตบุตรเศรษฐีคนหนึ่ง จึงตรัสเรื่องนั้นดังต่อไปนี้

นำพิจารณา เป็นบุตรเศรษฐีในชาตินี้ และเพียงระยะที่สั้นที่สุดที่เร็วยิ่งกว่า กระพริบตา ก็เป็นเปรตได้

ได้ยินว่า ในกรุงราชคฤห์ ได้มีเศรษฐีคนหนึ่งเป็นคนมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโคะมาก มีเครื่องอุปกรณ์แห่งทรัพย์ที่น่าปลื้มใจอย่างมากมาย สักสมทรัพย์ไว้เป็นจำนวนหลายโกฏิ

แต่ละคนในชาติหนึ่ง ๆ ทั้งที่ผ่านไปแล้ว ที่เคยเป็นอย่างนี้ หรือจะเป็นอย่างนี้ ในชาติหน้าก็ได้ ผู้ที่มีโคะมาก มีทรัพย์มาก จะเห็นได้ว่า มีอุปกรณ์แห่งทรัพย์ที่น่าปลื้มใจมากมาย ถ้าเข้าไปในพระราชวังสักแห่งหนึ่งก็ย่อมจะมองเห็นสมบัติเครื่องปลื้มใจ อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่น่าดูน่าชมมาก หรือแม้แต่ในบ้านของเศรษฐีทั้งหลาย

เศรษฐีนั้นมีบุตรคนเดียว น่ารัก น่าชอบใจ เมื่อบุตรนั้นรู้เพียงสา มารถาบิดา ก็คิดว่า แม้ว่าบุตรของเราจะจ่ายทรัพย์ให้สิ้นเปลืองไปวันละ ๑,๐๐๐ ทุกวัน แม้ถึงร้อยปี ทรัพย์ที่สั่งสมไว้นี้ก็ไม่หมดสิ้นไป

ในสมัยนั้นเพียงพันเดียว แต่สมัยนี้ก็เพิ่มขึ้นไปอีกตามสภาพของเหตุการณ์ บางท่านแม้ว่าจะใช้ทรัพย์ถึงร้อยปี ทรัพย์นั้นก็ไม่หมดสิ้นไป

ข้อความต่อไป

จะประโยชน์อะไรด้วยการที่จะให้บุตรนี้ลำบากในการศึกษาวิชาการต่าง ๆ ขอบให้บุตรนี้จึงไม่ลำบากกายและจิต บริโภคโภคสมบัติตามสบายเถิด

นี่เป็นความเห็นของมารดาบิดาซึ่งไม่ให้บุตรศึกษาศิลปวิทยาใด ๆ เลย

เมื่อบุตรนั้นเจริญวัยแล้ว มารดาบิดาได้นำหญิงสาวแรกรุ่นผู้สมบูรณ์ด้วยสกุล รูปร่างความเป็นสาวและความงาม ผู้เฝ้าอิมด้วยกามคุณ บ่ายหน้าออกจาก ธรรมสัญญา

จะเห็นได้ว่า ชีวิตของแต่ละคน แม้ว่าจะเป็นญาติสนิทมิตรสหาย ก็ไม่สนใจ ในพระธรรมเลย ยังคงเพเลิดเพลินในเรื่องของโลก เวลาที่ชักชวนในเรื่องฟังธรรม ก็ไม่สนใจ เป็นผู้ บ่ายหน้าออกจากธรรมสัญญา แม้ในอดีตชาติโน้น ๆ อาจเคย ได้ฟังพระธรรมมาบ้าง แต่ชาติใดก็ตามที่ไม่สนใจ และยังหลงอยู่ในความเพเลิดเพลิน ชาติโน้นก็ บ่ายหน้าออกจากธรรมสัญญา

เขาอภิรมย์อยู่กับหญิงสาวนั้น ไม่ให้เกิดแม้ความคิดถึงธรรม ไม่มีความ เอื้อเฟื้อในสมณพราหมณ์และคนที่ควรเคารพ ห้อมล้อมด้วยพวกนักเลง กำหนด ยินดี ติดอยู่ในกามคุณ ๕ เป็นผู้มึนเมาไปด้วยโมหะ ให้เวลาผ่านไป เมื่อมารดาบิดา ถึงแก่กรรมลง เขาก็ให้สิ่งที่น่าปรารถนาแก่พวกนักรำนักร้องเป็นต้น ผลาญทรัพย์ ให้หมดสิ้นไป ไม่นานเท่าไรนักก็สิ้นเนื้อประดาตัว เทียวขอยืมเงินเลี้ยงชีพ เมื่อยืมหนี้ ไม่ได้อีก และถูกพวกเจ้าหนี้ทวงถาม ก็ต้องให้ที่นา ที่สวน และเรือนเป็นต้นของตน

แก่พวกเจ้าหนี้เหล่านั้น แล้วก็ถือกระเบื้องเที่ยวขอตานกิน พักอยู่ที่ศาลาคนอนาถา ในพระนครนั้นนั่นแล

คงจะมีเศรษฐีหลายคนที่ต้องเปลี่ยนสภาพเป็นผู้ที่ยากไร้ถึงกับเป็นผู้ขอตาน แต่ชีวิตของคนหนึ่งที่กรรมยังไม่เป็นปัจจัยให้จบสิ้นชีวิตลง ก็ยังมีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่อไปอีก คือ

อยู่มาวันหนึ่ง พวกโจรมาประชุมกัน และได้ชักชวนกันว่า จะมีประโยชน์อะไร ด้วยการเป็นอยู่ลำบากอย่างนี้ ท่านยังเป็นหนุ่มมีเรี่ยวแรงกำลังสมบูรณ์ เหตุไฉนจึงอยู่เหมือนคนที่มีมือเท้าพิการ มาร่วมกับพวกเราเที่ยวปล้นทรัพย์ของชาวบ้าน และจะได้อยู่สบาย ๆ

ชายคนนั้นกล่าวว่า เขาไม่รู้วิธีโจรกรรม พวกโจรก็บอกว่า จะสอนให้ ไม่ต้องทำอะไร เพียงแต่ทำตามคำของพวกโจรอย่างเดียวนั่น ชายนั้นก็รับคำ แล้วได้ไปกับพวกโจรเหล่านั้น

พวกโจรนั้นเมื่อไปกระทำโจรกรรม ก็ได้ใช้ให้เขายืนถือค้อนใหญ่ ตรงปากช่องทาง แล้วก็สอนว่า ถ้ามีคนมาทางนี้ ให้เอาค้อนทุบให้ตาย

ชายคนนั้นเป็นคนขี้อวดเขลา ไม่รู้ว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ เมื่อสั่งอย่างใดก็ทำอย่างนั้น เขาก็ได้แต่ยืนดูทางที่ตรงปากทางนั้นอย่างเดียว

เมื่อพวกโจรเข้าไปทำโจรกรรมในเรือนนั้นแล้ว ก็ถือเอาสิ่งของที่ควรจะถือเอาไปด้วย เมื่อพวกคนในเรือนรู้ตัว พวกโจรพากันหนีไปคนละทิศคนละทาง คนในเรือนนั้นก็พากันวิ่งตามจับ เมื่อเห็นชายคนนั้นยืนอยู่ตรงช่องประตูก็ช่วยกันจับไว้ และได้นำไปกราบทูลพระราชาว่า จับโจรคนนี้ได้ที่ปากทางประตู

พระราชาทรงมีพระบัญชาให้ผู้รักษาพระนครลงโทษตัดศีรษะเขา ผู้รักษาพระนครรับสนองพระบรมราชโองการแล้ว ก็ให้จับชายคนนั้นมัดไพล่หลังอย่างมั่นคง และคล้องคอด้วยพวกมาลัยสีแดงห่าง ๆ ศีรษะของเขาก็เปราะเปื้อนด้วยผงอิฐ ผู้รักษาพระนครให้ตีกลองพาเขาตระเวนประจานโทษ จากทางรถบรรจบทางรถ จากทางสี่แพร่งบรรจบทางสี่แพร่ง แล้วให้เขียนด้วยหวาย แล้วก็นำตัวไปสู่ที่ประหารชีวิต ประชาชนก็พากันแตกตื่นมาดู

สมัยนั้น ในพระนครนั้นมีหญิงงามเมืองคนหนึ่ง ชื่อสุลสา ยืนอยู่ที่ปราสาท มองออกไปทางช่องทางต่าง เห็นชายคนนั้นถูกนำตัวไปยังที่ประหารชีวิต เธอเคยถูก ชายผู้นั้นบำเรอมาในกาลก่อนก็เกิดความสงสารว่า ชายคนนี้เคยเสวยสมบัติ เป็นอันมากในพระนครนี้เอง บัดนี้ถึงความพินาศอดวายถึงเพียงนี้ จึงส่งขนมต้ม ๔ ลูกและน้ำดื่มไปให้ และได้แจ้งให้ผู้รักษาพระนครทราบ ว่า ขอให้เขากินขนมต้ม และดื่มน้ำเสียก่อน แล้วจึงประหารชีวิต

ขณะนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะตรวจดูด้วยทิพยจักขุ เห็นชายคนนั้นจะถูก ประหารชีวิต ท่านจึงคิดด้วยความกรุณาว่า ชายคนนี้ไม่เคยทำบุญ ทำแต่บาป เพราะฉะนั้น เขาจะเกิดในนรก แต่เมื่อท่านไปและเขาถวายขนมต้มและน้ำดื่มแก่ท่าน เขาก็จะเกิดเป็นภุมมเทวดา ดังนั้น ท่านก็ได้ไปปรากฏข้างหน้าของชายผู้นั้น ในขณะที่มีคนนำน้ำดื่มและขนมต้มเข้าไปให้เขา

เมื่อเขาเห็นท่านพระมหาโมคคัลลานะก็มีจิตเลื่อมใสคิดว่า เราผู้จะถูก คนเหล่านี้ฆ่าในบัดนี้เอง จะมีประโยชน์อะไรที่จะบริโภคขนมต้มนี้ ก็ผลทานนี้จะเป็น เสี่ยงสำหรับคนไปสู่ปรโลก ดังนั้น เขาจึงได้ถวายขนมต้มและน้ำดื่มแก่ท่านพระเถระ และเพื่อที่จะเจริญความเลื่อมใสของชายผู้นั้น เมื่อชายผู้นั้นกำลังดูอยู่นั้นเอง ท่านพระเถระก็ได้นั่งในที่นั้น ฉันทขนมต้มและน้ำดื่ม แล้วลุกจากอาสนะหลีกไป และชายผู้นั้นก็ถูกเพชฌฆาตตัดศีรษะ

ด้วยบุญที่เขาทำไว้ในท่านพระมหาโมคคัลลานะ ผู้เป็นบุญเขตอย่างยอดเยี่ยม แม้ว่าเขาควรจะเกิดในเทวโลกชั้นเยี่ยม แต่เพราะเหตุที่เขา มีจิตเศร้าหมองในเวลา ใกล้จะตาย เพราะคิดถึงด้วยความผูกพันในนางสุลสาซึ่งเป็นผู้ที่ให้เขาได้มีโอกาส ถวายไทยธรรม เขาก็ได้เกิดเป็นรุกขเทวดาที่ต้นไทรใหญ่ มีร่มเงาอันสนิท อันเกิด แทบภูเขา

อาจารย์บางพวกกล่าวว่า

ได้ยินว่า ถ้าในปฐมวัยเขาจะได้ชวนชวายในการดำรงวงศ์ตระกูลไว้ เขาจะเป็น ผู้เลิศกว่าเศรษฐีทั้งหลายในพระนครนี้เอง ถ้าชวนชวายในมัชฌิมวัย เขาจะเป็น เศรษฐีวัยกลางคน ถ้าชวนชวายในปัจฉิมวัย เขาก็จะเป็นเศรษฐีในวัยสุดท้าย

แต่ถ้าในปฐมวัยเขาจักได้บวชไซ้ เขาก็จะได้เป็นพระอรหันต์ ถ้าบวชในมัชฌิมวัย เขาก็จะได้เป็นพระสกทาคามีหรือพระอนาคามี ถ้าบวชในปัจฉิมวัย เขาก็จะได้เป็นพระโสดาบัน แต่เพราะเขาคดคล่ด้วยปาปมิตร เขาจึงเป็นนักเลงหญิง นักเลงสุรายินดีแต่ในทุจริต เป็นคนไม่เอื้อเฟื้อ เสื่อมจากสมบัติทั้งปวง ถึงความย่อยยับอย่างใหญ่หลวง โดยลำดับ

นี่ก็เป็นผู้ที่ประมาทในชีวิตในการเจริญกุศล เพราะฉะนั้น ความประมาทนั่นเอง พลิกชีวิตจากการเป็นเศรษฐี หรือจากการที่จะเป็นพระอริยเจ้า สู่วิถีความเป็นรูกขเทวดา หลังจากทีสิ้นชีวิตแล้ว

ถ. ผมได้ฟังเรื่องของบุตรเศรษฐีแล้วโล่งใจ เพราะว่าถูกตัดคอแล้วก็ยังได้ไปเกิดเป็นรูกขเทวดา แต่ได้ฟังบรรยายออกอากาศทางสถานีวิทยุว่า อัศรมเหสีของพระเจ้าอัสสกะ ชื่ออุพพรี ตายแล้วไปเกิดเป็นหนอน นี่น่าอนาถจริง ๆ ผมคิดว่าชีวิตเราไม่มีอะไรเป็นหลักประกัน ตายแล้วไม่ทราบว่าจะไปเกิดเป็นอะไร เป็นเทวดาถึงจะต่ำต้อยดี ยังมีโอกาสบำเพ็ญกุศลได้บ้าง แต่ถ้าเกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉาน โอกาสที่จะได้บำเพ็ญกุศลไม่มีเลย

ที่อาจารย์พูดถึงเรื่องการศึกษาธรรม อย่างหนังสือที่ออกมาเล่มใหม่ ให้ค่อย ๆ อ่าน ค่อย ๆ พิจารณาไป เพื่อทำความเข้าใจให้ถูกต้องแน่ชัดจริง ๆ ผมนึกถึงตัวเองว่าอ่านหนังสือธรรมก็อ่านมาพอสมควร แต่ยังไม่ค่อยเกื้อกูลแก่ตัวเองเท่าไร เพราะว่าอ่านชีวิตตัวเองไม่ค่อยจะออก คือ ยังเข้าใจว่า ธรรมอยู่ในหนังสือ ธรรมอยู่ในพระไตรปิฎก ธรรมอยู่ในคำบรรยายของอาจารย์ หรืออยู่ในเทปที่ฟัง ไม่ได้เห็นว่า ธรรม คือ ชีวิตประจำวันของเราแต่ละขณะนี้เอง บางทีความโลภเกิดขึ้น ความโกรธเกิดขึ้น เราก็ปล่อยให้ผ่านไปโดยไม่ได้อะไรพิจารณา ทำอย่างไรการศึกษาธรรมจึงจะเป็นประโยชน์เกื้อกูลที่จะให้มีสติระลึกได้ในชีวิตประจำวันบ้าง

สุ. แสดงให้เห็นว่า อกุศลที่สะสมมาเนิ่นนานในสังสารวัฏฏ์มีกำลัง เพราะฉะนั้น การที่สติและปัญญาจะค่อย ๆ เจริญขึ้นจนกว่าจะมีกำลังดับกิเลสนั้นได้ ต้องอาศัยวิริยะ ความพากเพียร ความอดทน ซึ่งไม่ใช่ชาตินี้ชาติเดียว เพราะว่า

ชาตินี้ชาติเดียวก็เห็นกำลังของอกุศลแล้ว ใช้ไหม ทั้ง ๆ ที่ได้ยิน ได้ฟัง ได้ศึกษา ก็ยังเหมือนกับอยู่ในตำรา จนกว่าสิ่งที่ได้ทรงแสดงไว้นั้น คือ สิ่งที่กำลังปรากฏ ในขณะนี้เอง

ไม่ว่าจะทรงอธิบายเรื่องของขันธ เรื่องของตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ โลภะ โทสะ โมหะ ก็ไม่พ้นจากชีวิตประจำวันเลย เพราะฉะนั้น ก็ศึกษาธรรม โดยสติระลึกรู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏว่า ตรงตามที่ได้ฟังหรือเปล่า เช่น ทางตาในขณะนี้ เป็นสภาพรู้จริง ๆ

